

Milan Matouš: Vůdčí osobnosti na fónu dějin

(Studie, jež problém spíš otevírá, nežli řeší.)

Druhá po připomínkách doplněná a upravená verze.

Úvodem.

V posledním půlstoletí jsou u nás a v Západní Evropě státníci a politici lepší i horší, ale žádný takový, aby měl vyhlídku vstoupit do dějin jako významná osobnost.

Kde vzít a nekrást – jak říká lidové úsloví – opravdovou osobnost, vedoucí společnost k pokroku a všestrannému rozvoji?

Vladimír Iljič Lenin: Osobnost, její úloha v dějinách

Lenin vysvětloval, že marxismus vůbec nesnižuje důležitou úlohu vůdců dělnické třídy. Ostře kritizoval ty, kdo to nechtěli pochopit a demagogicky stavěli masy proti vůdcům. Napsal: „...politické strany jsou zpravidla řízeny víceméně stabilními skupinami nejautoritativnějších, nejvlivnějších a nejzkušenějších osob, které se nazývají vůdci.“ A proletariát potřebuje „rozvážné, zkušené a věci znalé politické vůdce“. Zdůrazňoval přitom význam „stranické organizace a vůdců strany, hodných tohoto názvu“. Popírat nezbytnost vůdců dělnické třídy, autoritu správného vedení – znamená popírat organizovanost, stranickost a stranickou kázeň.

(V. I. Lenin, Spisy, sv. 31, Praha 1955, str. 35,46,63.)

Skutečnými vůdci dělnické třídy mohou být lidé, kteří se opírají o masy, o stranu, uvědomují si, že plní jejich vůli a jsou jim odpovědni, lidé, kteří důsledně dodržují zásadu kolektivního vedení.

Podle Leninova názoru je zásadně nesprávné spojovat úspěchy strany a lidu se jménem jednoho člověka. Všechna vítězství nad domácím i zahraničním nepřítelem, všechny úspěchy při budování socialismu nutno považovat za výsledek hrdinského boje a obětavé práce dělnické třídy a lidových mas vedených komunistickou stranou.

Vladimír Iljič Lenin energicky vystupoval proti jakémukoli zveličování své osoby, proti vychvalování svých zásluh a vždycky nelibě nesl, když se s něčím podobným setkal. Například v září 1918 si pozval několik vedoucích pracovníků a řekl jim přibližně toto: „Velice nelibě pozoruji, že se začíná moje osoba zveličovat. Je to trapné a škodlivé. Všichni víme, že osobnost nic nezmuže. Mně samému by bylo nepříjemné, kdybych musel takovou věc zakázat. Bylo by v tom něco směšného a ambiciózního. Vy ale musíte pozvolna učinit přítrž celé této akci.“

(Viz Vzpomínky A. V. Lunačarského, „Uzvěstija“, čís. 38, 14. února 1960.)

Nebo jiný příklad. V roce 1920 se rozhodla komise pro shromažďování materiálů k dějinám KSR(b) a Říjnové revoluci, že začne soustřeďovat materiál pro budoucí muzeum V. I. Lenina. Vladimír Iljič to kategoricky zakázal. M. S. Olminskému, který ho o rozhodnutí komise informoval, řekl: „Nedovedete si představit, jak velice je mi nepříjemné, když se neustále staví do popředí moje osoba.“

(Z díla autorského kolektivu Ústavu marxismu-leninismu při ÚV KSSS: Vladimír Iljič Lenin, Životopis, Svoboda Praha 1975, str. 533.)

Georgij Valentinovič Plechanov: O úloze osobnosti v dějinách

G. V. Plechanov, Vybrané filosofické spisy, svazek II, s. 280 – 311. Státní nakladatelství politické literatury Praha 1960)

V jádře a v podstatě vyjadřuje Plechanov zhruba toto:

Za určitých podmínek nemůže osobnost jednat jinak, než jedná. Je to stav, kdy lidé projevují nezlomnou energii a konají hrdinské skutky. Avšak obecné historické podmínky jsou silnější než ty nejsilnější osobnosti. I pro velkého člověka je obecná povaha jeho epochy „empiricky danou nutností“.

Konečná příčina společenských vztahů tkví ve stavu výrobních sil. Ať jsou zvláštnosti osobnosti jakékoli, dané ekonomické vztahy, jakmile tyto odpovídají stavu výrobních sil, odstranit nemůže. Vývoj výrobních sil je konečnou a nejobecnější příčinou dějinného vývoje lidstva.

Tyto obecné příčiny působí za podmínek zvláštních, jež tvoří dějinná situace daného národa.

Osobní zvláštnosti působících společenských činitelů a jiné náhodné vlivy dávají událostem jejich individuální ráz. Intelektuální a mravní vlastnosti člověka, který hraje významnou roli v životě společnosti, jeho nadání, vědomosti, rozhodnost či váhavost, chabrost nebo zbabělost, ovlivňují průběh a výsledek událostí. Vlastnosti individua jsou ve značné míře důsledkem nahodilostí jeho osobního života.

Osobnosti, jestliže zaujímají příslušné postavení, mohou svými vlastnostmi ovlivňovat osud společnosti. Ale možnost a rozsah vlivu jsou určovány společenskou organizací, vzájemným poměrem společenských sil. Vlastnosti osobnosti působí jen tehdy a natolik, kde, kdy a nakolik to dovolují společenské vztahy.

Plechanov dospívá k resumé: „Velký člověk není velký tím, že jeho osobní zvláštnosti dodávají individuální rysy velkým dějinným událostem; je velký tím, že jeho zvláštnosti jej činí nejzpůsobivějším k tomu, aby sloužil velkým společenským potřebám své doby, jež vyvolaly v život obecné i zvláštní příčiny...Velký člověk je vždy iniciátorem, protože vidí dále než druzí a chce silněji než druzí...“

Je hrdina. Nikoli hrdina v tom smyslu, že by snad mohl zastavit nebo změnit přirozený běh událostí, ale v tom, že tento nutný a neuvědomělý běh událostí svou činností uvědoměle a svobodně vyjadřuje. V tom je jeho význam a v tom je jeho síla. A je to obrovský význam a strašlivá síla.“ (s. 309 - 310)

Plechanov v závěru naznačuje, jak je možno napomáhat pokroku ideově-politickým působením: „Vím-li, ve kterém směru se mění společenské vztahy v důsledku daných změn ve společensko-ekonomickém výrobním procesu, vím také, ve kterém směru se mění sociální psychika, a tehdy mám možnost na ni působit. Působit na sociální psychiku – znamená působit na dějinné události. V jistém smyslu tudíž mohu dělat dějiny a nemusím čekat, až se „udělají“.“(s. 310)

Charisma

(Ze zamyšlení Jana Mühlfeita, viceprezidenta České manažerské asociace)

Charisma je výjimečná vlastnost člověka, který se vyznačuje osobním kouzlem a přitažlivostí. Takový člověk má vysoce vyvinuté komunikační a přesvědčovací schopnosti, kterými dokáže ovlivňovat ostatní lidi a budit jejich nadšení. Charisma zvyšuje atraktivitu daného člověka.

Podle britského psychologa Richarda J. Wisemanna se charismatická osobnost vyznačuje velkou vnímavostí pro emoce druhých a mimořádnou schopností takové emoce vyvolávat. Zároveň umí udržet své vlastní emoce pod kontrolou a má vysokou odolnost vůči vlivu ostatních, a jejich případným negativním postojům a myšlenkám.

Lidé si často myslí, že existuje přímá úměra mezi charismatem a dosaženým vzděláním. Podívejme se na příklad dvou světových politiků. Na jednu stranu si dejme amerického prezidenta Baracka Obamu, který studoval na prestižních univerzitách jako třeba Harvard. Na druhé straně spektra tu je například bývalý brazilský prezident Lula da Silva. Ten opustil základní školu po čtyřech letech, aby ve svých dvanácti začal pracovat. Oba tito lídři mají obrovské charisma a přitom zcela odlišné vzdělání. Žádný vztah tu tedy není. Podobně je tomu s vlivem prostředí, z kterého pocházíme. Je jedno, zda jsme z královské, či sociálně slabší rodiny.

Jaké má charisma výhody? Představte si jedince, kterého vnímáte jako charismatického. S největší pravděpodobností bude úspěšný při vystupování na veřejnosti, bude mít na lidi vliv a schopnost je motivovat, inspirovat a efektivně komunikovat svoje vize.

Charismatictí lidé pracují na lepších projektech, dostávají vyšší honoráře. Tím vším se stávají sebevědomějšími a budí u ostatních daleko větší respekt.

Charisma u úspěšných lidí mnohonásobně zvyšuje jejich atraktivitu, která někdy může přejít až do fascinace danou osobou. Když takový člověk přijde do místnosti, hned si toho všichni všimnou a od daného okamžiku ji v pozitivním slova smyslu zcela opanuje.

Troufám si tvrdit, že charismatictí lidé jsou v životě i šťastnější. Je to dáno především tím, že mají pozitivní pohled na život a dokáží se těšit i z maličkostí. Charisma ale nemůže nahradit k cestě za úspěchem inteligenci a tvrdou práci. Ty bych označil za základní kameny, ke kterým charisma dodá určitou auru osobnosti, díky které jde vše o trochu lépe a rychleji.

S charizmatem se narodíme, nebo se mu dá naučit? Je to chování, kterému se dá naučit a postupně rozvíjet. Souvisí to se vzhledem daného člověka? Souvislost je tu pouze do určité míry, protože příjemný a atraktivní vzhled dokáže výrazně pomoci a upozornit na danou osobu. Co třeba herci jako Jean-Paul Belmondo. Ten byl určitě charismatickým, ale mohli bychom debatovat, zda i krásným.

Pozor, charismatický člověk nemusí být dobrým. Existuje pozitivní a negativní charisma. Když půjdeme do extrému, tak Hitler byl také charismatický, ale využíval toho v negativním slova smyslu.

A co vliv oblečení? Zajímavé a vhodné oblečení určitě pomůže, ale není podmínkou.

Může být i introvertní člověk charismatickým? Mezi introvertem a extrovertem je podle mne jediný rozdíl. Já jako extrovert jsem pokaždé, když jdu po přednášce z pódia, plný energie. Introvertní člověk bude naopak vyčerpaný. Je to dáno tím, že bral energii sám ze sebe, kdežto mne nabíjelo mé publikum. Jde jen o jiné čerpání a vydávání energie. I introvertní člověk tedy může být charismatickým.

Charisma člověka je nejčastěji vyjádřeno a vnímáno řečí jeho těla. Je to do určité míry dáno historickým vývojem lidské komunikace, kdy řeč a jazyk existují v porovnání s existencí lidstva jen krátkou dobu. Mnohem déle se naši předci dorozumívali výrazem obličeje, posunky, postavením těla. Za efektivní komunikací mezi lidmi tak stojí řeč jen z přibližně 7% a celých zbylých 93% závisí na řeči těla. Zde je ale důležité mít na paměti, že náš mentální a emocionální stav má na naši řeč těla přímý vliv. Je tomu ale i opačně. Sedněte si zpřímá a hned se začnete cítit silnější.

Z čeho se tedy charisma skládá? Představme si trojúhelník, při jehož vrcholech najdeme moc, přítomnost a vřelost. Ve středu tohoto obrazce je poté autentičnost, které mohou dosáhnout jen ti lidé, kteří využívají své silné stránky, talent a mají pevně ukotvené své osobní hodnoty.

Jen skutečně autentičtí lidé mohou být i charismatičtí. Autenticitu můžete předstírat, ale jen na určitou dobu. Herci se někdy do svých rolí plně vžijí, ponoří. V angličtině je tato metoda známá jako method acting.

Podívejme se nyní na vrcholy našeho trojúhelníku charisma. Prvním vrcholem je přítomnost. Když jste s osobou, která má propracovaný cit pro přítomnost, máte pocit, že je tam v daný okamžik celá jen pro vás, vy jste středem veškerého dění.

Jak poznáte člověka, který je opravdu přítomný v daném okamžiku? Určitě s vámi bude udržovat přirozený přímý oční kontakt, doplněný otevřenou řečí těla, bude vám naslouchat a klást relevantní otázky. Je zajímavé, že stačí 17 milisekund, abyste zpozorovali, že se váš protějšek vzdálil, že mu ulítl jeho mysl. Takový okamžik může mít při citlivých jednáních i negativní dopad.

Naštěstí existují celkem jednoduché triky, které pomohou se do přítomného okamžiku vrátit. Soustředte se na svůj dech, či na prsty u nohou. Když si to zkusíte, ucítíte najednou, jak vám projede celým tělem takový zvláštní signál, který vás přiměje se zase soustředit. Dále pomůže

uvědomění si zvuků v místnosti, nebo třeba barev v očích vašeho partnera. Naše oči totiž nejsou jenom hnědé, či modré, těch barev je tam neskutečně mnoho a každý je máme naprosto jiné.

Druhým magickým vrcholem je moc. Podívejme se na chování zvířat, například goril a typický postoj alfa samce, který se chce vymezit vůči ostatním. Ten se postaví na zadní, co nejvíce rozkročí a bije se do prsou. Podobné chování ale máme i my lidé. Existují gesta, která jsou přátelská, ale přesto ukazují naši nadvládu, větší moc. Může to být například ruka přes opěradlo židle druhého, či kolem ramen při chůzi. Vzpřímený postoj silně působí. Sport, či tanec, jsou činnosti, které správnému a přirozenému uchopení prostoru nesmírně pomohou.

Náš pomyslný trojúhelník uzavírá vřelost. Druhý člověk velice rychle pozná, zda něco hrajeme, nebo to myslíme vážně. Nikdo nemůže vědomě kontrolovat všechny aspekty řeči těla. Při navázání kontaktu je důležitá emocionální inteligence. Musíme mít pod kontrolou své emoce, ale také umět vyvolat pozitivní odezvu u ostatních. Pokud potřebujete s někým navázat bližší kontakt, téměř vždy pomohou tato témata: děti, partner, úspěch a zdraví. Vždy zafunguje alespoň jedno z nich.

S vřelostí je spojená i schopnost vcítění se do druhých, tedy empatie, upřímná vděčnost, vřelý kompliment a stisk ruky. Zajímavou technikou je „přemalování“ si vztahů ke složitým osobnostem a situacím. Příkladem může být situace, kdy vás někdo neočekávaně předjede autem. V takovém okamžiku máte na výběr. Buď se můžete rozčílit a zcela se vykoletit z rovnováhy. Anebo si uvědomit, že vlastně nevíte, proč to daný člověk udělal. Třeba spěchal se zraněným dítětem na pohotovost. Hned takový okamžik vnímáte jinak. V některých situacích může pomoci ukázat vlastní zranitelnost a tím pustit druhého blíže k sobě. Je totiž dokázáno, že lidé nemají rádi dokonalé jedince. Někdy to může být i pouhé překnutí se, které vás najednou udělá přístupnějším.

Základním kamenem charisma je být sami sebou, být originálem. Charismatický člověk je přítomný v daném okamžiku, uvědomuje si svoji moc, je vřelý a na nic si nehraje – je svůj.

(Co říkají některé jiné prameny o tom, jak získat charisma.)

Charismatictí lidé obohacují životy lidí kolem sebe tím, že jim dávají víc, než si sami berou. Většina lidí se zaměřuje na sebe a zcela zapomíná na lidi kolem nich. Dávat více, než si vezmete, je skvělý první krok k tomu, abyste se stali charismatickými.

Poslouchejme pozorně řeč partnera. To na něho působí silným dojmem, rychleji s ním navazujeme kontakt a naučíme se pohlížet na věci z nové perspektivy. Potvrďme pozornost kladením doplňujících otázek.

Nedávejte znát nervozitu.

Používání gest rukou při komunikaci dává výhody, člověk se stává atraktivnější. Populární řečníci použijí dvakrát tolik gest rukou, jako jejich méně oblíbení kolegové.

Mluvte zřetelně a jasně, odstraňte z řeči všelijaká „uhm“ a „žejoo?“ a navyklé vsuvky, jež nemají žádný smysl.

Bud'te asertivní. Většina lidí se raději přizpůsobí, než by se ujala vedení. Charismatictí lidé se ujímají iniciativy tím, že se představí a zahájí rozhovor.

Používejte jména lidí, s nimiž hovoříte. Je vědecky dokázané, že jisté partie mozku člověka se aktivují po vyslechnutí jeho jména. Vyslovení jména partnera vyjadřujete k němu úctu.

Důležité je použít humor, ale ve vhodné chvíli, a vhodného obsahu. Člověk, z něhož vyzařuje radost, je daleko oblíbenější než škarohlíd.

Vzácný dar je umění vyprávět.

Silné osobnosti nechybí odvaha a nebojí se riskovat. Ovšem ne slepě a ztřeštěně.

Charismatický člověk je optimista, nepodléhá pesimismu a skepsi.

Velké postavy českých dějin

Přemysl Otakar II.

Byl pátý český král z rodu Přemyslovců. Vládl čtvrt století v letech 1253 až 1278. Byl mocný panovník. Nazývali jej král železný a zlatý. Vybudoval rozsáhlé panství, jež sahalo od Slezska až po Jadran. Bylo to největší území českého státu až do doby Karla IV. Zvýšil prestiž českého království. Měl také diplomatické schopnosti a podílel se na uspořádání Evropy. Byl nejmocnějším mužem v říši, i když neměl císařskou korunu. Byl na svou dobu vzdělaný. Opíral moc o nově zakládaná města. Založil České Budějovice, Menší Město pražské, Beroun, Čáslav, Domažlice, Dvůr Králové, Jihlavu, Klatovy, Přerov, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Kolín, Kutnou Horu, Litomyšl, Louny, Mělník, Most, Písek, Poděbrady, Tachov, Ústí nad Labem, Vodňany, Žatec. Celkem založil více než 50 nových měst. Do nových měst zval německé kolonisty. V Polsku založil Kladsko. Zúčastnil se křížové výpravy do pobaltského Pruska v letech 1253 až 1254, a znovu v letech 1267 až 1268. V roce 1255 nechal založit město Královec, dnešní Kaliningrad.

Povýšil své postavení na úkor šlechty, s níž se tím dostával do konfliktu. Znepřátelil si rozvětvený jihočeský rod Vítkovců. Proti nim založil města České Budějovice, Písek, Vodňany, klášter Zlatá Koruna a hrady Zvíkov, Hluboká a Písek.

Když byl římským králem zvolen Rudolf Habsburský, Přemysl jeho volbu neuznal. Rozpory mezi nimi se vyhroutily tak, až došlo k válce. V bitvě na Moravském poli 26. srpna 1278 český král zahynul.

Okolnosti jeho smrti svědčí o tom, jak byl pro svou moc a vliv nepřítelům nebezpečný. Bývalo v té době zvykem, že když padl rytíř v bitvě do zajetí, stal se váženým hostem vítěze, u něhož setrval, až za něho bylo složeno výkupné. Podle autora Zbraslavské kroniky byl Přemysl „po zajetí ihned usmrcen“. Pohřben směl být až po uplynutí papežské kletby.

Karel IV.

Byl nejmocnějším a nejslavnějším středověkým českým panovníkem.

Narodil se 14. května 1316. Pocházel po otci z dynastie Lucemburků, po matce z rodu Přemyslovců.

Měl velmi pohnutý život. Ve čtyřech letech byl oddělen od matky svým otcem králem Janem Lucemburským a internován na hradě Křivoklát. Musel to být pro dítě obrovský emocionální šok. V šesti letech byl poslán na vychování na francouzský dvůr, kde strávil sedm let. Pokřtěn Václav - na počest svého kmotřence Karla IV. Sličného přijal jméno Karel IV.

Jeho vychovatelem byl Petr z Limones, budoucí papež Kliment IV. Pod jeho vedením se horlivě pustil do studia. Naučil se číst a psát – v době, kdy se mnozí panovníci uměli sotva podepsat - a plyně hovořil pěti jazyky: česky, francouzsky, německy, italsky a latinsky. Latinsky také sepsal vlastní životopis Vita Karoli Quarti. (Český překlad Jakuba Pavla vydal Odeon r. 1978 jako jedenácté české vydání, v Odeonu první.)

Třináctiletého jej Jan Lucemburský povolal do severní Itálie hájit zájmy rodu v bitvách proti lombardským. Šestnáctiletý byl pasován na rytíře. Ve třech křížových výpravách proti Litvě bojoval ve Slezsku a obléhal Krakov. V roce 1346 už jako římský král bojoval v bitvě u

Kresčaku, kde byl jeho otec, Jan Lucemburský, zabit. [_____](#)

V roce 1355 byl zvolen císařem Svaté říše římské. Nechal vytvořit Zlatou bullu, nejvýznamnější říšský ústavní zákon, který platil až do zániku říše roku 1806. Upravoval vztah českého státu k říši a potvrzoval jeho výjimečné a nezávislé postavení v rámci říše. Karel ustanovil Prahu hlavním městem říše. Vytvořil zde základ mnohých staveb a institucí. Byl to především královský palác a Svatovítská katedrála na Pražském hradě; univerzita, jež nese jeho jméno; Nové Město Pražské; nový Kamenný most přes Vltavu místo mostu Juditina, jež strhly ledy; hrad Karlštejn, kde byly uloženy nové korunovační klenoty.

Dvašedesátiletý Karel spadl s koně a zlámal si stehenní kost. Upoután na lůžko zemřel na zápal plic 19. listopadu 1378.

Nad rakví ho přední český kazatel Vojtěch Jaňkův z Režova nazval „Otcem vlasti – Pater patriae“. (Jak se podle tradice titulovali římscí císaři.) To se ujalo, a bylo spojováno s Karlem IV. trvale. Díky jeho moudré a iniciativní politice se z rozvráceného a vydrancovaného

království staly pokojné a prosperující Země Koruny České. Ještě po řadu následujících let měly určující vliv v Evropě.

Podle dochovaných pramenů si Karel IV. dovedl vybírat lidi. Opírat se o moudré, užitečné rádce, a podobným svěřovat také vedoucí funkce.

Karel IV. se v mnoha ohledech opíral o katolickou církev a její instituce, jež měly v dané době jak mocný duchovní, tak i politický vliv. Za to poskytoval církvi značné výhody. Během jeho vlády se dostala do rukou katolické církve v Čechách jedna třetina půdy. Církevní blahobyt lákal do řad kněží, mnichů a jeptišek mnoho lidí, kterým byla zbožnost lhostejná. Církev upadla do krize, a zdvihl se proti ní mocný sociální protest, který vzkypěl až do husitského revolučního hnutí.

Jan Hus

Velikost Jana Husa nebyla v politické moci, ale v myšlence. Moc mu naopak chyběla. Jeho myšlenky se ujaly, protože materiální podmínky společnosti jim odpovídaly.

Čechy za vlády Karla IV. neobyčejně ekonomicky pokročily. Většina obyvatelstva se v té době živila zemědělstvím, a to zdokonalovalo výrobní způsob. Rostla města, v nich řemeslná výroba. Řemeslníci dodávali venkovu dokonalejší zemědělské nástroje a získávali za to potraviny a suroviny. Obchodu napomáhala změna naturální renty nevolníků v rentu v penězích.

Změny způsobu výroby měnily výrobní vztahu. Měnila se sociálně-třídní skladba společnosti a zostřoval se třídní boj. Protože Čechy byly ekonomicky v Evropě nejvyspělejší, třídní boj se vyostřil především zde. Církevní magnáti byli nejbohatší feudálové, a odpor lidových mas - nevolníků, městské chudiny, drobných řemeslníků a drobné šlechty – se obrátil především proti nim.

Jan Hus dal tomuto boji v náboženské podobě vůdčí ideologii. Že to bylo v náboženské podobě, bylo přirozené. V něm se v té době odehrávalo myšlení takřka všech lidí. I ideje pokrokových myslitelů měly náboženskou podobu – podobu reformace. Jedním z prvních reformátorů církve byl John Wyckliff (počeštěno Viklef), jehož myšlenkami byl Hus inspirován. Další jako Luther, Beza, Kalvín, Zwingli přišli téměř o sto let později.

Hus se od Vyklefa lišil hlavně tím, že zatím co Angličan se omezil na teoretické disputace v akademické obci, Hus své myšlenky co do formy šířil kázáním v nejširších řadách lidu a co do obsahu promítal evangelia do denních situací prostých lidí. Kde nenašel v Bibli vhodný pasus, tam učil své posluchače v duchu evangelií samostatně myslet.

To bylo církvi nebezpečné. Vždyť katolická církev výslovně prezentovala kněze jako prostředníka mezi Bohem a věřícím. K čemu by pak byla celá armáda posvěcených hlav, kdyby si každý vykládal slovo boží podle svého?

Jan Hus se narodil okolo roku 1370 v Husinci v Jižních Čechách v chudé poddanské rodině. Naučil se číst, psát a počítat a osvojil si základy latiny patrně ve farní škole v Prachaticích. Asi šestnáctiletý odešel studovat do Prahy na Karlovu univerzitu.

Jako nemajetný vydělával si na studium službou u profesorů, zpěvem při pobožnostech, apod. Byl hudebně nadaný a později také skládal, nebo upravoval písně.

Roku 1393 získal na artistické fakultě hodnost bakaláře a roku 1396 titul mistra svobodných umění. V tom roce získal také hodnost bakaláře na bohoslovecké fakultě. V roce 1398 se jako magister actu regens stal plnoprávným členem akademické obce. Mohl přednášet, vést disputace a připravovat studenty k promocím. Dne 15. října 1401 byl zvolen děkanem artistické fakulty na zimní semestr 1401-1402. V letech 1409 – 1410 byl rektorem univerzity.

Souběžně se věnoval duchovní dráze. Roku 1400 byl vysvěcen na kněze. Kázal nejprve v kostele sv. Michala na Starém Městě pražském, později v kapli Betlémské.

Jan Hus nebyl sám, kdo v té době kritizoval mravní úpadek církve. Byl však vynikající řečník, a jeho ostrá kázání se nemíjela účinkem. Do kaple Betlémské brzy přicházely zástupy Pražanů.

Krise katolické církve rostla. Ekumenický koncil v Pize roku 1409 se pokusil odstranit papežské dvojvládní, kdy v Římě panoval Řehoř XII. a ve francouzském Avignonu Benedikt XIII. Prohlásil oba za heretiky a zvolil papežem Alexandra V. Protože oba dosavadní se odmítli pontifikátu vzdát, byli teď papežové tři. Alexandr sice záhy zemřel, ale na jeho místo nastoupil nechvalně známý pirát Baldassare Cossa jako Jan XXIII.

Na jaře 1412 přijeli do Prahy – po dohodě s králem Václavem IV. - papežští prodavači odpustků. Peníze měly sloužit k financování křížové výpravy ne proti pohanům, ale proti neapolskému králi Ladislavovi. Ladislav byl spojencem papeže Řehoře, kterého Jan XXIII. vyobcoval z církve.

Papežským legátem čili zplnomocněncem byl Němec Václav Tiem z Mikulova. Byl to uživatel mnoha prebend a mnohoobročník. Byl kanovníkem a děkanem v Pasově, ve Vratislavi a Řezně. Vlastnil faru v Linci, kapli v Kosterneuburku, pobíral důchod z kláštera svatého Floriána, provizi z kanovníctví v Olomouci, kromě několika dalších provizí a far.

Truhlice, do nichž se peníze za odpustky vkládaly, stály v Praze na třech místech. V katedrále sv. Víta, v Týnském chrámu, a na Starém Městě pražském.

Král Václav IV. se na penězích, získaných za odpustky, podílel.

Jan Hus se proti placeným odpustkům rozhodně postavil. Nazval je kupčení s vírou.

Hus se postavil i proti světské moci. Prohlásil, že poddaní nemusí poslouchat vrchnost, která nežije v souladu s božími zákony, jež jsou obsaženy v evangeliích. Tak si znepřátelil i krále, který s jeho názory do té doby zčásti souhlasil, zčásti je toleroval.

Papež Jan XXIII. v říjnu 1412 zpřísnil klatbu Jana Husa, jež trvala už od roku 1410. Pohrozil, bude-li se Hus nadále zdržovat v Praze, bude zde platit interdikt, tj. zákaz všech církevních úkonů.

Tehdy Jan Hus z Prahy odešel a žil a působil na mnoha místech. Kázal prostým lidem v hradních kaplích, ve venkovských kostelích, ale i ve vsích, na polích, kde se s lidmi setkal. Na Kozím Hrádku sepsal roku 1413 latinsky svůj nejzávažnější spis O církvi (De ecclesia). Popírá, že by papežové byli skálou, na níž církev stojí. Odmítá autoritativní hierarchickou

strukturu církve. Neviděl hodnoty člověka v jeho společenském postavení, ale v jeho zbožném a mravním životě.

Tato kniha hluboce zasáhla papežství a katolickou církev. Na kostnickém koncilu kardinálové napadali především myšlenky této knihy.

Jan Hus působil rovněž jako jazykovědec. Má nepopiratelné zásluhy o český jazyk. Cílevědomě a systematicky se věnoval zjednodušení větné vazby, srozumitelnosti a čistotě českého jazyka. Smyslem bylo, aby jeho kázáním lidé lépe rozuměli. Přeložil do češtiny desatero. V písmu nahradil těžkopádné spřežky rozlišovacími znaménky. Patrně sepsal *De orthographia Bohemica* (O českém pravopisu). Pokud jsou o jeho autorství této knihy pochyby, pak mu nelze upřít pojednání o českém pravopise a morfologii v jeho „Výkladech“.

Na přelomu čtrnáctého a patnáctého století byl teologický a filosofický svět v Evropě rozdělen na dva tábory, nominalisty a realisty. Stručně a ve zkratce spočíval spor v tom, zda pojmy (univerzalia) existují nezávisle na věcech a na člověku, jsou to jen jména (nomina), jak tvrdili nominalisté, nebo zda slova označují reálně existující věci (res), jak tvrdili realisté. Stoupenci Tomáše Akvinského – tomisté byli uprostřed. Podle nich si pojmy vytváří člověk, ale mají reálný podklad ve věcech.

Podle Husa Boží slova, evangelia, mají nadpozemskou, na lidech nezávislou platnost. Kněz je tehdy knězem, když odpovídá ideji kněze, vyjádřené v Písmu svatém – v Bibli. Vladař, když odpovídá ideji vladaře. Papež, který žije nemravně, neodpovídá ideji papeže, vzniklé v mysli Boží. Kdo není světským ani duchovním pánem, kdo je ve stavu smrtelného hříchu. Takovým „nepravým“ pánům je možno se vzepřít. To Bůh přikazuje. Proti nehodnému knězi

se může vzepřít i laik.

Jan Hus souzen na sněmu kostnickém r. 1415 (detail obrazu [Václava Brožíka](#))

V roce 1413 papež Jan XXIII. na naléhání římského krále Zikmunda svolal na listopad 1414 koncil do Kostnice, který měl ukončit rozkol v církvi a odstranit hereze. Součástí mělo být i vyřešení procesu s Janem Husem. Když Hus obdržel pozvání krále Zikmunda, domníval se, že bude moci disputovat o svých teologických názorech a vydal se na cestu.

V Kostnici byla jmenována komise, která ho měla vyšetřovat, ne s ním polemizovat. Byl zatčen a uvržen do temného, vlhkého vězení, kde těžce onemocněl. Vyšetřování a výslechy svědků proti němu jeho stav zhoršily, takže kolísal mezi životem a smrtí. Na Zikmundovu přimluvu ho přemístili do snesitelnější klášterní cely a povolali k němu lékaře. O žádné disputace se stále nejednalo, kardinálové jen naléhali, aby odvolal své názory. Zúžili dokonce seznam článků, které měl odvolat, jen aby mohli veřejně vyhlásit, že Hus své učení prohlašuje za mylné. Hus však trval na tom, aby mu jeho názory vyvrátili na základě Písma svatého.

Dne 6. července 1415 nad ním byl vynesena rozsudek. Byl prohlášen za zatvrdělého kacíře. Jeho knihy nařízeno spálit. Byl zbaven kněžského úřadu, zbaven všech duchovenských práv. Porušili mu tonzuru a nasadili potupnou papírovou korunu.

Tím s ním církev svatá skončila (umyla si ruce) a byl „vydán světskému rameni“.

Když už byl Jan Hus přivázán k hranici, přijel Zikmundův maršálek a nabídl mu z králova rozkazu odvolání, aby si zachoval život. Podle zápisu Petra z Mladoňovic, který setrval v Kostnici po celou dobu Husovy kauzy a byl s ním do posledních chvil, Hus odpověděl:

„Bůh jest mi svědek, že to, co se mi falešně připisuje a skrze falešné svědky přičítá, jsem ani neučil ani nekázal, nýbrž předním úmyslem mého kázání anem jiných mých skutků neb písem bylo, abych jen mohl odvrátit lidi od hříchu. V té pak pravdě evangelia, kterou jsem učil, psal a kázal, ze slov a výkladů svatých doktorů, dnes vesele chci zemřít.“

Po Husově upálení byla hranice s jeho ostatky vržena do Rýna.

Necelý rok po Husově popravě, 30. května 1416, stihl stejný osud jeho přítele a stoupence Jeronýma Pražského.

(Není bez zajímavosti, že Jan Hus a Jeroným Pražský jsou uctíváni pravoslavnou církví jako svatí.)

Justiční vraždou Jana Husa si preláti katolické církve a král Zikmund jako jejich spojenec a patron mnoho nepomohli. Mrtvý Hus se proměnil v mocný a trvalý symbol. Jeho osobnost a stěžejní myšlenky působily v několika směrech.

Bezprostředně se staly ideovým praporem husitského revolučního hnutí.

V té či oné míře posloužily protestantismu, reformnímu hnutí, z něhož se rodily od katolicismu a papežství odštěpené teologické směry a církve.

Z Husa a husitství čerpalo české národní uvědomění, zejména v době obrozenecké.

O Husa a husitství jako výraz dějinného pokroku se opírají čeští komunisté, věrní ideologii marxismu-leninismu.

Jan Žižka z Trocnova

Jan Žižka je z české historie osobnost, která dosáhla patrně největší světové proslulosti. Byl přední postavou husitského revolučního hnutí, které významně ovlivnilo dějiny Evropy.

Bedřich Engels v práci „K dějinám prvotního křesťanství“ napsal: „...za náboženskou exaltací se zpravidla skrývaly velmi hmatatelné světské zájmy. Nejvelkolepěji se to projevilo v organizaci českých táboritů za Jana Žižky slavné paměti.“

(K. MARX B. ENGELS, SPISY SV. 22, S. 504)

Jaké to byly světské zájmy, to se ve stručnosti dočteme v knize Václava Kopeckého „ČSR a KSČ“: „...bohatý hospodářský rozvoj v českých zemích za Karla IV. předurčil, že právě u nás se v 15. století nejvíce přiosťřily rozpory feudální společnosti, což vedlo k tomu, že v Čechách vybuchla v 15. století s tak velkou silou husitská a táboritská revoluce. A čím dále více se v pracích historické vědy, zvláště v Sovětském svazu, oceňuje, že naše husitská a táboritská revoluce byla nejvýznamnější revolucí v historii středověku a byla bouřlivým ohlášením novověkých revolucí buržoasních. Pro slávu naší vlasti šla husitská a táboritská revoluce do takové hloubky, že ze sociálních vrstev středověké společnosti vyvrhla na povrch ty nejprostší, nejchudší vrstvy městského a venkovského lidu a učinila je tvůrci dějin. A v souvislosti s tím šla husitská táboritská revoluce do takových důsledků, že došla až k pozdvižení revolučního praporu táboritského komunismu.“

(Václav Kopecký: ČSR a KSČ, Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1960, s. 32, 33)

Podle dobových dokumentů vytvořily ve 20. letech 15. století Tábor, Písek, Vodňany, Sušice, Klatovy a Domažlice vojenský spolek, který jim zajišťoval bezpečí proti králi Zikmundovi, kterého neuznávaly, a proti mocnému krumlovskému vladaři Oldřichu z Rožmberka, který byl

hlavou katolického panstva. V Táboře, Písku a ve Vodňanech postavili na náměstí kádě, do nichž lidé skládali dobrovolně majetek, a z nichž se hradily potřeby celé obce.

„V českých zemích se za husitské revoluce pozdvižením revolučního praporu táboritského komunismu potvrdilo Leninovo vědecké zjištění, že kdykoliv se jakkoli třídně organizovaná společnost dostala v historické minulosti do krise, vždy se periodicky opakoval ten zjev, že lidé mysleli na uskutečnění komunismu. Myslili na uskutečnění takové beztřídní společnosti, v níž by všechno patřilo všem a v níž by si za pospolitého vlastnictví byli lidé bratřími, což je myšlenka prostá, kterou si lidé mohli snadno osvojit v kterékoliv době dějin.“

(Tamtéž s. 33)

Kopecký dále uvádí: Jan Žižka z Trocnova „byl nejen geniálním vojevůdcem, ale i velkým státníkem. Když dával podnět ke svolání sněmu v Čáslavi a když doporučoval zvolit za českého krále knížete Zikmunda Korybutoviče, sledoval zřejmě snahu, která by byla asi vedla k tomu, že by husitská revoluce byla vyústila ve vytvoření ústavní monarchie, takže by vývoj v českých zemích byl i v tomto směru předstihl pozdější vývoj v Anglii.“

(Tamtéž s. 34,35)

Co víme o Žižkově životě.

Podrobně je historicky zmapováno jen posledních šest let jeho života. Co bylo před tím, je známo jen z kusých zmínek v různých dokumentech.

Narodil se kolem roku 1360 na poplužním dvorci Trocnově. Ve věku 10-12 let přišel o levé oko ranou sečnou zbraní. Asi roku 1408 vyhlásil nepřátelství Jindřichovi z Rožmberka a královskému městu České Budějovice a vstoupil do zbojnické rotы muže známého jako Matěj vůdce. Rota nejednala jen na vlastní pěst, ale působila také v nájmu a za odměnu. V roce 1409 se život trocnovského zemana jako lapky změnil, když dostal od krále Václava IV. milost.

Podle zápisu polského kronikáře sloužil Jan Žižka v letech 1409 - 1411 jako žoldněř polského krále Vladislava II. Jagella a účastnil se bojů proti Řádu německých rytířů. Není potvrzeno, ale je pravděpodobné, že se účastnil slavné bitvy u Grunwaldu r. 1410, jímž byl „Drang nach Osten“ německých řádových rytířů zastaven. Je domněnka, že si právě z této bitvy odnesl zkušenost s bojovými vozy.

V roce 1412 se Jan Žižka usadil v Praze a vstoupil do služby u dvora krále Václava IV. V Praze v té době kázal Jan Hus a Žižka se stal jeho horlivým stoupencem.

Už jako přesvědčený husita odešel na podzim 1419 do Plzně, aby zde působil proti katolickému panstvu. Zde svedl také první bitvu u Nekmíře, a dosáhl vítězství díky použití vozové formace.

Pod tlakem katolíků na jaře 1420 z Plzně odešel. Se skupinou asi čtyř stovek pěších obojího pohlaví, dvanácti vozů a devíti jezdců zamířil do vznikajícího Hradiště na hoře Tábor u Sezimova Ústí. Cestou poblíž vesnice Sudoměře byl napaden těžkou jízdou katolických pánů z Písku a ze Strakonice. Zaujal obrannou pozici bojovými vozy na hrázi mezi dvěma rybníky, z nichž jeden byl vypuštěný. Mnohonásobnou převahu těžce ozbrojeného protivníka porazil. Bitva u Sudoměře vstoupila do řetězu jeho slavných vítězství.

Táborská městská obec ho zvolila jedním ze čtyř hejtmanů. V Táboře zformoval a vycvičil bojový útvar profesionálních válečníků, který se stal zárodkem jeho slavného vojska.

Žižka patřil v otázkách víry k umírněnému křídlu husitů. Jejich program byl vyjádřen v tzv. Čtyřech artikulích pražských. Ty v podstatě žádaly: 1. svobodné hlásání Božího slova, 2. podávání podobojí všem křesťanům, 3. nemajetnost církve, 3. aby smrtelné hříchy byly u příslušníků všech stavů stíhány a trestány.

Podílel se na likvidaci nejradikálnějších táboritů, pikartů a adamitů.

V té době římskoněmecký císař Zikmund táhl s křížáckou výpravou do Čech a mířil na Prahu. Pražané požádali Tábor o pomoc. Jan Žižka - už vrchní hejtman na Táboře - v čele spojených sil Pražanů a táboritů zaujal obranu na úzkém hřbetu Vítkova, kde se těžká jízda křížáků nemohla rozvinout. Mnohonásobně silnější křížáci utrpěli 14. července 1420 porážku. Ztratili všeho všudy jen několik set mužů, ale očekávali snadné vítězství. Když ho nedosáhli, slavná křížová výprava se rozešla.

V únoru 1421 při obléhání hradu Rabí přišel Žižka o druhé oko. I jako slepý řídil úspěšně další vojenské operace.

V červnu 1421 byl zvolen čáslavským sněmem do prozatímní zemské vlády.

V druhé polovině roku 1421 táhl Zikmund s druhou křížovou výpravou do Českých zemí. Koncem roku se v Praze proti němu shromažďovaly husitské ozbrojené svazy. Když 1. prosince dorazil do města v čele svých branných sil Jan Žižka, vyzváněly mu na uvítanou zvony a byl přijat s poctami jako kníže země.

Dne 7. ledna 1422 Žižka, už slepý, porazil druhou křížáckou výpravu u Německého Brodu. Vzápětí byl 11. ledna za zásluhy jmenován rytířem.

V roce 1423 se Žižka svými náboženskými názory střetl s táborskými kněžími. Odešel do východních Čech, kde s orebity – podle vrchu Oreb u Třebochovic, kde se scházeli – založil tzv. Nový, nebo Menší Tábor. Zde také vytvořil tzv. vojenský řád, o kterém se ještě zmíním.

Tenkrát se proti Žižkovi vytvořila koalice konzervativní utrakvistické šlechty s částí šlechty katolické a Pražany. Žižka získal na svou stranu některé ze spojenců Tábora a zvítězil nad koalicí v bitvě u Malešova 7. června 1424.

Obsadil pak řadu měst a v srpnu stanul před Prahou. S jejími představiteli uzavřel smír a společně pak táhli na Moravu, ovládanou Albrechtem Rakouským.

Při tomto tažení 11. října 1424, během obléhání města a hradu Příbyslav, Jan Žižka z Trocnova, něco přes 60 let starý, zemřel.

Jan Žižka z Trocnova svým válečným uměním předběhl dobu.

Zatím co taktikou tehdejších feudálních armád byl hurá útok obrněné jízdy, a pěší nevolný lid tvořil z donucení pomocnou sílu, Žižka vedl obranu mužů a žen spojeným kruhem bojových vozů. Lehká jízda, pokud ji měl, vyrážela až za ustupujícím nepřítelem, aby dobíjela jeho rozptýlené zbytky.

Už jsem se zmínil o terénu. Těžké jízdě vyhovoval široký rovný prostor, kde každý obrněnec, který sotva viděl průzorem přilby, kosil mečem okolo sebe hlava nehlava. Původně se

ojedinělé skupiny husitů uchylovaly před rytířskou jízdou do lesa. Pod Žižkovým vedením, vybaveni bojovými vozy, zaujaly zpravidla temeno kopce. Jízdou do návrší se úderný efekt těžké jízdy snižoval.

Žižka hojně používal střelné zbraně při dobývání hradů a opevněných měst, i proti obrněné jízdě. Vytavit tenkrát dělovou hlaveň, aby se při výbuchu neroztrhla a neusmrtila dělostřelce, vyžadovalo umění. Husitům to zabezpečovali městští kovolitci v jejich řadách. Menší střelná zbraň, kterou unesl jeden bojovník, tarasnice, se také nazývala – podle své podoby – píšťala. O její proslulosti v husitském válečnictví svědčí, že se výraz „pistol“ ujal v mnoha světových jazycích.

Zmínil jsem se, že Žižka zavedl vojenský řád. Byl to jeden z prvních ve světě, určitě v Evropě. Stanovil organizaci vojsk, zásady na pochodu a v boji, počty a určení osazenstva bojových vozů, odpovědnost velitelů, zásady kázně a způsob zásobování. Vše založil na mnohaletých zkušenostech.

Po smrti Jana Žižky stal se jeho nástupcem kněz Prokop Holý. Dosáhl ještě řadu vítězství, ale Žižkovu vojevůdcovskému géniu se nevyrovnal.

Jan Amos Komenský

Jan Amos Komenský, latinsky Johannes Amos Comenius, byl jeden z největších českých myslitelů, filosofů a spisovatelů. Vynikl zejména jako teoretik pedagogiky. Byl zakladatelem moderního školství a výchovy člověka od mládí. Jeho stěžejní zásady platí trvale.

Byl posledním biskupem církve českobratrské.

Narodil se 28. března 1592 asi v Nivnici u Uherského Brodu, zemřel 15. listopadu 1670 v Amsterdamu v Nizozemsku.

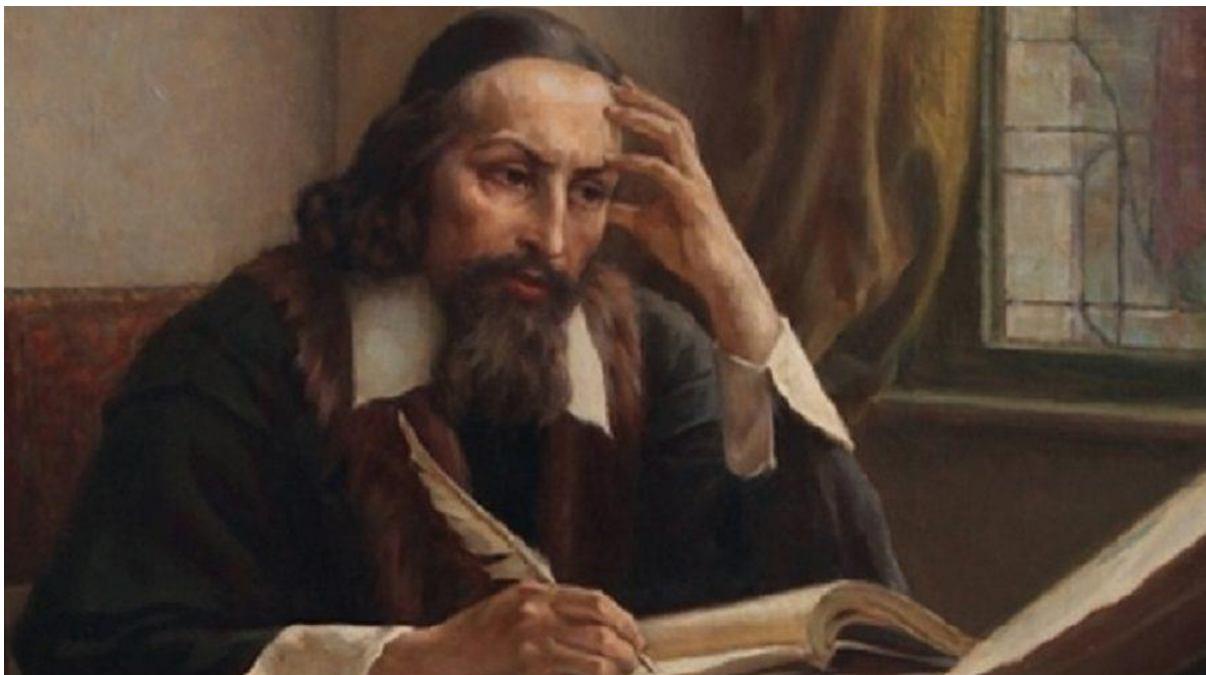
Velkou část života prožil v těžké době, kdy Evropou se přelévala litice třicetileté války (1618 – 1648)

Po celou válku byly Čechy dějištěm válečných operací. Počet obyvatelstva se snížil podle odhadu o čtvrtinu, podle jiných odhadů až o třetinu. Země byla zpustošena. Zemědělství upadlo, mnohé vesnice zanikly.

V Čechách panovaly kruté poměry po tragické Bitvě na Bílé Hoře 8. listopadu 1620. Ferdinand II. hned po obsazení Prahy jmenoval komisi pro potrestání povstalců. Dne 21. června 1621 se na Staroměstském náměstí konala poprava 27 vůdců povstání.

Z rozhodnutí soudu, složeného z několika magnátů a představitelů kléru, bylo z Cech vypovězeno 30.000 rodin.

Do Čech se vrátil jezuitský řád, a v listopadu 1622 získal od místodržitelské vlády pražskou univerzitu.

Stručně o Komenského životě.

Dvanáctiletý osiřel. Zemřel mu otec, matka a dvě sestry, patrně na mor. Vyrůstal u tety ve Strážnici, kde také chodil do školy.

V roce 1605 vtrhli na Moravu uherští povstalci-Bočkajovci a Srážnici a okolí vyplenili a zničili.

V šestnácti letech vstoupil Jan do gymnázia v Přerově. Díky podpoře Karla Staršího ze Žerotína vystudoval akademii v Herbornu a univerzitu v Heidelbergu. Po studiích učil na gymnáziu v Přerově.

Tehdy se oženil a byl vysvěcen na kněze Jednoty bratrské. Působil jako kazatel ve Fulneku a učil zde na bratrské škole.

Po bitvě na Bílé Hoře, kdy mu jako protestantovi hrozila smrt, skrýval se na panstvích Karla ze Žerotína. Tam ho zastihla zpráva o smrti jeho manželky a obou dětí. Dověděl se také, že byla veřejně spálena jeho knihovna na náměstí ve Fulneku. Tehdy v hlubokém smutku napsal své nejslavnější dílo „Labyrint světa a ráj srdce“, které bylo přeloženo do mnoha jazyků.

V roce 1624 se Komenský podruhé oženil a narodily se mu dvě dcerky a syn.

O čtyři roky později se odstěhoval do polského Lešna, kde žilo mnoho jeho souvěrců. Zde působil jako učitel a později lektor bratrského gymnázia. Zde napsal také knihu „Brána jazyků otevřená“, jež obsahuje metodu výuky cizích jazyků, která se v zásadě dodnes používá ve všech jazykových učebnicích.

V roce 1641 odjel Komenský na pozvání do Londýna, aby v Anglii uskutečnil reformu školství. Vystoupil zde také před Královskou akademií věd. Když v Anglii vypukla v roce 1642 občanská válka, Komenský odjel na pozvání do Švédska. Zde pracoval rovněž na reformě školství.

Roku 1648 se společně s těžce nemocnou manželkou vrátil zpět do Lešna, kde působil jako biskup. V Lešně jeho druhá žena zemřela. O rok později se v Toruni oženil potřetí. Jeho třetí manželka byla o více než třicet let mladší; pocházela z Týna nad Vltavou.

V době pobytu v Anglii obdržel nabídku z Ameriky, aby se v Bostonu stal rektorem školy univerzitního typu Harvard College. Tuto nabídku nepřijal. Stejně tak odmítl nabízená místa univerzitního profesora v několika nekatolických zemích. Chtěl se věnovat literární tvorbě a výzkumu.

V roce 1651 přijal pozvání sedmihradského knížete Zikmunda Rákocziho do Šarišského Potoka, aby u jeho dvora organizoval reformu školství. Zde působil do roku 1654 a napsal knihy „Svět v obrazech“ a „Škola hrou“.

V roce 1656 za války se Švédskem bylo polské Lešno vypáleno a Komenský s rodinou si ledva zachránili život. Shořel všechno jeho majetek včetně mnoha dosud nevydaných spisů, dílo několika desetiletí práce. Litoval zvláště ztrátu Česko – latinského slovníku, na němž pracoval 40 let, a který už nedokázal znovu vytvořit.

Přijal pozvání a přestěhoval se do Amsterdamu, kde prožil zbytek života a napsal a vydal ještě 62 spisů.

Zemřel 15. listopadu 1670 v Amsterdamu a je pohřben v kostele v Naardenu.

Jan Amos Komenský napsal na 200 knih. Mnohá jeho díla zůstala nedokončená. Psal česky, latinsky a německy. Jeho díla byla přeložena do mnoha evropských jazyků, ale také do arabštiny, perštiny, japonštiny a dalších.

Podle Komenského se má člověk vzdělávat celý život. (To vřele uznávám a řídím se tím v mých více než devadesáti letech.)

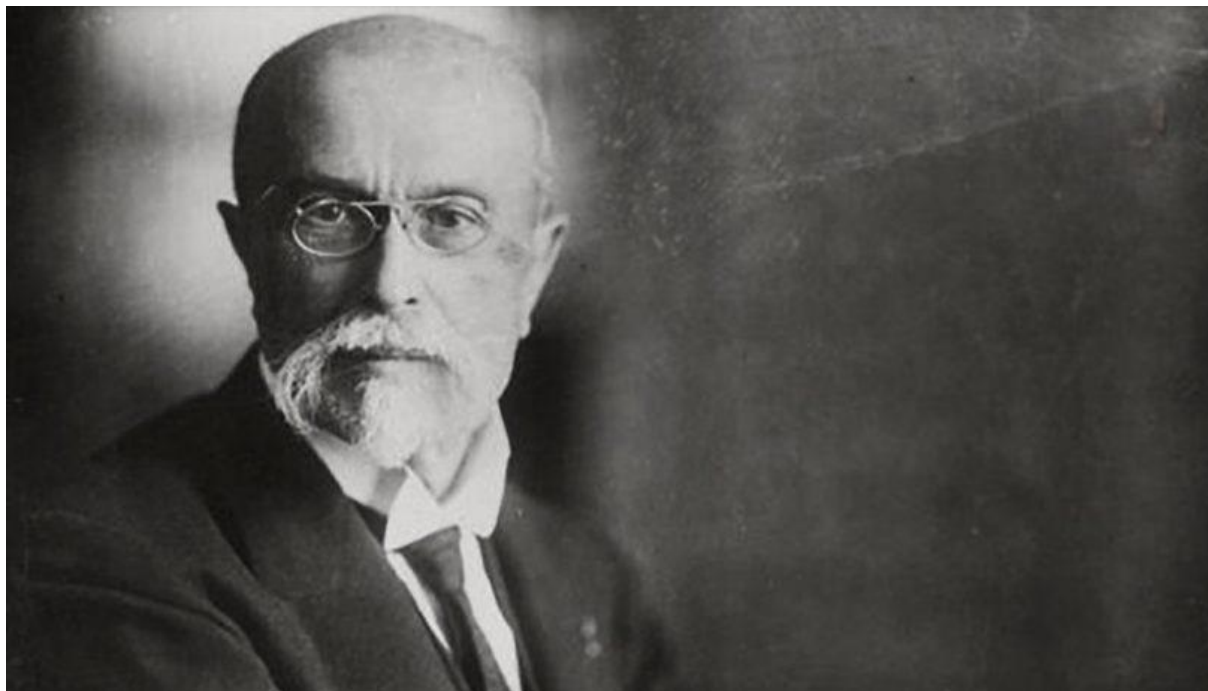
T. G. Masaryk

Tomáš Garrigue Masaryk byl jednou z nejvýznamnějších osobností českých novodobých dějin. Byl státník, politik, filosof a pedagog, první prezident Československé republiky. Za zásluhy mu parlament udělil titul Prezident Osvoboditel. Sedmnáctkrát byl navržen na Nobelovu cenu míru.

Masaryk byl rozpornou postavou. Vrcholí v něm úsilí řady generací o osvobození českého a slovenského národa ze jha habsburského Rakouska a vytvoření samostatného státu. Nepochopil však marxismus v teorii a Velkou říjnovou socialistickou revoluci a vytvoření Sovětského svazu v praxi. Jeho život a působení je ukázkou dialektického zákona jednoty a boje protikladů.

Narodil se 7. března 1850 na moravském Slovácku v Hodoníně. Otec byl Slovák a pracoval jako kočí, matka jako kuchařka. Po absolvování čejkovické školy a reálného gymnázia v Hustopečích se učil Tomáš zámečnickem ve Vídni, pak kovářem v Čejči. Brzy nastoupil jako podučitel gymnázia v Čejči. V roce 1872 začal studovat ve Vídni filosofickou fakultu. Obhájil doktorát disertační práci Podstata duše u Platona. Strávil rok na univerzitě v Lipsku, kde se

seznámil s klavíristkou Charlotou Garrigue, dcerou newyorského podnikatele, s níž se roku 1878 v New Yorku oženil. O rok později se habilitoval jako docent na vídeňské univerzitě prací Sebevražda jako masový sociální jev současnosti. V roce 1882 přešel Masaryk jako profesor do nově otvírané české univerzity do Prahy. V roce 1886 zde vstoupil aktivně do sporu o pravost rukopisů Zelenohorského a Královodvorského. V roce 1899 zasáhl v tzv. Hilsneriádě proti hnusné antisemitské pověře, že židé pijí křesťanskou krev. Vedl také boj proti klerikalismu na českých školách.

V jeho literatuře byly nejlepší a dosáhly největší ohlas knihy Česká otázka a Rusko a Evropa. Obsah té první říká už její podtitulek: Snahy a tužby národního obrození. Masaryk zde vymezil vztah českého národa k ostatním národům slovanským a evropským vůbec. Kniha podnítila smysluplnou diskusi o českém politickém programu.

Masaryk miloval Rusko. Už jako student se učil rusky. Samostatnou vědeckou práci zahájil studiem o ruském slovjanofilství. Jeho kniha Rusko a Evropa bylo veliké dílo, přeložené do několika jazyků a mezinárodně oceněné. Zajímal se o život v Rusku a několikrát je navštívil. Setkal se s L. N. Tolstým. V roce 1912 za pobytu na ostrově Capri se sblížil s Maximem Gorkým.

Na počátku války v roce 1914 odešel za hranice, aby tam působil proti Rakousku a za vytvoření samostatného českého státu.

To patřilo ke kladným, pokrokovým stránkám Masaryka.

V ostrém rozporu s tím se Masaryk postavil jednoznačně pro kapitalismus a jeho ideologii. Za pobytu v Americe mu imponoval dravý podnikatelský rozvoj, který ještě nenesl viditelné známky imperialismu.

Filosoficky propadl idealismu. Striktně odmítl materialismus a dialektiku. V roce 1893 přednášel na univerzitě celý kurz o marxismu, z něhož pak vznikla jeho kniha Sociální otázka. Nešlo ale o výklad marxismu, který Masaryk nikdy nepochopil, ani o věcnou polemiku, ale o

matení a překrucování obsahu a smyslu marxismu. Kniha Sociální otázka je nejubožejší a nejreakčnější, co Masaryk napsal.

Nelze se divit, že pak nepochopil, co se to v Rusku v říjnu 1917 stalo. Nařizoval legiím, aby se do událostí nevměšovaly a usiloval o jejich odchod do Francie, aby mohly v boji proti Německu a Rakousko-Uhersku pokračovat.

Masaryk nepochopil, jak vznikla naše republika. Byl přesvědčen, že to bylo z vůle Dohodových mocností, Francie, Anglie a Spojených států amerických.

Ve skutečnosti těmto mocnostem ani nenapadlo vytvořit Československou republiku. Měly silné tendence zachovat Rakousko-Uhersko. Smetla je bouře, způsobená největší událostí světových dějin – Velkou říjnovou socialistickou revolucí a vznikem Sovětského svazu. Pod vlivem Ruské revoluce povstal také český lid a prohlásil 28. října 1918 republiku. Že vznikla Československá republika a že je zvolen jejím prezidentem se dověděl Masaryk v zahraničí.

Po návratu do vlasti udělal, co bylo v jeho možnostech, aby zvrátil levicový politický charakter a vývoj republiky. Když v prosinci 1920 došlo k otevřenému boji mezi pravicí a levicí v sociální demokracii, nebránil ani použití ozbrojených sil proti lidu.

Za Masarykova prezidentování zemřelo 24 dělníků zbraněmi státní moci, a bezpočet nepokrokovějších lidí, komunistů, prošlo kriminály.

Masaryk nechtěl dlouho ani slyšet o uznání Sovětského svazu jako státu, ani když už ho uznaly Anglie a fašistická Itálie. Došlo k němu až roku 1934, kdy už v Německu zavládla Hitlerova diktatura a jeho ambice na ČSR se staly zřejmé.

Mnichov a hitlerovská okupace byly důsledkem orientace buržoazní republiky na Západ, na Francii a Anglii, které nás v kritické situaci zradily.

Klement Gottwald

Klement Gottwald byl jednou z největších postav české historie. Byl nejúspěšnějším představitelem komunistického hnutí v naší zemi a jedním z vůdců Komunistické internacionály. Dovedl dělnickou třídu Československa k Vítěznému Únoru 1948. Pod jeho vedením zahájil lid Československa budování socialismu. Doba od června 1948 do března 1953, kdy vykonával úlohu prezidenta republiky, patří k období nejúspěšnějšího rozvoje našeho společného státu Čechů a Slováků.

Malý Klement se narodil 23. listopadu 1896 v Dědicích u Vyškova jako nemanželský syn chudé zemědělské dělnice Marie Gottwaldové. Naučil se číst ve čtyřech letech a láska ke knize ho provázela celý život. Jako dvanáctiletý odešel do Vídně k strýci Krušinovi učit se truhlářem. Zde také dokončil německy základní školu a školu pokračovací. Zapojil se do činnosti v sociálně demokratické mládeži. Jako devatenáctiletý byl v roce 1915 za války povolán do armády a sloužil u štyrských kanonýrů. V červnu 1916 byl vážně zraněn. V létě roku 1918 z rakouské armády dezertoval. Po vzniku republiky sloužil dva roky v Československé armádě. V letech 1920-21 pracoval v Rousínově jako truhlářský dělník.

Zde už působil velmi aktivně ve Federaci dělnických tělovýchovných jednot (FDTJ). V červnu 1921 přivedl svůj okres na 1. dělnickou spartakiádu v Praze na Maninách. V září téhož roku odešel do Banské Bystrice, kde se stal redaktorem komunistického časopisu Hlas lidu. V dalších letech se postupně přestěhoval do Vrútek a do Ostravy, vždy jako redaktor několika komunistických časopisů a funkcionář FDTJ. V Ostravě se sblížil s krajským tajemníkem Rudolfem Slánským a s redaktorem „Dělnického deníku“ Václavem Kopeckým. Zde také poznal svoji budoucí manželku Martu, jež pocházela také z chudé venkovské rodiny.

V září 1925 byl na 3. sjezdu KSČ zvolen jako sedmadvacetiletý do ústředního výboru, do politbyra a orgbyra strany. V letech 1926 – 1929 pracoval v pražském sekretariátu ÚV KSČ. Stal se tajemníkem ústředního výboru a vedoucím ústřední agitační a propagační komise. Hlavní starostí nového vedoucího agitpropu bylo stranické vzdělávání. Komise vypracovala směrnice a metodické pokyny pro zakládání kroužků a stranických škol.

Ve dvacátých letech ztrácela KSČ vliv ve společnosti v důsledku oportunistické politiky Jílkova vedení. Většina členů propadala pasivitě. Rostla kritika Jílkovy kliky, a ta se postupně soustřeďovala kolem Gottwalda. Pomoc nápravě poskytl Šestý kongres Komunistické internacionály. Vytvořil zvláštní komisi k řešení československé otázky. Dvaatřicetiletý Gottwald, který byl na jednání Kominterny poprvé, dokázal věcným rozбором chybné politiky Jílkova vedení a naznačením cesty řešení, získat zkušené pracovníky mezinárodního komunistického hnutí. Komise podpořila Gottwaldovo stanovisko.

V únoru 1929 se konal V. sjezd KSČ, který šest dní projednával krizi ve straně a cestu nápravy. Sjezd zvolil nový ústřední výbor, a ten zvolil jednomyslně třiatřicetiletého Klementa Gottwalda generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Československa.

Tím nebyl problém KSČ vyřešen. Ve straně zůstalo sotva 20 tisíc členů. Nešlo jen o to získat nové členy, ale hlavně obnovit aktivitu strany, její vliv v masách dělníků a rolníků.

Tady se zase osvědčily vynikající vlastnosti Klementa Gottwalda a jeho příklad. Nespokojoval se jen přijetím správných usnesení, ale dbal o kontrolu jejich plnění na všech stupních, od ústředního výboru až po základní organizace. Mluvil jazykem prostým, srozumitelným akademikovi i dělníkovi. Kladl i u svých spolupracovníků, u aparátu a funkcionářů důraz na jasnost a srozumitelnost vyjadřování, ať šlo o projev, nebo o článek. Trpělivě vyslechl každý názor, a závěr přijal po důkladném uvážení. Prosazoval demokratický centralismus a stranickou disciplínu ve veškeré stranické práci.

Od roku 1928 působil Gottwald jako zvolený člen exekutivy Komunistické internacionály.

V roce 1929 byl zvolen poslancem. Jednadvacátého prosince přednesl v parlamentu první řeč. Byl to bojový protikapitalistický projev, jaký Rudolfinum ještě nezažilo. Gottwald zvolil takový bojový tón proto, aby pracující pochopili, že v komunistické straně zavládl nový duch. Ještě též den projev otiskl „Rudý večerník“ a rozšířil v Praze i mimo Prahu.

Na Stalinův pokyn otiskla Gottwaldův projev na titulní stránce moskevská „Pravda“. Vyšel v Sovětském svazu jako brožura v několika vydáních.

Nezůstalo u jednoho projevu. Gottwald a další komunističtí poslanci využívali parlamentní tribunu, aby odhalovali před národem špinavé triky buržoazie a jejích politických patronů. Nezůstalo jen u parlamentu. Gottwald a další soudruzi byli všude, kde dělníci bojovali za svá práva, působili ve stávkových výborech, šli v prvních řadách protestních pochodů proti četnickým bajonetům.

Parlament nepřinášel komunistickým poslancům výhody. Větší část svých platů dávali do stranické pokladny. V čele stávek a demonstrací byli nejednou do krve ztlučeni policejními pendreky.

V říjnu 1929 propukla krize na americké burze a zachvátila záhy celý kapitalistický svět. Katastrofálně vzrostla nezaměstnanost a hlad v dělnických rodinách. Buržoazie hledala záchranu před rostoucí revolučností mas ve fašismu. V Německu prezident Hindenburg jmenoval kancléřem Adolfa Hitlera

V roce 1934 se začala formovat v komunistickém hnutí taktika široké protifašistické fronty.

V květnu se konaly v Československu parlamentní volby prezidenta. Masaryk, který prováděl politiku kompromisu s henlajnovci, fakticky hitlerovskou pátou kolonou v našem pohraničí, dostal hlasy všech českých i německých buržoazních a reformistických stran. KSČ kandidovala Gottwalda. Vyhlásila heslo „Ne Masaryk – ale Lenin!“

Následovala zuřivá represe. Četníci vtrhli do sekretariátu ústředního výboru, klubu poslanců, do redakce Rudého práva. Zabavili všechno, co našli. Parlament vydal komunistické poslance Gottwalda, Krosnáře, Štětku a Kopeckého trestnímu stíhání podle zákona na ochranu republiky. Na základě usnesení politbyra odjeli Gottwald a Kopecký do Moskvy. Gottwald se soustředil na práci v exekutivě Kominterny. KSČ zatím řídili Šverma a Slánský.

Na VII. Kongresu Komunistické internacionály byl Gottwald znovu zvolen do exekutivy a tentokrát i do jejího sekretariátu spolu s Dimitrovem, Togliattim, Manuilskim, Pieckem a několika dalšími předními představiteli světového revolučního hnutí.

Německá iredenta sílila. V parlamentních volbách roku 1935 zvítězila Henleinova strana jako nejsilnější v republice a získala čtyřicet čtyři poslance.

V osmatřicátém roce, kdy rostlo ohrožení republiky německým nacismem, byl Gottwald krátce v Moskvě a přivezl prezidentu Benešovi Stalinovo ujištění, že když zaujmeme rozhodný postoj, Sovětský svaz nás podpoří.

Gottwald byl do poslední chvíle razantním odpůrcem Hitlerova nátlaku. Organizoval masové lidové demonstrace za obranu republiky. Lidé provolávali: „Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně!“

Beneš mnichovský diktát přijal. Prohlásil: „Mám svůj plán.“ Pamatuji si, že se to tehdy trpce ironizovalo: „Má svůj plán. Vybral banku, sebral Hanku a frrrr za oceán.“

Mnichovský diktát byl jen předehra. Vzápětí 15. března 1939 vtrhly Hitlerovy ozbrojené hordy do Čech. Slovensko pod vládou fláterníků mu samo padlo do náruče.

Podle rozhodnutí ústředního výboru KSČ odešla většina členů politického byra v čele s Klementem Gottwaldem do Moskvy. Gottwald odletěl i s rodinou. Část funkcionářů působila ve Francii, kde byl utvořen zahraniční sekretariát KSČ, a část ve Velké Británii. Po prorážce Francie se většina komunistů na Západě soustředila v Londýně. Vedením strany doma – až do jejího rozpuštění – byli pověřeni Dolanský a Zápotocký.

Domácí ilegální vedení KSČ postupovalo podle pokynů zahraničního vedení KSČ v Moskvě. Domácí odboj byl považován za nejdůležitější a rozhodující proud národně osvobozenického boje a zahraniční odboj za směr pomocný.

Gottwald v Moskvě pracoval v nejvyšších orgánech Komunistické internacionály a podílel se na vypracování strategické linie mezinárodního komunistického hnutí. Spolu s Janem Švermou a prof. Zdeňkem Nejedlým pracoval ve Všeslovanském výboru.

Když se fronta přiblížila k Moskvě, část vedení Komunistické internacionály a zahraniční emigrace byly evakuovány do Ufy. Zde pracoval Gottwald až do května 1943, kdy s vrátil do Moskvy.

Od počátku roku 1945 bylo zřejmé, že je válka rozhodnuta, a pro nás - že rozhodující část Československa osvobodí Rudá armáda.

Na 23. ledna pozval Stalin Gottwalda a během šesti hodin projednali zásadní otázky budoucnosti republiky. Přítomen byl i ministr zahraničí Molotov.

Do března připravoval Gottwald se svými spolupracovníky v moskevském exilu návrh programu nové vlády. Předběžně jej projednal se zástupci sociálních demokratů, národních

socialistů a lidovců. Do Londýna sdělil telegramem: „Dosavadní vláda jako taková se nevrátí do republiky, nýbrž skončí svůj úřad v Londýně a na domácí půdě se ihned od začátku ujme úřadu vláda nová.“ Vzhledem k situaci, která se vytvořila, neviděl prezident Beneš jinou možnost a souhlasil. Vybral si své nejvěrnější a přiletěl do Moskvy.

Gottwald rozdal všem návrh programu nové vlády, připravený komunisty. Ukázalo se, že Londýnští přiletěli s prázdnýma rukama.

Dne 22. března zasedli zástupci všech složek české emigrace k jednání na československém velvyslanectví v Moskvě. Zástupce Slovenské národní rady vedl Husák. Za předsedu jednání zvolili Gottwalda. Za základ jednání byl přijat všemi delegacemi návrh Komunistické strany Československa. Projednávání nebyla idyla. Všechno nové, co tvořilo obsah národní a demokratické revoluce, naráželo na společnou frontu odporu od sociálního demokrata Majera až po národního socialistu Stránského. Ale krok za krokem docházelo k dohodě.

Dne 4. dubna jmenoval Beneš v Košicích vládu Československé republiky. Pátého přijala vláda Košický vládní program, program lidové demokracie. Skončila masaryko-benešovská idea „čechoslovakismu“ a Slováci byli uznáni jako nacionálně svébytný národ.

Hned po osvobození vstupovali do KSČ desetitisíce lidí (Vstoupil jsem i já, ještě mi nebylo 17 let.) Soudruh Gottwald jako předseda strany kladl důraz na ideologickou výchovu nových členů, zejména mladých.

Ustavením nové vlády a přijetím vládního programu třídní boj v republice neskončil. Rozpory se zostřovaly. Komunistická strana prosazovala znárodnit klíčový průmysl, banky, pojišťovny, doly a všechny továrny přes pět set zaměstnanců. V důležitých odvětvích až do sto padesáti zaměstnanců. Bylo to v Košickém vládním programu, ale reakce věřila, že se to dá nějak obejít. Buržoazie měla ještě silné pozice. Téměř čtyřicet procent průmyslu a velkoobchod. Znárodnění se stalo nejdůležitější ekonomickou reformou lidově demokratického státu a hospodářskou základnou moci dělnické třídy. Na Slovensku v Demokratické straně získali pozice kapitalisté a církevní hodnostáři.

V prvních poválečných parlamentních volbách v květnu 1946 KSČ zvítězila. Získala téměř čtyřicet procent hlasů. Gottwald se stal předsedou vlády. Na Slovensku to bylo horší. Když se spočítaly hlasy jen zde, vyhráli demokraté s 62%, komunisté získali jen třicet procent.

Nová vláda přijala nový program, který navazoval na Košický. Hlavním bodem bylo vyhlášení dvouletého plánu. Zahraničně politickou orientací bylo těsné spojení se Sovětským svazem.

Reakce vystupňovala protiútok. Mezi jiným někteří ministři navrhli, aby národní podniky se staly akciovými společnostmi s účastí zahraničního kapitálu. Drtina jako ministr spravedlnosti sabotoval potrestání kolaborantů a zrádců.

Gottwald jako předseda vlády prosazoval řadu zákonů ve prospěch drobných zemědělců. Především revizi první pozemkové reformy z předmnichovské republiky. To znamenalo likvidaci velkostatkářského vlastnictví půdy nad sto padesát hektarů a její rozdělení malým rolníkům. Později v tzv. Hradeckém programu žádala strana parcelaci statkářské půdy nad padesát hektarů. A uzákonění národního pojištění pro rolníky.

V roce 1947 hrozné sucho způsobili katastrofální neúrodu. Výživa byla ohrožena. Životní úroveň klesala. Gottwald v červenci odjel do Moskvy a Stalin souhlasil dodat Československu dvě stě tisíc tun pšenice a stejný objem krmiva, i když sověti byli sami v těžké situaci.

K rozhodujícímu střetnutí mezi pracujícími, mezi pokrokovou většinou země a reakcí došlo v únoru 1948.

Už začátkem roku vystoupili národní socialisté, lidovci a pravicoví sociální demokraté s požadavkem zvýšit platy státním zaměstnancům. Slibovali si, že je tím získají na svou stranu proti komunistům. Reakce všemožně brzdila rozvoj hospodářství. Bránila znárodnění jednotlivých podniků.

Komunisté zvýšili tlak. Navrhli znárodnit všechny průmyslové závody nad padesát zaměstnanců. Úplně znárodnit dovoz a vývoz, domácí velkoobchod. Urychlit provedení pozemkové reformy nad padesát hektarů.

Reakční ministři všemožně brzdili činnost vlády. Reakce spoležala na podporu prezidenta Beneše. Plánovala, že parlament vysloví Gottwaldově vládě nedůvěru a tím ji donutí k abdikaci. Prezident jmenuje vládu úřednickou, a ta už připraví patřičně půdu k volbám.

Americký velvyslanec Steinhardt se vrátil urychleně do Prahy. Před odletem z Washingtonu vyjádřil důvěru, že volby už neproběhnou „pod komunistickým nátlakem“. Když všechno dobře dopadne, Československo dostane dolarový úvěr.

Dvacátého února podalo dvanáct ministrů demisi. Ale to je z dvaceti šesti menšina, a podle ústavy může vláda fungovat dál. Gottwald požádal Beneše, aby demisi ministrů přijal a vládu doplnil. Týž večer vedení komunistické strany zveřejnilo rozhlasem provolání, jež se obrací k dělníkům, rolníkům, živnostníkům, všem dobrým Čechům a Slovákům, aby vytvořili bezpečnou oporu vládě Klementa Gottwalda. Vysvětluje příčiny demise ministrů, žádá, aby prezident demisi přijal a schválil doplnění vlády. Rozhlas provolání několikrát opakoval. Znělo z tlampačů na Václavském náměstí. Ozývalo se po celé republice.

Na příští den, 21. února, svolali komunisté na Staroměstské náměstí tábor lidu. Sjeli se lidé z širokého okolí, železničáři z Kladna vypravili několik zvláštních vlaků. Podobná shromáždění se konala v Brně, Ostravě, Plzni, Hradci Králové, v Bratislavě i v meších městech. Ozývalo se hlavní heslo únorových dní: „Zrádci z vlády ven!“ Na Staroměstském náměstí promluvil z balkonu Kinského paláce Gottwald, po něm ještě představitelé sociálních demokratů, národních socialistů, rolníků a spisovatel Jan Drda. Gottwald v projevu vyzval tvořit v obcích, okresech a krajích Akční výbory Národní fronty

Ze Staroměstského náměstí byla vyslána na Hrad pětapadesátčlenná delegace. K prezidentovi pustili jen pět dělníků.

Prezident je vyslechl a doporučoval dohodu, kompromis. Na to mu soudruh Bedřich Kozelka, předseda podnikové rady ČKD, řekl: „...jestliže je něco přáním většiny lidu, tak se musíte podrobit i vy jako president.“

To už bylo na uhlazeného diplomata Beneše moc. Vybuchl: „Tak daleko ještě nejsme, aby ulice rozhodovala o tom, zdali já, jako prezident, mám anebo nemám přijmout demisi.“ Vzápětí si uvědomil, že to přehnal a snažil se to zmírnit.

Nicméně tento projev Benešovy „demokracie“ vešel do dějin, a ještě dnes jej Wikipedie cituje.

V neděli 22. února se konal v Průmyslovém paláci v Praze Celostátní sjezd závodních rad a odborů. Sešlo se na osm tisíc delegátů z celé republiky. Sjezd zahájil Zápotocký, a po něm promluvil Gottwald. Řekl, co chce reakce, a co žádají komunisté. Sjezd přijal rezoluci, která požadovala další znárodnění. Sjezd rozhodl vyhlásit na úterý dvacátého čtvrtého hodinovou manifestační stávku.

Na výzvu komunistické strany se v továrnách formovaly oddíly Lidových milicí. V krajích a okresech přebíraly moc akční výbory. V Obecním domě se vytvořil ústřední akční výbor Národní fronty.

V úterý stávkovalo na půl druhého milionu pracujících.

Ve středu 25. února byl rozhodující den. Gottwald předložil prezidentovi návrh na doplnění vlády, a ten se musel rozhodnout. Na odpoledne byla svolána na Václavské náměstí manifestace. Gottwald a vedení strany přijali plán. Kdyby prezident návrh odmítl, přivést manifestanty přímo na Hrad. Tam žádat buď přijetí demise odstoupivších ministrů a doplnění vlády, nebo abdikaci prezidenta. V krajním případě vyhlásit generální stávku.

Na Václavském náměstí se sešlo na sto padesát tisíc lidí. Beneš pozval Gottwalda na čtvrtou hodinu. Zatím z improvizované tribuny na nákladním autě mluvil Krosnář, Kopecký, Nejedlý, Ďuriš. Když se Gottwald vrátil z Hradu, oznámil: „...pan prezident moje návrhy, tak jak byly podány, přijal.“

Únor 1948 byl nejslavnější vítězství pracujících naší země a komunistické strany pod vedením Klementa Gottwalda.

9. května 1948 ve Vladislavském sále pražského Hradu předložil Gottwald Ústavodárnému národnímu shromáždění návrh nové ústavy. Byla přijata jednomyslně. Beneš ji nepodepsal. Sedmého června odstoupil.

Čtrnáctého června byl ve Vladislavském sálu zvolen Národním shromážděním prezidentem Československé republiky Klement Gottwald, první dělnický prezident.

Na IX. sjezdu KSČ 25. května 1949 vyhlásil Gottwald linii budování socialismu v naší vlasti. Sjezdem jednomyslně schválený program (ve stručnosti) stanovil:

1. Ve všech oborech národního hospodářství plnit a splnit pětiletý hospodářský plán.
2. Zlepšovat zásobování obyvatelstva potravinami a spotřebním průmyslovým zbožím.
3. Rozšiřovat a upevňovat veřejný, socialistický sektor našeho národního hospodářství a omezovat a vytlačovat prvky kapitalistické.
4. Pro socialismus získat vesnici, malého a středního rolníka a izolovat vesnického boháče. Postupně provádět zákon o jednotném zemědělském družstvu.
5. Upevňovat a zlepšovat náš lidově demokratický státní aparát.

6. Pro budování socialismu si musí pracující lid vytvořit a vychovat vlastní inteligenci, pocházející z jeho středu a s ním třídně a ideologicky spjatou. Snažit se, aby se marxismus-leninismus stal názorem celé naší společnosti.

7. Obrozená Národní fronta zůstává nadále politickým výrazem bloku, svazku pracujícího lidu měst i venkova.

8. Cesta k socialismu bude i po únorovém vítězství cestou třídního boje.

9. Naše zahraniční politika bude zabezpečovat udržení míru a zabezpečení státní nezávislosti republiky. Naším přítelem a spojencem je Svaz sovětských socialistických republik a generalissimus Stalin.

10. Jako oko v hlavě musíme střežit a pěstovat jednotu, velikost a akceschopnost naší strany, Komunistické strany Československa. Neustále zvyšovat ideologickou úroveň našich členů. Důsledně uplatňovat bolševické principy demokratického centralismu, vnitrostranické demokracie a stranické kritiky a sebekritiky.

Přesto, že americký imperialismus a jeho spojenci v Severoatlantickém paktu vedli nenávistnou studenou válku proti zemím Socialistického společenství, Československo prožívalo nejúspěšnější období svého ekonomického, sociálního a kulturního rozvoje.

Bohužel, v březnu 1953 utrpělo nenahraditelnou ztrátu jak mezinárodní komunistické hnutí, tak naše Komunistická strana Československa. 5. března 1953 zemřel Josif Vissarionovič Stalin; na jeho pohřbu se nachladil a 14. března zemřel v 56 letech soudruh Klement Gottwald.

(Jako základ studie o Gottwaldovi jsem použil knihu Jaroslava Matějky „Gottwald“ a „Klement Gottwald, Výbor z díla“, obojí Svoboda, Praha 1971.)

V roce 1986 vydal Ústav marxismu-leninismu ÚV KSČ v nakladatelství Svoboda „Vzpomínky na Klementa Gottwalda.“ Šest desátek stranických funkcionářů, řadových členů a bezpartijních vypráví, jak se s Gottwaldem setkali, co s ním prožili, jak ho poznali. K nejcennějším patří vzpomínky soudružky Marty Gottwaldové-Čepičkové, které tvoří páteř sborníku. Sborník sestavila a průvodním textem opatřila PhDr. Zdeňka Ničová.

Sborník vzpomínek je cenným doplňkem vědeckých historických prací.

Vzpomínky vrstevníků potvrzují, že Klement byl nadaný žák, který vynikal od prvních tříd základní školy. Byl nadán bohatou vrozenou inteligencí.

Měl mnoho kamarádů a přátel, lidé ho měli rádi. Byl veselý a vtipný.

Byl uznávaný vůdce už při hře mezi dětmi, a vůdcovský talent projevil a uplatnil v celém životě.

Byl skromný v osobním životě i v politickém vystupování, ale všichni, kdo ho poznali, se shodují, že měl jisté osobní kouzlo – charisma.

Byl odvážný a rozhodný. Jeho spolužák Jan Čížek vyprávěl: „Chodili jsme se koupat do řeky Hané. Jednou se jeden z kamarádů začal topit. Vykřikl a zmizel pod vodou. Všichni chlapci ustrnuli jakoby omráčení a nevěděli si rady. Jen malý Klement, při každé příležitosti odvážný a smělý, se bez otálení vrhl do vody za tonoucím, vytáhl ho za vlasy nad vodu a pak, za

pomoci ostatních, ho dopravil na břeh.“ Neváhal pustit se do ostrých politických bojů jak v parlamentě, tak ve vládě, i v uličních demonstracích. Zúčastňoval se stávkových bojů a šel vždy v prvních řadách.

Za politické výsledky vděčil v nemalé míře svému stylu práce. Ve všem měl systém, promyšlenou metodu, kterou předával a vštěpoval i spolupracovníkům, které řídil.

Dovedl se soustředit i uprostřed množství lidí, za jejich hlasitého rozhovoru. Soudruh Miloš Nykendaj líčí, jak si Gottwald u nich v Liberci připravoval projev. Po přijetí delegací a zástupců organizací a dělnictva vyžádal si soudruh Gottwald delší čas naprostého klidu, který strávil pokuřováním ze svého pověstného čibuku, přecházeje v zamyšlení přes celou předsednickou kancelář. Plné dvě hodiny prochodil a promýšlel si náplň svého projevu. Bez jediné písemné poznámky si promyslel a sestavil více než dvouhodinový projev. Ten byl naplněn přesnými zprávami o politickém dění u nás i ve světě, o práci vlády a připravovaných opatřeních.“

Spisovatel Josef Rybák vzpomíná: „Byl skoupý na slova, nemluvil zbytečně, ale co řekl, bylo jasné, přesvědčivé a pevné. Měl schopnost řešit nejsložitější otázky.“

Antonín Černý, komunistický harcovník, kterého jsem poznal v předsednictvu Socialistické akademie, vzpomíná: „Soudruh Gottwald měl vzácný dar. Klidně, beze spěchu a s porozuměním vyslechl druhého; pak se na chvíli zamyslel a nakonec řekl svůj názor. Nediktoval, ale přece jsme každé jeho rozhodnutí přijímali jako samozřejmost.“

Mnoho soudruhů a soudružek vzpomíná, že Gottwald dovedl řešit problémy nejen pro současnost, ale s perspektivou. Vytvářel si k tomu předpoklady bohatou četbou. Měl jen základní vzdělání, ale celý život, každou volnou chvíli věnoval samostudiu. Základ tvořily práce klasiků marxismu-leninismu. Ale neomezoval se jen na ně. Četl a pořizoval si výpisky z děl Platóna, Marca Aurelia, Rousseau, Kanta, Saint Simona, Haeckela, Darwina, Huxleye, Palackého, Masaryka, Havlíčka, Svatopluka Čecha, Aloise Jiráska, Gorkého, Zoly, Heineho, Goetha a především Shakespeara, kterého měl zvlášť v oblibě. Čerpal z nich poučení a dovedl se na ně také ve vhodné chvíli odvolat.

Gottwald byl vynikající organizátor, schopný řešit složité problémy až do nejmenších detailů. Dovedl se opřít o lidi, rozestavit je podle jejich schopností, vést je a náročně kontrolovat.

Ve vzpomínkách jsou zachyceny mnohé Gottwaldovy životní příběhy. Připomeňme si alespoň některé.

V roce 1923, kdy byl přijat zákon na ochranu republiky, napsal Klement Gottwald do Pravdy chudoby, že je to zákon proti pracujícímu lidu. Soud ho za to odsoudil na tři měsíce vězení. To byl jeho první kriminál. Později si jich ještě v životě užil bohatě.

Soudruh František Šimčík z Ostravy píše: „V jednom závodě na Karvinsku se nám podařilo úplně zastavit práci. Branou nebylo možno do závodu se dostat. Četníci pouštěli po jednom. Celý závod byl obklíčen vojskem. Soudruh Gottwald, na něhož byl vydán zatykač, za pomoci našich funkcionářů přeskočil plot a důrazně promluvil k horníkům, kteří chtěli jít do práce. Než se četníci k němu dostali, přeskočil plot zpátky a byl hned vedle v kolonii pod ochranou hornických žen. Nastala honička, vojsko obstoupilo kolonii, hledali ve všech domech a sklepech. Soudruha Gottwalda ukryla jedna z našich soudružek před chlívkou, kde měla velkou hromadu steliva. Celého jej zasypala a četníci hledali marně.“

Antonín Ondráček vypráví: „Pamatuji si zvláště na schůzi v Kladně, kam jsme doprovázeli soudruha Gottwalda...Když schůze skončila, mělo se jet zpátky do Prahy. Ale soudruh Gottwald neměl na dráhu a my jsme také neměli, tak se šlo z Kladna do Prahy pěšky. A přál bych vám všem poslechnout si soudruha Gottwalda cestou do Prahy. Soudruh Gottwald nám trpělivě a do všech detailů vysvětlil situaci. Mně bylo v té době vlastně 23 let, takže jsem z politického života neměl zkušenosti. Vysvětlil nám význam Říjnové revoluce. Cesta rychle uběhla. Ani jsme se nenadáli a už jsme přicházeli na kraj Prahy. Začaly vyjíždět první elektriky.“

Z pamětí Marty Gottwaldové-Čepičkové jsem vybral tři příběhy.

„Maminka srdnatě snášela strasti našeho neklidného života, častou nepřítomnost tatínka i obvyklé návštěvy policie v bytě. Dovedla se vyrovnat s každou situací. I s tím, že tatínek často neunikl Pankráci. Snažila se mu pobyt ve vězení nějak zpříjemnit. Nikdy nefňukala, ale jednala. Měla smysl pro humor. O jednom jejím povedeném kousku tatínek rád vyprávěl a moc se přitom smál. Maminka ho přišla na Pankrác navštívit. Před očima dozorce mu odevzdávala sklenici švestkového kompotu. Na rozhovor měli pouze pár minut. Tatínek už už se chtěl kompotu vzdát v můj prospěch, když tu se mu maminka výmluvně podívala do očí a jen jakoby mimochodem utrousila: „Tu knihu o ohnivé vodě jsem musela vrátit do knihovny.“ Tatínek měl co dělat, aby smíchy nevyprskl. On, milovník a znalec dobrodružné literatury, se ihned zorientoval. A rozluštění hádanky? Maminka zavařeně švestky nezalila šťávou, ale čajem s rumem. Tak obešla přísný vězeňský předpis, zakazující požívání alkoholu v jakékoli formě a jakémkoli množství. Její vynalézavost náležitě ocenili i tatínkovi spoluvězni.“

Další vyprávění má do legrácky daleko.

„Jednou se tatínek vrátil v hrozném stavu. Jakmile jej maminka spatřila, propukla v pláč. Také já jsem se dala do breku. Tatínek měl potřhané šaty a zraněnou tvář. Poprosil maminku, aby ho pomohla svléknout, že si musí lehnout. Byla jsem vykázána z pokoje. Nedalo mi to, za chvíli jsem tam byla znovu. Tatínek ležel na posteli, maminka seděla vedle něho, držela ho za ruku a stále opakovala: „Oni tě jednou zabijou.“ Přišourala jsem se tiše k nim. Úzkost mi svírala hrdlo, nebyla jsem schopna slova...“

Co se tehdy událo? Tatínek byl udeřen kolbou pušky do tváře a bodnut četnickým bodlem do prsou. On, poslanec, chráněný parlamentní imunitou buržoazní demokracie! Bylo to v Horním Litvínově v červenci 1930 při demonstraci horníků a hornických žen proti hromadnému propouštění. Stál tehdy, jako vždy, v první řadě demonstrantů...

Maminka přikládala tatínkovi obklady na rány, nařikala a domlouvala mu. Ať prý také myslí trochu na sebe a na rodinu, ať nejde vždy v čele a nevystavuje se tak bezprostřednímu ohrožení. Tatínek ji uklidňoval velmi svérázně. Řekl, že od vlády, která dává střílet do dělníků jen proto, že chtějí pracovat, od vlády, která se nerozpakuje použít zbraně proti pokojnému pochodu dětí a mládeže, jako tomu bylo nedávno v Radotíně, od takové vlády nelze očekávat nic dobrého. S takovou vládou nezbyvá než vést boj na život a na smrt.“

Třetí vyprávění je z doby, kdy Marta s maminkou byly v asyly v Sovětském svazu a Klement Gottwald působil v ilegilitě doma.

„Zprávy od tatínka nepřicházely, nedozvěděly jsme se o něm mnoho ani z jiných pramenů. Samozřejmě z novin i od sovětských soudruhů nám bylo známo, že situace v Československu

je zlá, že komunisté jsou vystavováni stále většímu pronásledování. Měly jsme o tatínka strach. Tím spíše, že byl na něho vydán zatykač a hrozil mu dlouholetý žalář. O nás bylo v Moskvě po všech stránkách dobře postaráno. Ale tatínek nám velice chyběl. Stále jsme na něho myslely. Jak vroucně jsme si přály, abychom žili zase všichni pohromadě!

Blížily se mé první školní prázdniny v Sovětském svazu. První prázdniny bez tatínka. Dostaly jsme s maminkou puťovku do domu oddechu v Kuncevu, dnes by se řeklo poukaz na rekreaci. Kuncovo byla půvabná vesnička v blízkosti rozlehlých lesů, vzdálená kolem třiceti kilometrů od hlavního města.

Vrátily jsme se s maminkou z podvečerní procházky. Sotva jsme se usadily do společenské místnosti k rádiu, abychom si poslechly zprávy, přiběhl správce domu se vzkazem, že nás čeká návštěva. Přímo to v nás hrklo. Bylo to v srpnu 1934. Nahoře v našem pokoji stál tatínek. Objímání a líbání nebralo konce. Ukápala i nějaká ta slzička, moje i maminičina; tatínka jsem nikdy neviděla plakat. Šťastné shledání mělo docela všední zakončení. Maminka nařídila tatínkovi, aby si ihned oholil svůj knír a učesal pořádně vlasy. Prý se na jeho účes s pěšinkou po straně nemůže dívat. A taky ať nestraší v těch hrozných brejličkách. V nejbližších minutách vzaly za své doplňky tatínkova ilegálního zevnějšku, známé z dobové fotografie. A maminka konstatovala, že až se trochu opálí, bude z něho zase fešák...

Tatínkova přítomnost v Československu nebyla nadále možná. Proto bylo rozhodnuto, aby přechodně řídil práci strany z Moskvy a současně se věnoval činnosti v Komunistické internacionále.

Přesto, že měl za sebou měsíce skrývání a vyčerpávající práce, přesto, že strana byla zahrnuta téměř do ilegality, byl přesvědčen, že její spravedlivý boj za práva pracujících nemůže skončit jinak než vítězstvím. Toto přesvědčení z tatínka přímo vyzařovalo, tehdy i v letech pozdějších bylo zdrojem jeho celoživotního optimismu. Pamatuji si, že kdykoli jsme s maminkou ztrácely trpělivost a někdy i hlavu, protože všechno nešlo tak, jak by mělo, tatínek neúnavně opakoval: „Počkejte, dočkáme se – i na naší ulici bude jednou svátek...“

Klasici marxismu

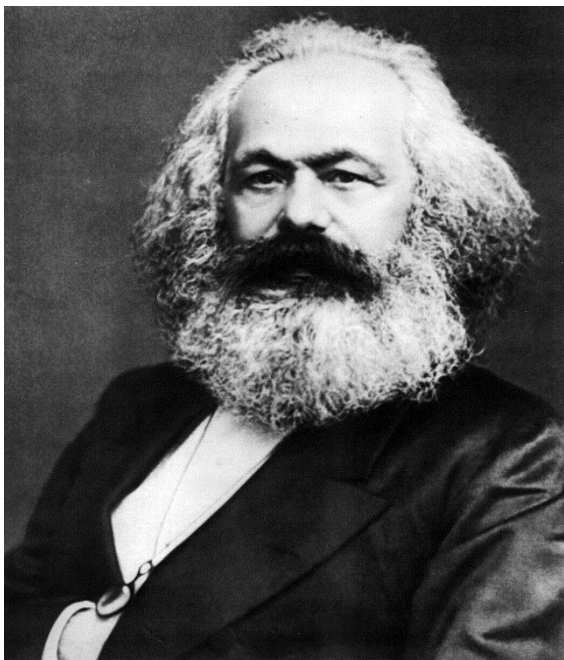
Marx a Engels

Vznik marxismu je počátkem vědeckého výzkumu a poznání zákonitostí společenského vývoje. Nezrodil se ze dne na den a mávnutím kouzelného proutku. Rodil se postupně v důsledku objektivních a subjektivních podmínek.

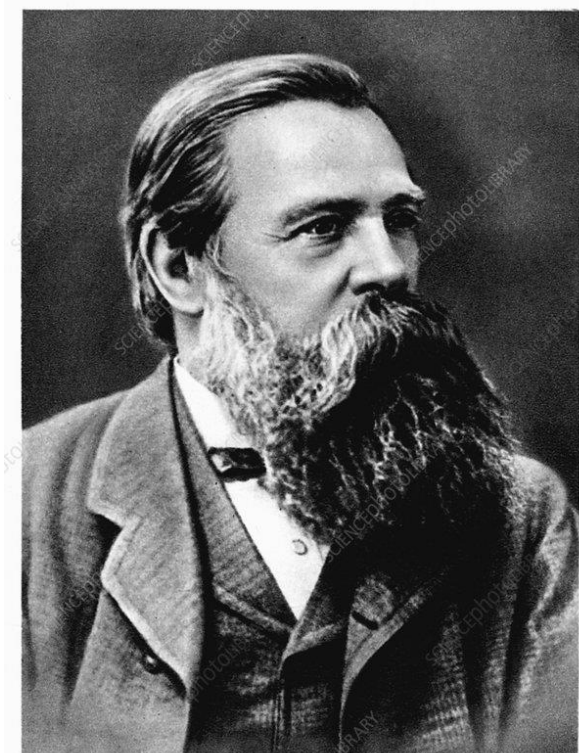
Vytvořil proň podmínky a vynutil jej kapitalismus jako systém výrobních a společenských vztahů, nesmiřitelný protiklad kapitalistů a proletariátu.

Kapitalismus vznikl s přechodem od feudalismu k soukromému vlastnictví výrobních prostředků a svobodné pracovní síle. Prvopočátky kapitalismu sahají do dob renesance v dnešní Itálii, v Nizozemí a Anglii. Rozpor mezi vykořisťovanými a vykořisťovateli nalézal výraz v utopických představách spravedlivého sociálního uspořádání.

Za přechod od sociální utopie k vědě vděčí lidstvo genialitě Marxe a Engelse.

Karel Marx se narodil 5. května 1818 v Trevíru. Otec byl zámožný a vzdělaný advokát. Karel vystudoval gymnasium, a na univerzitách v Bonu a v Berlíně práva, filosofii a historii.

Bedřich Engels byl o dva roky mladší. Narodil se 28. listopadu 1820 v Barmenu, dnešní součásti Wuppertalu. Jeho otec byl továrník, majitel přádelny a spolumajitel textilní továrny v anglickém Manchesteru. Význam vzdělání podceňoval a nedovolil synovi dokončit gymnasium. Přál si, aby byl obchodníkem a průmyslníkem. Poslal ho na zkušenou do Brém a do Manchesteru. Když Bedřich vykonával v Berlíně vojenskou službu, chodil na univerzitu na přednášky filosofie.

O Marxovi a Engelsovi existuje množství životopisů různé úrovně. Za nejhodnotnější považuji:

P. N. Fedosejev a kol.: Karel Marx, Životopis, Nakladatelství Svoboda, Praha 1981.

H. Gemkow a kol.: Bedřich Engels, Životopis, Nakladatelství Svoboda, Praha 1982.

Heinrich Gemkow: Život dvou přátel. Nakladatelství Svoboda, Praha 1986.

Robert Jean Longuet: Můj dědeček Karel Marx. Nakladatelství Svoboda, Praha 1979.

Vzpomínky na Karla Marxe a Bedřicha Engelse. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1958.

Tyto životopisy jsou významné zejména tím, že dokládají objektivní historickou situaci i osobní podmínky Marxe a Engelse, v nichž tvořili nejdůležitější díla trvalé hodnoty.

Engels uvádí v knize Anti-Dühring historické skutečnosti, jež vedly k rozhodujícímu obratu v pojetí dějin. „Roku 1831 došlo v Lyonu k prvnímu povstání dělníků; v letech 1838 až 1842 vyvrcholilo první národní dělnické hnutí, hnutí anglických chartistů. Třídní boj mezi proletariátem a buržoazií se dostával do popředí dějin nepokročilejších zemí Evropy, a to tou měrou, jak se tam vyvíjely jednak velký průmysl, jednak nově dobyté politické panství buržoazie.“

(Marx Engels, Spisy, svazek 20, s. 49. Svoboda Praha 1961)

Marx ani Engels se nestali stoupenci revolučního hnutí božím vnuknutím. Přivedl je k němu vývoj, v němž se snoubilo jejich hluboké sociální cítění s kritickým filosofickým a ekonomickým myšlením. Co bylo důležitější? Jedno podmiňovalo druhé.

V říjnu a listopadu 1842 napsal Marx pod pseudonymem do časopisu Rheinische Zeitung rozsáhlou statí, v níž ironizuje Porýnský zemský sněm, který z pozic bohatých vlastníků lesů vymýšlí zákon, který by odsoudil chudáky, kteří sbírají chrastí, jako zloděje, či dokonce zločince.

Četl jsem to poprvé v roce 1957 a připomnělo mi to tatínkovo vyprávění. Když po návratu z první světové války nastoupil místo lesního města Vodňany, zrušil nařízení, podle něhož směli chudí lidé sbírat chrastí v lese jen jeden den v týdnu na zvláštní písemné povolení.

Marx v Kapitálu nezůstává u suché teorie. Spolu s vědeckým rozbořem kapitalistického vykořisťování proletariátu dokládá, v jakých nelidských podmínkách žijí proletářské rodiny. Zvláště poukazuje na práci dětí, jež tehdy někde ve stáří 6 let trávili v zaměstnání 12 i více hodin denně.

Engels jako čtyřiaadvacetiletý nazval svoji první velkou knihu „Postavení dělnické třídy v Anglii“. Kritizuje nelidské životní podmínky proletariátu. Líčí otřesné skutečnosti, jež poznal za dvouletého pobytu v průmyslovém Manchesteru. Vyvozuje závěry o nutnosti organizovaného třídního boje proletariátu proti buržoazii. Kniha vyšla roku 1845.

Není bez zajímavosti, že pokrokový americký spisovatel Jack London o 58 let později vylíčil v knize „Lidé z propasti“ na základě sociologického výzkumu poměry v londýnském East Endu ne-li horší, tedy podobné, jaké poznal Engels v Manchesteru.

Marx a Engels prošli vývojem od idealismu k dialektickému materialismu a od revolučního demokratismu ke komunismu.

V létě 1843 napsal Marx „Úvod ke kritice Hegelovy filosofie práva“. Poprvé zde vyjádřil význam teorie pro revoluční hnutí: „...teorie se stává materiální silou, jakmile se zmocní mas.“ „Jako filosofie nachází v proletariátu svou materiální zbraň, tak nachází proletariát ve filosofii svou duchovní zbraň...“

(ME Spisy, svazek 1, s. 408 a 414. Státní nakladatelství politické literatury Praha 1956)

K těmto myšlenkám patří Marxova jedenáctá z „Tezí o Feuerbachovi“: „Filosofové svět jen různě vykládali, jde však o to jej změnit.“

(ME Spisy, svazek 3, s. 19)

V roce 1843 za pobytu v Paříži se Marx pustil do intenzivního studia současných ekonomických poměrů a kriticky bádá v literatuře francouzských a anglických ekonomů. Dospěl k poznání, že politiku a její dějiny je nutno vysvětlovat z ekonomických poměrů a nikoli naopak. Provedl poprvé analýzu mzdy, zisku, úroku a renty.

V Paříži navázal také spolupráci s dělnickými a komunistickými organizacemi. V teorii i praxi přešel na proletářské pozice. Hegelovu teorii odcizení pojal materialisticky – zrušit odcizení v podmínkách kapitalistické zbožní výroby může jen revoluční boj, proletářská revoluce.

Marxovy poznatky z ekonomie a dialektiky můžeme číst v knize „Ekonomicko-filosofické rukopisy z roku 1844“. Vznikly patrně v dubnu až srpnu roku 1844. Patří k dílům, v nichž dovršil přechod od idealismu k materialismu a od revolučního demokratismu ke komunismu.

(K. Marx: Ekonomicko-filosofické rukopisy z roku 1844, SNPL Praha 1961)

Ve druhé polovině 40. let 19. století Marx a Engels dovršili proces formování marxismu jako vyhraněného, rozvíjejícího se vědeckého světového názoru dělnické třídy. V té době vyšly dvě práce stěžejního významu, „Bída filosofie“ a „Manifest Komunistické strany“. Lenin je označil za díla zralého marxismu.

Marxova kniha „Bída filosofie. Odpověď na „Filosofii bídy“ pana Proudhona.“ patří k nejzávažnějším dílům marxismu. Na kritice francouzského filosofa a ekonoma Marx vyložil hlavní principy historického materialismu, podstatu buržoazního výrobního způsobu a dějinnou úlohu proletariátu.

Proudhonismus byl prototypem maloburžoazního pseudosocialismu. Pro něj je charakteristické, že odsuzuje „špatné stránky“ kapitalismu, ale předpokládá věčné trvání kapitalistických výrobních a společenských vztahů.

Marx napsal: „Už od počátků civilizace je výroba založena na antagonismu povolání, stavů, tříd, konečně na antagonismu práce nahromaděné a práce bezprostřední. Bez antagonismu není pokroku. Takový je zákon, jímž se civilizace řídí dodnes. Dodnes se výrobní síly vyvíjely díky této vládě třídního antagonismu.“

(ME Spisy, svazek 4, s. 112)

Historii formování dělnické třídy, její úlohu, jakož i význam jejího uvědomění a organizovanosti shrnul Marx v poslední kapitole knihy.

Čteme zde: „Ekonomické podmínky změnily nejdříve širokou masu obyvatel v dělníky. Panství kapitálu vytvořilo pro tuto masu společnou situaci, společné zájmy. A tak je tato masa už třídou proti kapitálu, není však ještě třídou pro sebe. V boji...se tato masa stmeluje, ustavuje se jako třída pro sebe. Zájmy, které hájí, stávají se třídními zájmy. Ale boj třídy proti třídě je politický boj.“

(ME Spisy, svazek 4, s. 195)

„Podmínkou osvobození pracující třídy je zrušení všech tříd, tak jako podmínkou osvobození třetího stavu, podmínkou buržoazního řádu, bylo zrušení všech stavů a všech řádů.

Dělnická třída nahradí během svého vývoje starou buržoazní společnost asociací, která vylučuje třídy a jejich antagonismus, a nebude již politické moci ve vlastním smyslu, protože právě politická moc je oficiálním výrazem třídního antagonismu uvnitř občanské společnosti.

Do té doby bude antagonismus mezi proletariátem a buržoasií boj třídy proti třídě, boj, který přiveden ke svému nejvyššímu výrazu znamená totální revoluci...

Jedině za takového pořádku, v němž už nebude tříd a třídního antagonismu, přestanou být společenské evoluce politickými revolucemi.“

(ME Spisy, svazek 4, s. 196)

Důležitou úlohu pro politickou orientaci Marxe a Engelse sehrál Svaz komunistů a ideové a praktické působení v něm. V roce 1885 ve stati „K dějinám Svazu komunistů“ Engels napsal: „Dnešní mezinárodní dělnické hnutí je v podstatě přímým pokračováním tehdejšího německého dělnického hnutí, jež bylo prvním mezinárodním dělnickým hnutím vůbec a z něhož vyšlo mnoho těch, kteří později převzali vedoucí úlohu v Mezinárodním dělnickém sdružení. A teoretické zásady, které si Svaz komunistů vepsal na svůj prapor v „Komunistickém manifestu“ z roku 1847, tvoří dnes nejsilnější mezinárodní pojítka veškerého proletářského hnutí v Evropě i v Americe.“

(ME Spisy, svazek 21, s. 238, Svoboda Praha 1967)

Manifest Komunistické strany, sepsaný Marxem a Engelsem, dává smysl a formuluje základní rysy strategie celého světového komunistického a dělnického hnutí.

Ve stručné podobě shrnuje dějiny třídních bojů, odhaluje rozpory buržoazní společnosti a třídní podstatu buržoazního státu, rozpor kapitalistických výrobních sil a výrobních vztahů, jež může vyřešit jen sociální revoluce.

Dokazuje dějinnou úlohu strany proletariátu. Formuluje její hlavní úkol – zrušit panství kapitalismu, soukromé vlastnictví, jež s sebou nese vykořisťování člověka člověkem. Vytvořit společnost, v níž svobodný rozvoj každého bude podmínkou svobodného rozvoje všech.

Zrušení buržoazního, to znamená soukromého vlastnictví, je perspektiva, k níž směřuje politika komunistické strany. Lidé však chtějí žít lépe už dnes. Komunistický manifest formuluje trvale platnou zásadu: „Komunisté bojují za dosažení nejbližších cílů a zájmů dělnické třídy, ale v hnutí přítomnosti představují zároveň budoucnost hnutí.“

(ME Spisy, svazek 4, s. 461)

Komunistický manifest na závěr shrnuje strategické zásady hnutí:

„...komunisté všude podporují každé revoluční hnutí proti dosavadním společenským a politickým poměrům.

Ve všech těchto hnutích vyzdvihují otázku vlastnictví jako základní otázku hnutí, bez ohledu na to, zda už nabyla více nebo méně vyvinuté formy.

Komunisté konečně všude usilují o spojení a dorozumění demokratických stran všech zemí.

Komunisté pokládají za nedůstojné, aby tajili své názory a úmysly. Prohlašují otevřeně, že jejich cílů lze dosáhnout jen násilným svržením celého dosavadního společenského řádu.“

Internacionalismus jako stěžejní princip dělnického hnutí a podmínka vítězství revoluce se stal devizou marxistických komunistických stran. Vyjadřuje jej finální deviza Komunistického manifestu: PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!

(ME Spisy, svazek 4, s. 462)

Manifest obsahuje v jednotě uplatnění dialektického a historického materialismu, politické ekonomie a vědeckého komunismu. Pojítkem všech tří součástí marxismu je dialektika.

Marx podstatu své dialektické metody vyložil v doslovu k druhému vydání prvního dílu Kapitálu: „Moje dialektická metoda je v základě od Hegelovy metody nejen odlišná, nýbrž je jejím přímým opakem. Pro Hegela je proces myšlení, který pod názvem Idea dokonce přeměňuje v samostatný subjekt, demiurgem skutečna, které tvoří jen jeho vnější projev. U mne naopak není ideálně nic jiného než materiálně přenesené do lidské hlavy a v ní přetvořené...Mystifikace, kterou trpí dialektika v rukou Hegelových, nikterak neznamena, že nebyl první, kdo souhrnně a vědomě vyložil její obecné formy pohybu. U Hegela stojí dialektika na hlavě. Musí se převrátit, aby se v mystické slupce objevilo racionální jádro.“

(ME Spisy, svazek 23, s. 37)

Dialektický materialismus umožnil Marxovi pochopit princip kapitalismu jako společenského systému. Je na něm založen celý „Kapitál“. Lenin napsal: „I když Marx nezanechal Logiku (s velkým L), zanechal logiku Kapitálu, a toho by se mělo v této otázce v nejvyšší míře využít. V Kapitálu je na jednu vědu aplikována logika, dialektika a teorie poznání (není třeba tří slov, je to jedno a totéž) materialismu, jenž převzal od Hegela všechno cenné a dále je rozvinul.“

(Lenin, Sebrané spisy, svazek 29, s. 316, Svoboda Praha 1988)

Engels se zabýval dialektikou zejména v knihách Anti-Dühring, Dialektika přírody a Ludvík Feuerbach a klasická německá filosofie.

Definuje dialektiku jako vědu o všeobecných zákonech pohybu a vývoje přírody, lidské společnosti a myšlení, jako vědu o všeobecné souvislosti, o nejobecnějších zákonitostech pohybu.

Jako její základní zákony uvádí: Zvrat kvantity a kvality – Vzájemné pronikání polárních protikladů a zvrat jednoho v druhý, když jsou zostřeny do krajnosti – Vývoj rozporem neboli negace negace – Spirálovitá forma vývoje.

Zákony dialektiky se podle něho dají v podstatě zredukovat na tři: zákon zvratu kvantity v kvalitu a naopak; zákon pronikání protikladů; zákon negace negace.

V úvodu k „Dialektice přírody“ Engels napsal: „Hmota se pohybuje ve věčném koloběhu, který se dovršuje teprve v údobích, pro něž náš pozemský rok už není postačujícím měřítkem, v koloběhu, v němž doba vrcholného vývoje, doba organického života a ještě více doba života bytostí vědomých si sebe samých i přírody, je vymezena stejně skoupě jako prostor, v němž se uplatňují život a sebeuvědomění; v koloběhu, v němž každý konečný způsob existence hmoty, ať už je to Slunce nebo mlhovina, jednotlivý živočich nebo živočišný druh, chemické slučování nebo rozkládání, je stejně pomíjející a v něm není nic věčného kromě věčně se měnící, věčně se pohybující hmoty a zákonů, podle nichž se pohybují a mění.“

(ME Spisy, svazek 20, s. 341, Svoboda Praha 1966)

Dialektika je nejvyšší forma myšlení. Je náročná. Pohodlnější je tzv. zdravý selský rozum, který bere věci jednoduše, „tak, jak jsou“. Černé je černé a nemůže být bílé. Někdo je dobrý, někdo zlý. Někdo má pravdu, někdo ne. V běžném denním životě člověk s takovým myšlením vystačí.

Horší je, když se na takové chápání věcí a událostí omezuje politik, nebo dokonce komunista. Marxismus bez dialektické metody se rozpadá na oddělené „svaté pravdy“ bez celkové souvislosti a pochopení vývoje.

Adolf Hitler jako prototyp šosáka a tmáře se výslovně bránil dialektice. Podle něj lidé chtějí slyšet jednoduché pravdy: Krizi a bídu zavinili Židé. Německý národ potřebuje životní prostor.

Opakem dialektiky je metafyzický způsob myšlení. „Pro metafyzika jsou věci a jejich myšlenkové odrazy, pojmy, izolované, pevné, strnulé, jednou provždy dané předměty zkoumání, které je třeba posuzovat jeden po druhém a bez druhého. Metafyzik myslí v samých přímých protikladech: jeho řeč je ano, ano, ne, ne, a co nadto jest, to od zlého jest. Pro něj věc buď existuje, nebo neexistuje: právě tak nemůže být věc sama sebou a zároveň něčím jiným. Kladné a záporné se navzájem naprosto vylučují; stejně strnulý protiklad je i mezi příčinou a účinkem.“

(ME, Spisy 20, s. 45.)

Dialektika je klíčová stránka marxistické metody vnímání, myšlení a cílevědomého jednání. Marxismus se zformoval na základě poznání přírodních a společenských věd, teorie a společenské praxe, jež do období Marxova a Engelsova bádání vznikly. Oba jim pomocí dialektického chápání daly novou, vědeckou kvalitu. Marx novou kvalitu poznání vyjádřil zejména v „Kapitálu“. Engels se v „Dialektice přírody“ věnoval vývoji přírodních a společenských věd v jejich jednotě a odlišnosti. Poznal dialektiku souvislosti a vývoje matematiky, mechaniky, fyziky, chemie, biologie a společenských věd.

Marx a Engels pochopili dějiny lidstva díky dialekticko-materialistickému přístupu. Engels to v podstatě a ve zkratce vyjádřil takto: „Veškerý vývoj lidské společnosti nad stupeň zvířecího divoštví začíná ode dne, kdy práce rodiny vytvořila víc výrobků, než bylo nutné k její obživě, ode dne, kdy se části práce mohlo použít na výrobu ne už pouhých životních prostředků, nýbrž výrobních prostředků. Přebytek produktu práce nad udržovací náklady práce a vytváření a zvětšování společenského výrobního a rezervního fondu z tohoto přebytku bylo a je základnou veškerého dalšího společenského, politického a intelektuálního vývoje. V dosavadních dějinách byl tento fond majetkem privilegované třídy, které s tímto majetkem připadalo i politické panství a duchovní vedení. Společenský převrat, který nás čeká, tento společenský výrobní a rezervní fond, tj. veškerou masu surovin, výrobních nástrojů a životních prostředků, teprve skutečně zespolečnění tím, že jej vezme z rukou oné privilegované třídy a odevzdá jej celé společnosti jako společný majetek.“

(ME, Spisy, svazek 20, s. 198)

Marx a Engels vykonali světodějně vědecké dílo v neuvěřitelně krátké době. Od počátku studií na univerzitě do smrti prožil Marx tvůrčí práci 48 let, ale od toho musíme odečíst období, kdy byl vážně nemocný. Engels do stáří 49 let pracoval 10-12 hodin denně v účtárně továrny v Manchesteru a na práci mu zbývaly večery. Jen posledních 26 let života se mohl věnovat jen vědě a dělnické politice. To již byl ve stáří 49 až 75 let, ke konci vážně nemocný, zchromlý, s oční chorobou, která mu dovolila číst a psát jen dvě až tři hodiny denně. Marx a Engels byli nesporně vysokého stupně inteligence, nadaní výbornou pamětí. Ohromnou pomocí jim však byla právě dialektická metoda, která umožňuje a vyžaduje zasadit každý poznatek do celkové souvislosti, pochopit jej jako prvek systému.

Dovolte poznámku: Nejsem teoretik pedagogiky, ale nechápu, proč se u nás ve všeobecně vzdělávacích školách učí jednotlivé předměty bez vzájemné vazby. To vede nutně k mechanickému „šprkání“ a stejně dogmatickému zkoušení a klasifikaci.

Koncem padesátých let napsal Marx v krátké době „Rukopisy“, „Grundrisse“, jež jsou jakousi první verzí jeho životního díla – „Kapitálu“. Zde poprvé dospěl k objevu nadhodnoty.

Vyšel z toho, že základem kapitalismu je zboží, a jeho hodnota je určena pracovní dobou nutnou k jeho výrobě. Kapitalista k výrobě zboží potřebuje pracovní schopnost čili pracovní sílu dělníka. Ta nabývá hodnoty, jakmile se stává zbožím. Hodnota pracovní síly je určena

hodnotou obvykle nutných životních prostředků průměrného dělníka, dobou, která je třeba ke zhotovení životních prostředků, jež potřebuje k tomu, aby si zachoval schopnost pracovat a aby rozmnožoval svůj rod.

Kdyby dělník pracoval jen po tuto dobu, nemělo by pro kapitalistu smysl, aby ho zaměstnával, aby ho kupoval jako pracovní sílu. Kapitalista ale kupuje dělníkovu pracovní sílu na celý den. Rozdíl mezi hodnotou pracovní síly a dobou, kdy dělník vykonává práci pro kapitalistu, představuje nadhodnotu. Je to část hodnoty zboží, vyrobeného v kapitalistických podmínkách, která je tvořena nezaplacenou prací námezdně pracujících, převyšující hodnotu jejich pracovní síly a je bez náhrady přisvojována kapitalisty. Produkce a přisvojování nadhodnoty tvoří podstatu základního ekonomického zákona kapitalismu. Hon za nadhodnotou hraje hlavní roli v rozvoji kapitalistických výrobních sil.

Nadhodnota v penězích představuje přírůstek částky, kterou kapitalista vložil do koupě pracovní síly. Třída kapitalistů se stále obohacuje tím, že prodává dražší, než nakoupila – přivlastňuje si nadhodnotu.

„Kapitalista, který vyrábí nadhodnotu, tj. vysává nezaplacenou práci přímo z dělníků a fixuje ji ve zboží, je sice prvním přivlastňovatelem nadhodnoty, ale naprosto není jejím posledním vlastníkem. Musí se o ní potom podělit s kapitalisty, kteří vykonávají jiné funkce v celku společenské výroby, s pozemkovým vlastníkem atd. Nadhodnota se tedy štěpí na různé části. Její zlomky připadají různým kategoriím osob a nabývají různých, navzájem samostatných forem, jako je zisk, úrok, obchodní zisk, pozemková renta atd.“

(ME Spisy, Svazek 23, s 602, Svoboda 1986)

Bedřich Engels prohlásil objev nadhodnoty za nejepochálnější zásluhu Marxova díla. Od něj se datuje vědecký socialismus.

Marxova a Engelsova teorie socialistické revoluce se vyvíjela krok za krokem na základě studia a zobecnění uzlových historických momentů třídního boje.

Důležitou úlohu sehrál Marxův „Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta“, který vyšel roku 1852 v Americe. Autor zde osvětlil příčiny, jež způsobily kontrarevoluční převrat ve Francii 2. prosince 1851. Vyvodil závěr, že bez rozbití státní mašinerie nemůže proletářská revoluce zvítězit. Tato myšlenka se stala základem marxistického učení o státu.

V dopisu Josephu Weydemeyerovi 5. března 1852 Marx napsal: „Co se pak mne týče, nepatří mi ani zásluha, že bych objevil existenci tříd v moderní společnosti, ani zásluha, že bych objevil jejich vzájemný boj. Buržoazní dějepisci vylíčili dávno přede mnou, jak se tento boj tříd historicky vyvíjel, a buržoazní ekonomové popsali jejich ekonomickou anatomii. Můj přínos spočívá v tom, že jsem 1. dokázal, že existence tříd je spjata pouze s určitými historickými fázemi vývoje výroby; 2. že třídní boj vede nutně k diktatuře proletariátu; 3. že tato diktatura je sama jen přechodem ke zrušení všech tříd a k beztřídní společnosti.“

Stojí zato přečíst si i další slova, jimiž Marx pokračuje. Vyjadřují jeho nesmlouvavost k zpátečníkům i to, že vůči nim dovede bojovat i výrazy, které si za rámeček nedají.

„Nevědomí mamlasi jako Heinzen, kteří popírají nejen třídní boj, nýbrž i samu existenci tříd, jen dokazují, že přes všechn svůj zkrvavený a humanistický se nadýmající štekot pokládají společenské podmínky, v nichž vládne buržoazie, za poslední produkt, za non plus ultra dějin, že jsou jen sluhové buržoazie, přičemž toto sluhovství je tím odpornější, čím méně jsou tito mamlasi s to pochopit alespoň velikost a dočasnou nezbytnost tohoto buržoazního panství.“

(ME Spisy 26, s. 567, Svoboda 1968)

Mezi nejvýznamnější Marxova díla patří kniha „Občanská válka ve Francii“. Napsal ji těsně po porážce Pařížské komuny, historicky prvního pokusu o nastolení vlády proletariátu, státní formy diktatury proletariátu. Proletariát zvítězil v hrdinském boji na barikádách nad buržoazní státní mašinerií a obsazením hradeb zachránil Paříž před pruskou okupací. Dopustil se ale osudné chyby. Zachoval se šlechtetně vůči poraženým. Místo aby je popravil či uvěznil, ponechal je na svobodě. Ti se spojili s Prusy, ovládli znovu Paříž, tisíce lidí bez ohledu na stáří a pohlaví pochytili a na ulicích a u zdi na hřbitově Père-Lachaise postříleli.

Extempore: Když jsem byl v červenci 1985 jako vedoucí československé delegace na kongresu Mezinárodní asociace politických věd v Paříži, zavedl jsem soudruhy na historický hřbitov. Zastavili jsme se v květinářství před bránou, od níž několik kroků byla zeď oné hanebné popravy. Květinářka o popravě komunardů nevěděla nic. Prodala nám plánek hřbitova, kde bylo označeno několik stovek hrobů a hrobek politiků, herců i věhlasných zločinců. Jen o komunardech ani slovo.

Další pokrok v učení o proletářské revoluci a diktatuře proletariátu znamenaly dokumenty, sepsané v roce 1875 v souvislosti s programem slučovacího sjezdu německé dělnické strany. Nejdůležitější byly později vydány pod názvem „Kritika gothajského programu“. Jsou vzorem, co má takový program obsahovat. Na první místo klade revoluční proletářskou teorii, z níž vyplývá cíl a strategie dělnické strany. Právě v tom znamenala Marxova stať „Poznámky k programu Německé dělnické strany“ zásadní přínos.

Napsal, že mezi kapitalistickou a komunistickou společností leží období revoluční přeměny jedné společnosti v druhou, v němž stát nemůže být ničím jiným než revoluční diktaturou proletariátu.

Poprvé se zde dočteme, že vývoj od kapitalismu ke komunismu musí projít dvěma fázemi s rozdílným způsobem rozdělování společenského produktu.

První fáze se vyvinula z kapitalistické společnosti a má ještě ekonomické, mravní a duchovní mateřská znamení staré společnosti. Jednotlivý výrobce dostává – po srážkách – přesně to, co společnosti dává. Individuální pracovní doba jednotlivého výrobce je ta část společenského pracovního dne, kterou dodal, jeho podíl na něm. Totéž množství práce, jaké dal společnosti v jedné formě, dostane zpátky v jiné formě. Rozdělování společenského produktu v první fázi komunistické společnosti, v socialismu, je tedy odměňováním podle práce.

„Ve vyšší fázi komunistické společnosti, až už jednotlivci nebudou v zotročujícím podruží dělby práce a až tedy zmizí i protiklad mezi duševní a tělesnou prací; až práce nebude pouhým prostředkem k životu, nýbrž stane se sama první životní potřebou; až s všestranným rozvojem jednotlivců vzrostou i výrobní síly a všechny zdroje sdruženého bohatství potečou plným proudem – teprve pak bude možno plně překročit úzký obzor buržoazního práva a společnost bude moci vepsat na svůj prapor: Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb!“

(ME. Spisy, svazek 19, s. 49-50. NPL 1966)

Marx a Engels věnovali velkou teoretickou pozornost i praktické úsilí řešení národních a mezinárodních problémů.

V Zásadách komunismu Engels napsal, že komunistická revoluce nebude jen národní, nýbrž bude probíhat současně ve všech civilizovaných zemích, tj. přinejmenším v Anglii, v Americe, ve Francii a v Německu. V Komunistickém manifestu to bylo upřesněno v tom smyslu, že komunistická revoluce je svým obsahem internacionální, ale formou je nejprve bojem národním. Proletariát každé země se musí nejprve vypořádat se svou vlastní buržoasií.

V „Kritice gothajského programu“ vztahuje Marx dialektiku národního a internacionálního i na třídní organizaci proletariátu, tedy politickou stranu. Dělnická třída, aby vůbec mohla bojovat, musí se organizovat ve své zemi jako třída. Bezprostředním dějištěm jejího boje je její země. Potud je její třídní boj, nikoli svým obsahem, ale „svou formou“ národní.

(ME, Spisy 19, s. 52, NPL 1966)

Engels v dopisu Kautskému ze 7. února 1882 napsal, že internacionální hnutí proletariátu je vůbec možné jedině mezi samostatnými národy. Národní nezávislost je základem veškeré internacionální součinnosti.

Marx formuloval dva stěžejní programové dokumenty Mezinárodního dělnického sdružení – Internacionály – „Inaugurální adresu Mezinárodního dělnického sdružení“ a „Prozatímní stanov Sdružení“.

Italský marxista Antonio Gramsci tvrdil, že mezinárodní situace má být pojímána ve svém národním aspektu. Vývoj probíhá směrem k internacionalismu, ale východisko je „národní“. Perspektiva nemůže být jiná, než internacionální. Je však nutno přísně studovat kombinaci národních sil, které mezinárodní třída bude muset řídit a rozvíjet podle mezinárodní perspektivy a direktiv.

(Antonio Gramsci: Poznámky o Machiavellim, politice a moderním státě. S. 112. Svoboda Praha 1970)

V roce 1872 8. září pronesl Marx na mítinku v Amsterdamu řeč, v níž uvedl: „Dělník musí jednoho dne uchopit politickou moc, aby nastolil novou organizaci práce; musí svrhnout starou politiku udržující zastaralé instituce... Nikdy jsme však netvrdili, že k dosažení tohoto cíle vedou všude stejné prostředky. Víme, že je třeba brát v úvahu instituce, mravy a tradice různých zemí; a nepopíráme, že existují země, jako Amerika, Anglie, a kdybych znal lépe vaše instituce, připojil bych možná i Holandsko, v nichž dělníci mohou dosáhnout svého cíle pokojnými prostředky. Ale je-li tomu tak, musíme rovněž přiznat, že ve většině zemí na kontinentě musí být pákou našich revolucí násilí; právě k násilí se bude třeba na čas uchýlit, aby byla nastolena vláda práce“

(ME, Spisy 18, s. 192, NPL 1966)

Situace ve světě se za téměř půl druhého století změnila. Těžko dnes někdo považuje Spojené státy a Anglii za země, v nichž má dělnická třída naději svrhnout kapitalismus pokojnými prostředky. Bezesporu však platí, že k dosažení moci musí dělnická třída použít prostředky, odpovídající institucím, mravům a tradici té které země.

V roce 1895 se Engels v jednom ze svých posledních děl, v „Úvodu k Marxovým ‚Třídním bojům ve Francii 1848-1850‘“ zabýval využitím legálních prostředků proletariátem v buržoazním státě. Zhodnotil zkušenosti z revolučních bojů minulých let a dospěl k závěru, že se podmínky boje značně změnily. „Vzbouření starého stylu, pouliční boj s barikádami, který až do roku 1848 vždycky přinesl konečné rozhodnutí, značně zastaral.“ (S. 577) Vyložil strategii a taktiku současného socialistického hnutí. „Doba náhlých přepadů, revolucí prováděných malými uvědomělými menšinami v čele nevědomých mas už minula. Kde jde o úplné přetvoření společenské organizace, tam se musí masy samy zúčastnit, musí samy už pochopit, o čem jde, zač jdou prolévat krev a obětovat život... Aby však masy chápaly, co je třeba dělat, k tomu je třeba dlouhé, vytrvalé práce...“ (S. 580-581)

Engels zdůraznil význam všeobecného hlasovacího práva a upozornil, že státní instituce, v nichž se organizuje panství buržoazie, poskytují ještě další páky, s jejichž pomocí může dělnická třída bojovat právě proti těmto institucím.

(ME, Spisy 22, Svoboda 1967)

Engelsovy myšlenky o přizpůsobení forem boje proletariátu konkrétní historické situaci vykládali někteří vůdcové německé sociální demokracie ještě za Engelsova života a zejména pak po jeho smrti tendenčně, jako by obhajoval jedině legální postup, tedy reformismus.

Marx dospěl v polovině 50. let 19. století k poznání stěžejního významu, a sice že se v příštích revolucích musí proletariát spojit s rolnictvem. Vyjádřil to v dopisu Engelsovi 16. dubna 1856. Je to jen jedna věta, ale její význam roste s časovým odstupem. Napsal: „V Německu bude všechno záležet na tom, bude-li možno podpořit proletářskou revoluci nějakým druhým vydáním selské války. Pak bude všechno v nejlepším pořádku.“

(ME, Spisy 29, s. 57, Svoboda 1969)

V následujících letech si Marx a Engels agrární otázku dál ujasňovali. Věnovali se hlavně diferencovaným zájmům různých třídních vrstev rolnictva. Dospěli k stanovisku, jež se stalo trvalou zásadou strategie socialistické revoluce – že pracující rolnictvo je hlavním spojencem proletariátu.

Jedním z nejdůležitějších dokumentů marxismu k agrární otázce je Engelsova „Rolnická otázka ve Francii a Německu“ z r. 1894 a „Dopis redakci listu ‚Vorwärts‘“, který s ní souvisí. Zdůraznil, jak důležité je získat masu pracujícího rolnictva, zejména vesnické proletáře a malorolníky pro věc socialistické strany.

Engels formuloval také zásady socialistické přestavby zemědělství po převzetí státní moci dělnickou třídou. Napsal: „Náš úkol vůči malému rolníkovi je především převést jeho soukromé hospodářství a soukromé vlastnictví v družstevní, ne násilím, nýbrž příkladem a poskytováním společenské pomoci k tomuto účelu.“

(ME, Spisy 22, s. 555, Svoboda 1969)

„Docela jednoduché je to jen u velkého pozemkového vlastníka...Jakmile bude naše strana mít v rukou státní moc, vyvlastní prostě velké pozemkové vlastníky stejně jako průmyslové továrníky. Zda toto vyvlastnění bude provedeno za náhradu nebo bez ní, to nebude z valné části záviset na nás, ale na okolnostech, za nichž se dostaneme k moci, a zejména také na chování pánů velkých pozemkových vlastníků samých...Velkostatky, takto navrácené celku, bychom svěřili zemědělským dělníkům, kteří na nich už teď pracují a kteří by se zorganizovali v družstva, do užívání pod kontrolou celku.“

(Tamtéž, s. 560)

14. března 1883 zemřel ve věku 65 let Karel Marx. Na jeho předčasném úmrtí mělo vinu mnohaleté přepracování. V souvislosti s jeho pohřbem světodějnou a trvalou úlohu Marxe zhodnotil jeho nejbližší přítel a spolupracovník Bedřich Engels.

„Karel Marx byl jedním z těch vynikajících lidí, jakých se za století mnoho nerodí. Charles Darwin objevil zákon vývoje organické přírody na naší planetě. Marx je objevitelem základního zákona určujícího pohyb a vývoj lidských dějin, zákona tak prostého a samozřejmého, že k tomu, aby byl uznáván, stačí skoro jen jej vyjádřit...lidé musí především jíst, pít, bydlet a oblékat se, a teprve pak se mohou zabývat politikou, vědou, uměním, náboženstvím atd.; že tedy výroba bezprostředních materiálních životních prostředků, a tím určitý daný stupeň ekonomického vývoje národa nebo epochy tvoří základnu, z níž se vyvíjela státní zřízení, právní názory, umělecké a dokonce i náboženské představy lidí oné doby a z níž je proto také nutno je vysvětlovat, a ne naopak, jak se to dělo dosud...A nejen to. Marx objevil také zákon, který vytvořil naši nynější společnost s jejím velkým třídním rozdělením na kapitalisty a námezdní dělníky; zákon, podle něhož se tato společnost zorganizovala a

rostla, až téměř přerostla samu sebe, a podle něhož musí nakonec zaniknout, tak jako zanikly všechny předchozí historické fáze společnosti...Ve vědě spatřoval především velkou páku dějin, revoluční sílu v nejvlastnějším smyslu slova.“

(ME, Spisy 19, s. 369 – 371, NPL 1966)

O své úloze Engels skromně poznamenal na okraj knihy Ludvík Feuerbach a vyústění klasické německé filosofie patrně v roce 1886 nebo 1888: „ Že jsem v době před svou čtyřicetiletou spoluprací s Marxem i za této spolupráce měl jistý samostatný podíl na založení a zejména na vypracování teorie, to nemohu ani já popírat. Ale většina základních vědeckých myšlenek, zejména v oblasti ekonomie a dějin, a zvláště jejich konečná přesná formulace jsou dílem Marxovým. To, čím jsem přispěl já, mohl Marx – snad až na několik speciálních oborů – docela dobře dokázat i beze mne. Ale to, co vykonal Marx, to bych byl já nikdy nedokázal. Marx stál výš, viděl dál, měl širší rozhled a bystřejší postřeh než my všichni ostatní. Marx byl génius, my ostatní nanejvýš talenty. Bez něho by teorie nebyla dnes ani zdaleka tím, čím je. Nese proto také právem jeho jméno.“

(ME, Spisy 21, s. 321, Svoboda 1967)

Po Marxově smrti spočívala hlavní odpovědnost za řízení mezinárodního dělnického a socialistického hnutí na Engelsovi. Stal se uznávaným vůdcem mezinárodního revolučního proletariátu.

Za svůj hlavní úkol považoval přípravu k vydání zbývajících dílů Marxova Kapitálu. Na úpravě druhého dílu pracoval tři roky, třetí díl mu zabral deset let. Kromě menších prací napsal Engels v té době dvě teoretické knihy zásadního významu, „Vývoj rodiny, soukromého vlastnictví a státu“ a „Ludvík Feuerbach a vyústění klasické německé filosofie“.

V první z obou knih autor hluboce charakterizoval prvobytně pospolný, otrokářský a do určité míry i feudální řád. Zásadně tím přispěl k ucelenému vědeckému výkladu světových dějin. Osou díla je zkoumání původu a podstaty státu, na něž později navázal Vladimír Iljič Lenin.

V druhé knize je vyložen proces vzniku marxistického světového názoru. Engels dokázal, že dějiny filosofie jsou poznamenány bojem mezi dvěma hlavními směry – materialismem a idealismem. Zdůvodnil význam stranickosti filosofie.

Celá Marxova a Engelsova teoretická i praktická činnost v dělnickém hnutí představuje spojení tvůrčí práce s bojem s nepřáteli. Je to důsledek nesmiřitelného protikladu socialismu a kapitalismu, proletariátu a buržoazie, pracujících mas a vykořisťovatelů. Vytváření revoluční proletářské organizace v Německu vyžadovalo boj s maloměšťáckými názory a stoupenci Ferdinanda Lassalla. Prosazení marxistické teorie v polovině 70. let 19. století se neobešlo bez vyvracení reformistické buržoazní teorie Eugena Dühringa. V Mezinárodním dělnickém sdružení – Internacionále se odehrával boj proti oportunistům, prosazujícím sociální kompromis s buržoazií, i proti levičáckým anarchistům, představovaným zejména Michailem Bakuninem a Petrem Kropotkinem. Francouzský sociolog Pierre-Joseph Proudhon stál jednou nohou na reformistické pravici, druhou na anarchismu.

Koncem 19. století nabýval kapitalismus na rozvoji a s tím se vyostřoval třídní boj v mezinárodním měřítku. Sílilo masové dělnické hnutí a roku 1889 bylo v Paříži založeno Mezinárodní sdružení socialistických stran – II. Internacionála. Na jeho vytvoření se významně podílel Bedřich Engels. Ten mu také, spolu s W. Liebknechtem a dalšími

revolucionáři, vtiskl marxistický charakter. Bylo rozhodnuto, aby 1. máj, na památku amerických dělníků, zavražděných policií, byl napříště slaven jako Svátek práce. Internacionála vedla úspěšně třídní boj proti buržoazii. Po smrti Engelse v ní převládl revizionistický a oportunistický směr, představovaný Eduardem Bernsteinem, Karlem Kautským, Viktorem Adlerem a dalšími. Orientovali se na parlamentarismus, pokojný přechod kapitalismu v socialismus a odmítali třídní boj. Od roku 1907 se práce v Internacionále zúčastnil Lenin a ruští bolševici. Za podpory Rosy Luxemburgové se jim podařilo prosadit znovu marxismus. V předvečer 1. světové války byl schválen protiválečný Manifest. Vedení většiny socialistických stran jej však zradilo a II. Internacionála se rozpadla.

Klasici marxismu nejen bezohledně potírali třídní nepřátele a farizeje dělnického hnutí, ale dovedli také zaslouženě ocenit jeho poctivé bojovníky. Svědčí o tom několik medailonů v Marxových a Engelsových spisech. Např. o Wilhelmu Wolfovi od Engelse v 19. svazku spisů, nebo o Georgu Weerthovi v 21. svazku. Weertha, Marxova a svého dlouholetého spolubojovníka a přítele, nazývá Engels prvním a nejvýznamnějším básníkem německého proletariátu. Otiskl zde jednu báseň, kterou našel v Marxově pozůstalosti. Svědčí o tom, že ani Marxovi, ani Engelsovi nebylo nic lidského cizí. Engels napsal: „...i pro německé socialisty přijde jednou chvíle, kdy otevřeně odvrhnou tento poslední německý šosácký předsudek, prolhanou copařskou morální pruderii, která beztoho slouží jen za zástěrku postranního sprostáčení... Je už pomalu na čase, aby si alespoň němečtí dělníci zvykli mluvit o přirozených nezbytných a velmi příjemných věcech, které ve dne nebo v noci provádějí, právě tak nenuceně jako románské národy, jako Homér a Platón, jako Horác a Juvenál, jako Starý zákon a „Neue Rheinische Zeitung“.

(ME, Spisy 21, s 38, Svoboda 1967)

Jestli se někdo leká tlustých svazků Marxových a Engelsových spisů a domnívá se, že obsahují jen těžké a náročné texty, velice se mýlí. Je to přístupné a vtipné čtení. Je psáno pro dělníky a nejen pro pány učené profesory.

Pro Čechy není bez zajímavosti, že veliký vědec a teoretik dělnické třídy, a dnes veškerého pokrokového lidstva, Karel Marx se léčil třikrát u nás v Karlových Varech v letech 1874, 1875 a 1876. Při té příležitosti navštívil dvakrát Prahu. Píše o tom „zuřivý reportér“ Egon Ervín Kisch v malé knížce „Marx v Karlových Varech“. Dal si velikou práci a vypátral všechny dostupné údaje o pobytu Marxe v Čechách. Knižka stojí opravdu za přečtení, ale je dnes, bohužel, těžko dostupná.

Kisch poskytuje zajímavý pohled na Marxe jaksi z boku, jak ho viděli pokrokoví lidé, i jak ho viděli nepřátelé, čmuchalové rakouské policie, buržoazní novináři a velkopanská honorace, nadýmající se v bohatých lázních přepychem.

Marx byl už tehdy známou postavou, známým jménem nejen v revolučním proletářském hnutí, ale v široké evropské společnosti.

Najdeme zde obraz velkého myslitele z jeho osobní stránky.

Poznááme ho jako člověka doslova uštváného prací, stíhaného kupou nemocí, jež se rok od roku horší. „K chorobě jater, vředům a hrozným bolestem hlavy („div, že se člověku hlava nerozskočí“), k nechutenství a nespavosti, se přidá ještě neschopnost pracovat, pohroma pro

Marxe nejtěžší...Dne 29. srpna 1873 zmocní se ho dusivý záchvat, při němž v obličeji úplně zčerná, „ještě vteřinku a byl bych se rozžehnal s tímto světem...“(s. 10)

Trpí nevýslovnou bídou. Po léta ho podporuje Engels, který kvůli tomu setrvává 10 -12 hodin denně ve vyčerpávající práci továrního pokladníka a vědě se může věnovat jen po večerech a po nocích. I to stačilo sotva na nejnutnější. „Aby dnes zaplatil činži, zítra daně, pozítří mlékaře a doktora, musí Marx odnést do zastavárny oblek svůj, šaty své paní, boty dětí a věrné pomocnice v domě, Lenky Demuthové. Hrozí mu žaloby a vypovídací dekrety, zavřou mu plyn a vodu, nemá ani papír, aby dopsal „Kapitál“.(s. 11)

Stíhají ho rodinné tragédie. Zemře vnuk, těžce churaví žena a dcerka, hluboko ho raní postupně smrt obou dvou.

(Egon Ervin Kisch: Marx v Karlových Varech. Svoboda Praha 1949)

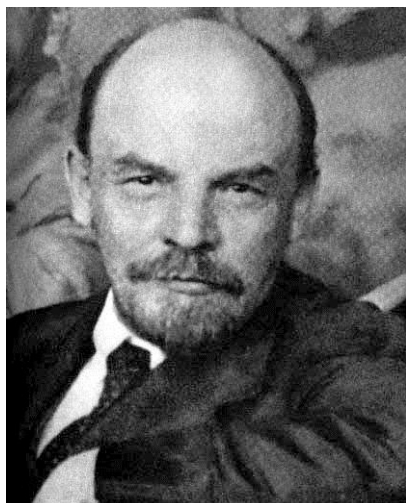
Bylo smutným paradoxem, že největší postava devatenáctého století, muž, který vyřešil budoucnost lidstva, sám umíral v bídě a utrpení, štván reakčními vládami ze země do země.

Lenin a leninismus

Vladimír Iljič Uljanov, který v ilegalitě přijal pseudonym Lenin, se narodil 22. dubna 1870 ve městě Simbirsk, které leží na řece Volze. Otec byl učitelem, posléze školním inspektorem. Jako vzorný pedagog byl vyznamenán řádem, spojeným s šlechtickým titulem. Leninův děd byl nevolníkem.

Vladimír se narodil jako čtvrté dítě z osmi. Životním vzorem mu byl starší bratr Alexandr. Celou rodinu těžce postihlo a zvláště Vladimíra, když jednadvacetiletý Saša byl 8. května 1887 za účast v přípravách atentátu na cara Alexandra III. popraven.

U Vladimíra, podobně jako u Marxe, se spojily dvě okolnosti – vysoký stupeň inteligence a neschopnost smířit se s nesnesitelnými politickými, sociálními a ekonomickými poměry. Výborně studoval na simbirském gymnasiu a pak na universitě v Kazani, ale za účast v revolučním hnutí studentů musel studium ukončit a byl vypovězen do vesnice Kukuškino. Studium práv dokončil externě na univerzitě v Petrohradě.

Revoluční odpor vůči carismu se na sklonku 19. století vyostřil. Ubíral mu však na účinnosti vliv tzv. narodníků. Měli jméno od toho, že se orientovali na venkovský lid – rusky „narod“, který se snažili podnítit k individuálnímu teroru vůči šlechtě a jejím pochopům. Byla to obdoba anarchistů, proti nimž bojoval Marx ve II. Internacionále. Narodníci pokládali kapitalismus a průmysl v Rusku za nahodilý jev, který se tradicím země přičí a nemá budoucnost. Proto odmítali orientovat se na dělnickou třídu a marxismus jako proletářskou ideologii.

Prvním marxistickým teoretikem, který bojoval proti narodnictví, byl Georgij Valentinovič Plechanov. V roce 1883 založil v cizině první ruskou marxistickou organizaci Osvobození práce. Vladimír Iljič následoval jeho příklad. Studoval dostupná marxistická díla, šířil je přednáškami a články v kroužcích, kde už nebyli jen studenti a inteligence, ale stále větší počet dělníků.

První Leninovou knihou je „Kdo jsou „přátelé lidu“ a jak bojují proti sociálním demokratům“. Vyšla r. 1894. Již zde vychází Lenin – po příkladu Marxova „Kapitálu“ – z rozboru údajů o ruské ekonomice, o výrobních vztazích. Dokazuje úlohu marxismu pro boj za politické a sociální osvobození dělnické třídy. Bez vedoucí úlohy proletariátu nelze skoncovat s vykořisťovatelským systémem. Poprvé zde vyslovil myšlenku vytvořit v Rusku marxistickou dělnickou stranu.

O tři roky později napsal knihu „Vývoj kapitalismu v Rusku“. Zde je již daleko zevrubnější rozbor buržoazní ekonomiky v Rusku, její minulost i vývojová tendence a jaká budoucnost z toho vyplývá pro dělnické hnutí, pro jeho úlohu v buržoazní revoluci, která Rusko nutně čeká.

Tuto knihu psal Lenin ve vězení, kde strávil více než 14 měsíců. Literaturu mu opatřovali příbuzní a soudruzi. Kniha vyšla v březnu 1899 pod autorovým pseudonymem Vladimír Iljin. Mezitím strávil Lenin tři roky ve vyhnanství ve východní Sibiři ve vesnici Šušenskoje. Přijela za ním Naděžda Konstantinovna Krupská a uzavřeli sňatek. Revoluční činnost a osobní život obou se prolétaly.

Od roku 1907 se Lenin účastnil činnosti v II. Internacionále. Prosazoval revoluční program, který se přičil reformismu Bernsteina. Tímto stanoviskem byl Lenin zajedno s Bedřichem Engelsem. S ním se však Lenin nemohl osobně setkat, protože Engels byl již vážně nemocen. Dílo „Vývoj kapitalismu v Rusku“ staví Lenina do rozporu s marxistickým teoretikem Kameněvem. Kameněv napsal knihu, v níž srovnává kapacitu průmyslu a počty dělnictva v nejvyspělejších zemích Západu s Ruskem. Vychází mu, že Rusko nemá na proletářskou revoluci v dohledné době žádnou vyhlídku. Musí počkat, až socialismus zvítězí v Anglii, v Německu, ve Spojených státech.

Leninova a Kameněvova kniha jsou příklady tvůrčího a dogmatického chápání marxismu. Kameněv nepřistupuje k problému v širší dialektické souvislosti. Kvantum průmyslu ještě nevede automaticky k revolučnosti proletariátu.

Extempore: Kameněv nezůstal u chybné teorie. Na základě teoretických kalkulací byl přesvědčen, že povstání v Rusku je sebevražda a chtěl mu stůj co stůj zabránit. Když Lenin a bolševici v říjnu 1917 povstání chystali, Kameněv spolu se Zinověvem je v tisku prozradili a málem je tím zmařili.

Na přelomu století prodělával kapitalismus prudký vývoj a měnil se z kapitalismu volné soutěže v imperialismus. Zostřoval se třídní boj mezi proletariátem a buržoazií. Západoevropské sociálně demokratické strany neodolaly buržoaznímu tlaku a podléhaly reformismu. Podceňovaly politický boj a úlohu teorie. Podlehly tomu i dříve věrný marxista Eduard Bernstein. V roce 1899 shrnul řadu článků do knihy „Předpoklady socialismu a úkoly sociálních demokratů“, která se stala biblí reformismu a revizionismu. Vyhlásil heslo „hnutí je vším, konečný cíl ničím“.

Lenin v té době soustředil úsilí na vytvoření strany, jež byla od počátku opakem bernsteinismu. Byla vedoucí silou dělnické třídy, nesmiřitelná k oportunismu, nepřipouštěla frakcionářství, orientovala revoluční boj proti absolutismu a kapitalismu. Stoupenci Bernseinovy linie byli v Rusku ekonomisté, kteří se snažili zmařit Leninovy snahy a dát vznikající straně reformistický charakter.

Prvním a rozhodujícím krokem Lenina k vytvoření revoluční marxistické strany byl časopis. Jeho úkolem bylo ideově sjednotit, vzdělávat a politicky řídit roztříštěné marxistické kroužky. Lenin projekt časopisu promyslel ještě ve vyhnanství. Ihned po propuštění se pustil do realizace. Protože v Rusku nebylo vydávání marxistického časopisu možné, založil redakci v Mnichově.

Vydávání „Jiskry“ započalo r. 1900. Lenin je organizoval a ideově vedl. Psal nejdůležitější články, tvořil plán každého čísla, redigoval statě jiných autorů, korespondoval s dopisovateli, organizoval dopravu novin do Ruska, sháněl finanční prostředky a zajišťoval pravidelné vycházení.

Bude nás zajímat, že korespondenci s Ruskem vedl prostřednictvím českého sociálního demokrata Františka Modráčka, který žil v Praze. Lenin několikrát Prahu navštívil. Odtud také napsal matce: „Lituji, že jsem se nenaučil česky. Zajímavý jazyk, má hodně blízko k polštině, je v něm spousta starých ruských slov.“

(Lenin, Spisy, sv. 37, s. 302. Praha 1959)

Nedocenitelnou úlohu při vytvoření marxistické dělnické strany v Rusku sehrála Leninova kniha „Co dělat?“. Vyšla v březnu 1902. Obsahuje základy učení o straně nového typu, straně proletářské revoluce.

Lenin zdůraznil, že vedoucí úlohu v revoluci může plnit jen strana řídící se vědeckou marxistickou teorií. Objasnil vztah mezi uvědomělostí a živelností dělnického hnutí.

„Dějiny všech zemí dokazují, že výhradně svými silami je dělnická třída s to dospět pouze k uvědomění tradeunionistickému, tj. k přesvědčení o nutnosti sdružovat se ve svazy, bojovat proti zaměstnavatelům, vymáhat na vládě vydání těch či oněch zákonů, jež dělníci nutně potřebují, apod. Avšak socialistické učení vyrostlo z filosofických, historických a ekonomických teorií, které vypracovali vzdělaní představitelé majetných tříd, inteligence. Také sami zakladatelé dnešního vědeckého socialismu, Marx a Engels, patřili svým sociálním postavením k buržoazní inteligenci. Stejně tak i v Rusku vzniklo teoretické učení sociální demokracie zcela nezávisle na živelném růstu dělnického hnutí, vzniklo jako přirozený a nevyhnutelný výsledek myšlenkového vývoje revoluční socialistické inteligence. V době, o níž mluvíme, tj. v polovině devadesátých let, bylo toto učení již úplně hotovým programem

skupiny Osvobození práce, ale získalo také na svou stranu většinu revoluční mládeže v Rusku.“

(Lenin, Sebrané spisy sv. 6, s. 47 - 48, Svoboda 1981)

„Protože o tom, že by dělnické masy měly samostatnou ideologii, kterou by si samy vytvářely přímo v průběhu svého hnutí, nemůže být vůbec řeč, zní otázka pouze takto: buď buržoazní, anebo socialistická ideologie. Střední cesta neexistuje (protože lidstvo žádnou „třetí“ ideologii nevytvořilo a ve společnosti drásané třídními rozpory netřídní nebo nadtřídní ideologie ani existovat nemůže). Proto jakkoli oslabovat socialistickou ideologii, jakkoli se od této ideologie odklonit znamená zároveň posilovat ideologii buržoazní. Mluví se o živelnosti. Avšak živelný vývoj dělnického hnutí vede právě k tomu, že se dělnické hnutí podřizuje buržoazní ideologii...“

(Tamtéž, s. 56 – 57)

Velkou pozornost věnoval Lenin vypracování programu strany. Měl mimořádný význam pro ideové sjednocení ruských revolučních sociálních demokratů. Příkladem byl Komunistický manifest a Kritika gothajského programu.

Návrh programu SDDSR – Sociálně demokratické dělnické strany Ruska vypracovala redakce listu Jiskra a časopisu Zarja. Byl schválen na II. sjezdu strany v r. 1903. Lenin prosadil do programu několik důležitých věcí. Především tezi o diktatuře proletariátu, princip hegemonie dělnické třídy a její uvědomělé vůdkyně strany, svazek dělnické třídy s rolnictvem, právo národů na sebeurčení a proletářský internacionalismus.

Extempore: V programových dokumentech KSČM, v programu z roku 1992, přijatém na II. sjezdu v Kladně, ve sbírce esejí nazvané „Socialismus v 21. století“ a v programu, schváleném IX. Sjezdem KSČM v roce 2016 základní marxisticko-leninské principy chybí. Tyto dokumenty KSČM mají reformistický charakter.

K vytvoření revoluční marxistické strany přispěla Leninova kniha „Krok vpřed, dva kroky vzad“. Vyšla v květnu 1904. Představuje významný přínos v marxistickém učení o proletářské straně. Lenin v ní ujasnil a obhájil proti oportunistické skupině menševiků organizační zásady bolševické strany.

Stranu není možno ztotožňovat s celou třídou; vytváří se výběrem nejlepších, revoluci nejoddanějších příslušníků dělnické třídy. Strana dokáže splnit úlohu předvoje, je-li zorganizována v jednotný, semknutý oddíl, stmelený jednotou vůle, akční jednotou a jednotnou kázní. Strana musí být vybudována na zásadách demokratického centralismu a vnitrostranické demokracie. To znamená, že poslušnost není na rozkaz, a že demokracie neznámá, že si může každý dělat, co chce.

Lenin zdůraznil význam kritiky a sebekritiky, na něž dnes jako by se zapomnělo. Neznámá to „sypat si popel na hlavu“, ale trvale sledovat a hodnotit výsledky působení a vyvozovat z nich poučení pro další činnost. Dialektická kritičnost znamená jednotu tří momentů: odstraňovat, co se neosvědčuje, rozšiřovat co přináší úspěch a tvořivě řešit nové úkoly. Příklad smysluplné a účelné sebekritičnosti vidíme v díle Marxe a Engelse. V předmluvách k stěžejním pracím je opravují, upřesňují a obohacují o nové poznatky.

Dalším Leninovým dílem, které je trvale platným obohacením marxismu, je kniha „Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci.“ Vyšla v srpnu 1905 v Ženevě, v době, kdy v Rusku nabírala na intenzitě vzpora lidových mas proti carismu. Krizi carského režimu prohloubila porážka v rusko-japonské válce. Vojáci a námořníci, i někteří velitelé bojovali statečně, ale většina komandýrů byla neschopných, o velení neměli zájem, ani velet nedovedli a někteří se dopustili vyložené zrady.

Byla to první buržoazně demokratická revoluce, k níž docházelo v období imperialismu. Její podmínky se zásadně lišily od západoevropských buržoazních revolucí z XVIII. a XIX. století. S odporem proti despotickeému režimu vyostřovaly se současně třídní rozpory mezi proletariátem a buržoazií.

Strategie a taktika bolševické strany se střetla s oportunistem menševiků, představitelů maloburžoazie. Ti přenechávali vůdčí roli v revoluci buržoazii, omezili se na její podporu a jejich cílem nebylo víc, než nastolit buržoazní vládu. Naproti tomu Lenin razil zásadu, že vůdcem v buržoazně demokratické revoluci v Rusku musí být proletariát, že nemá jít o reformy, ale o zásadní revoluci. Nemá se omezit na odstranění přežitků nevolnictví, odstranit velkostatkářské vlastnictví půdy a svrhnout carskou samovládu. Lenin poprvé v historii vypracovat teorii přerůstání buržoazně demokratické revoluce v revoluci socialistickou.

Vycházel z toho, že ruský proletariát měl vlastní politickou stranu, připravenou řídit jeho boj. Objektivní podmínky byly příznivější o to, že dělnická třída byla soustředěna ve velkých průmyslových podnicích a to napomáhalo její organizovanosti a revolučnímu uvědomění. Svazek dělnické třídy s rolnictvem byl založen na tom, že rolnictvo trpělo nedostatkem půdy a získat půdu velkostatkářů mohlo jen revoluční cestou pod vedením proletariátu.

Lenin se podrobně zabýval formami a prostředky revolučního boje. Poukázal na význam zavedení osmihodinové pracovní doby, vytvoření revolučních rolnických výborů k provádění demokratických přeměn na vesnici, konfiskace velkostatkářské půdy, masové politické stávky, ozbrojení dělníků a vytvoření revoluční armády. To byly prostředky mobilizující masy, jež Lenin vyzvedl do popředí vzhledem k nové situaci v Rusku.

Lenin vycházel z toho, že rozhodující otázka v každé revoluci je otázka moci. V uvedené knize dokázal, že vítězstvím buržoazně demokratické revoluce, v níž je hegemonem proletariát, musí být nastolení revolučně demokratické diktatury proletariátu a rolnictva. Podmínkou je násilné potlačení násilného odporu reakce. Revoluční vláda musí vytvořit demokratickou republiku, zavést osmihodinovou pracovní dobu, zkonfiskovat statkářskou půdu. Tím vzniknou předpoklady pro další krok – přechod k revoluci socialistické a diktatuře proletariátu. Tato cesta bude o to snazší, že demokratická vláda zajistí provádění revoluční politiky také působením „shora“.

V této otázce se Lenin rovněž střetl s menševiky. Byli zásadně proti účasti sociálních demokratů v prozatímní revoluční vládě.

Krédo, jež Lenin vytyčil, znělo: „Proletariát musí dovést demokratický převrat do konce tím, že na svou stranu získá masu rolnictva, aby mohl silou rozdrtit odpor samoděržaví a paralyzovat kolísavost buržoazie. Proletariát musí uskutečnit socialistický převrat tím, že na svou stranu získá masy poloproletářských vrstev obyvatelstva. Aby mohl silou zlomit odpor buržoazie a paralyzovat kolísavost rolnictva a maloburžoazie.“

(Lenin, Sebrané spisy, svazek 11, s. 112 – 113, Svoboda 1982)

Lenin knihou „Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci“ obohatil a konkretizoval učení o vedoucí úloze proletariátu a jeho politické strany v demokratické a socialistické revoluci.

Tvůrčím uplatněním této teorie v konkrétních podmínkách svých zemí dosáhla řada komunistických a dělnických stran vítězství a nastolila diktaturu proletariátu. Příkladem je Komunistická strana Československa a vítězný únor 1948.

Kniha „Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci“ je napsána pro revoluci 1905 – 1907 v Rusku, ale přináší poučení pro současnost.

První ruská revoluce let 1905 – 1907 skončila porážkou. Jako po každé porážce revoluce se vládnoucí síly vrhly na lidové masy, zvláště na revoluční proletariát, se znásobenou nenávistí a zuřivostí. Následovala doba, jež podle ministerského předsedy a zároveň ministra vnitra Stolypina dostala jméno „stolypinská reakce“.

Lenin odešel znovu do emigrace. Nepřerušil však styk se stranickými organizacemi v Rusku. Vedl boj proti revizionismu, který jako projev rozkladu II. Internacionály a bernsteinismu pronikal i do Ruska. Zvláště významná je z té doby jeho stať „Marxismus a revizionismus“. Začíná proslulým konstatováním: „...kdyby se geometrické axiomy dotýkaly zájmů lidí, lidé by je určitě vyvraceli.“ O několik řádků dál pokračuje: „Není divu, že Marxovo učení, které bezprostředně pomáhá vychovávat a organizovat nejpokrokovější třídu soudobé společnosti, které ukazuje, jaké úkoly má tato třída, a dokazuje, že v důsledku ekonomického vývoje bude nynější zřízení nevyhnutelně nahrazeno novým zřízením, není divu, že toto učení muselo na své životní dráze tvrdě bojovat o každý krok vpřed.“

(Lenin, Sebrané spisy, svazek 17, s. 37, Svoboda 1984)

Lenin se kriticky zabýval tehdejšími projevy revizionismu v Rusku. Ukazoval, že revizionismus je v každé době, v každé zemi, v každé otázce poněkud jiný, ale ve své podstatě stále jeden a tentýž. Je projevem vlivu buržoazní ideologie a kolísavosti maloburžoazie na proletariát.

Revizionismus se snaží revidovat základ marxismu, učení o třídním boji. Mění marxismus v liberalismus, který spatřuje v buržoazním parlamentarismu likvidaci tříd a třídního boje. Ve skutečnosti parlamentarismus třídní rozpory kapitalismu neodstraňuje, ale zostřuje.

Revizionisté se hlásí k marxismu jen formálně. Nepokládají za cíl komunistického hnutí diktaturu proletariátu a společenské vlastnictví výrobních prostředků, nýbrž dílčí reformy. Jakýsi snesitelnější kapitalismus. Popřípadě „třetí cestu“ - mix kapitalismu a socialismu. Vlastnictví výrobních prostředků společenské i soukromé. V ideologii směs zkresleného marxismu s tím, co je právě v módě. Parlamentní systém jako soutěž mezi různými stranami a jejich střídání. Vedoucí úlohu komunistické strany odmítají jako porušení demokracie.

Lenin napsal: „...jakmile jednou člen strany dospěl k přesvědčení, že někdo hlásá názory, které jsou naprosto nesprávné, ba škodlivé, má povinnost proti nim vystoupit.“

(Lenin, Sebrané spisy, svazek 17, s. 15, Svoboda 1984)

Boj proti revizionismu je trvalý úkol revoluční dělnické strany, každého komunisty.

Klíčovou úlohu v boji proti revizionismu ve filosofii sehrála Leninova kniha „Materialismus a empiriokriticismus. Kritické poznámky k jedné reakční filosofii.“ Pracoval na ní od února do října 1908 a vyšla po roce v Moskvě.

Lenin v ní podrobil zdrcující kritice tehdejší módní filosofii, která jako součást zpátečnického náporu carismu a buržoazie deformovala myšlení části dělnictva a inteligence.

Podstatou empiriokriticismu byl názor, že svět, příroda a všichni lidé existují jen v počítech člověka. Byl to solipsismus. Druzí lidé vlastně reálně neexistují, ale konstruuje si je filosof ve svých smyslech.

Na nositele této teorie vzpomenou jen historici, ale pozitivní přínos knihy k obohacení dialektiky a materialismu má trvalou hodnotu.

V době Marxe a Engelse bylo nejdůležitější rozvíjet a obhajovat materialistické pojetí dějin a materialistickou dialektiku. Na rozhraní 19. a 20. století mělo rozhodující význam rozpracovat marxistický materialismus a teorii poznání.

Lenin obohatil materialistické učení o poznatelnosti světa teorií odrazu.

V poznámkách, nazvaných „Konspekt ‚Vědy o logice‘“, vydaných v knize „Filosofické sešity“ k tomu napsal: „Poznání je věčné, nekonečné přibližování se myšlení k objektu. Odraz přírody v lidském myšlení nutno pojmut ne „mrtvě“, ne „abstraktně“, ne bez pohybu, ne bez rozporů, nýbrž ve věčném procesu pohybu, vznikání rozporů a jejich řešení.

Idea je poznání a snažení (chtění) člověka...Proces (přechodného, konečného, omezeného) poznání a jednání přeměňuje abstraktní pojmy v úplnou objektivitu.

Jednotlivé bytí (předmět, jev etc.) je (jen) jedna stránka ideje (pravdy). Pravda vyžaduje ještě druhé stránky skutečnosti, které se také jen zdají samostatnými a zvláštními (besonders für sich bestehende – zvlášť pro sebe trvajícími). Jen v jejich souhrnu (zusammen) a v jejich vztahu (Beziehungen) se realizuje pravda.

Souhrn všech stránek jevu, skutečnosti a jejich (vzájemné) vztahy – z toho se skládá pravda. Vztahy (=přechody=rozpory) pojmů = hlavní obsah logiky, přičemž tyto pojmy (a jejich vztahy, přechody, rozpory) jsou ukázány jako odrazy objektivního světa. Dialektika věcí vytváří dialektiku idejí, a nikoli naopak.“

(Lenin, Sebrané spisy, svazek 29, s. 198-199, Praha 1988)

Lenin provedl rozbor dialektiky objektivní, absolutní a relativní pravdy.

Objektivní obsah v našich počítech, v našem vědomí, který není závislý ani na jedinci, ani na lidstvu jako celku označil za objektivní pravdu. Lidské poznání se ustavičně vyvíjí, a to po vzestupné linii od nevědění k vědě, od neúplných a nepřesných znalostí ke znalostem úplnějším a přesnějším, od relativní pravdy k pravdě absolutní. „Je tedy lidské myšlení svou povahou schopné podávat a podává nám absolutní pravdu, která se skládá ze souhrnu pravd relativních.“

(Lenin, Sebrané spisy, Svazek 14, s. 139, Praha 1958)

Lenin zdůraznil úlohu praxe jako základ a cíl poznání, jako kritérium pravdy. Hledisko života musí být prvním a základním hlediskem v teorii poznání a vede nutně k materialismu.

Lenin se ve své době seznámil s revolučními poznatky vědy, dialekticky je zhodnotil a vyvodil z nich prognózu dalšího vědeckého vývoje. Vytyčil tezi, že hmota je nevyčerpatelná. „Elektron je stejně nevyčerpatelný jako atom, příroda je nekonečná, ale existuje nekonečně, a právě toto jedině kategorické, jedině bezpodmínečné uznání její existence mimo vědomí a počítky člověka odlišuje dialektický materialismus od relativistického agnosticizmu a od idealismu.“

(Lenin, Sebrané spisy, Svazek 18, s. 292, Praha 1984)

V následujících letech po vydání knihy „Materialismus a empiriokriticismus“ se Lenin dál intenzívně zabýval studiem filosofie. Svědčí o tom kniha jeho konspektů, fragmentů a poznámek z filosofických děl, vydaná později jako „Filosofické sešity“, z níž jsem výše citoval k teorii odrazu. Lenin se patrně v letech 1914 – 1915 chystal napsat monografii o dialektice. Ve „Filosofických sešitech“, jež mají přes 750 stran, je zvlášť významná krátká studie „K otázce dialektiky“.

Již první věta zní: „Rozdvojení jednoho a poznání jeho protikladných částí...je podstata (jedna z „podstat“, jedna ze základních – ne-li základní – vlastností či rysů) dialektiky.“ (s. 332)

Myšlenka pokračuje. „Podmínkou poznání všech procesů světa v jejich „samopohybu“, v jejich spontánním vývoji, v jejich živoucím životě, je poznání těchto procesů jakožto jednoty protikladů. Vývoj je „boj“ protikladů....Jednota (shoda, totožnost, rovnost působení) protikladů je podmíněná, dočasná, přechodná, relativní. Boj vzájemně se vylučujících protikladů je absolutní, jako je absolutní vývoj, pohyb.“ (s. 333)

Lenin objasnil dialektiku jednotlivého a obecného. „...jednotlivé neexistuje jinak, než v té souvislosti, která vede k obecnému. Každé jednotlivé je (tak či onak) obecné. Každé obecné je (částičkou nebo stránkou nebo podstatou) jednotlivého. Každé obecné jen přibližně zahrnuje všechny jednotlivé předměty. Každé jednotlivé je neúplně zahrnuto v obecném atd. atd...dialektika je vlastní veškerému lidskému poznání vůbec.“ (s. 334)

„Lidské poznání není přímka (respektive se po ní neubírá), ale křivka, jež se nekonečně přibližuje řadě kruhů, spirále.... Přímocarost a jednostrannost, topornost a zkostnatělost, subjektivismus a subjektivní slepota, voilá gnozeologické kořeny idealismu.“

(Lenin, Sebrané spisy, svazek 29, s. 332 - 338, Praha 1988)

V roce 1916, ve vrcholném období první světové války, napsal Lenin ve Švýcarsku knihu „Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu“.

Předcházely tomu několik let rozsáhlé přípravné práce. Leninovy výpisky, konspekty a poznámky jsou obsaženy v knize „Sešity o imperialismu“, jež představuje v češtině na 900 stran.

(Lenin, Sebrané spisy, svazek 28, Praha 1987)

V knize o imperialismu Lenin shrnul vývoj a změny kapitalismu za půlstoletí, jež uplynulo od vydání Marxova Kapitálu. Na základě statistických údajů o průmyslově vyspělých zemích světa analyzoval ekonomickou a politickou podstatu imperialismu, nejvyššího a posledního stadia kapitalismu.

Stručně definoval imperialismus, na rozdíl od kapitalismu volné konkurence, jako monopolistické stadium kapitalismu.

Napsal: „... příliš stručné definice, i když jsou vhodné k vystižení toho hlavního, přece jen nedostačují, jakmile je zapotřebí konkrétně z nich odvodit některé velmi podstatné znaky jevu, který má být definován. I když tedy nezapomínáme, že všechny definice obecně mají podmíněný a relativní význam, protože nikdy nemohou obsáhnout všestranné souvislosti jevu v jeho úplném vývoji, musíme zformulovat takovou definici imperialismu, která by zahrnovala těchto pět jeho základních znaků: 1. koncentrace výroby a kapitálu, která dosáhla tak vysokého stupně, že vytvořila monopoly, jež mají v hospodářském životě rozhodující výhodu; 2. splynutí bankovního kapitálu s průmyslovým a vznik finanční oligarchie na

základě tohoto „finančního kapitálu“; 3. vývoz kapitálu na rozdíl od vývozu zboží nabývá neobyčejně velkého významu; 4. vznikají mezinárodní monopolistické svazy kapitalistů, které si rozdělují svět, a 5. teritoriální rozdělení celého světa mezi největší kapitalistické mocnosti je ukončeno. Imperialismus je kapitalismus v tom vývojovém stadiu, kdy monopoly a finanční kapitál získaly nadvládu, kdy vývoz kapitálu nabyl mimořádného významu, kdy mezinárodní trusty si začaly rozdělovat svět a kdy bylo dokončeno rozdělení celého území zeměkoule mezi největší kapitalistické státy.“

(Lenin, Sebrané spisy, svazek 27, s. 404 – 405, Praha 1986)

Imperialismus umožnil v celosvětovém měřítku koloniální útlak a finanční deptání převážné většiny obyvatel světa několika imperialistickými zeměmi.

Lenin poznal, že kapitalistické země se za imperialismu vyvíjejí hospodářsky a politicky nerovnoměrně, ve skocích. Jedna druhou předstihuje, jedna se za druhou opoždí. Není to nahodilé, ale zákonité. Z toho vyvodil, že i socialistické revoluce dozrávají v různých zemích v různé době.

Engels v práci „Zásady komunismu“, vydané r. 1847 odmítl možnost, že by k socialistické revoluci mohlo dojít v jedné zemi. Měl za to, že „komunistická revoluce...bude probíhat současně ve všech civilizovaných zemích, tj. přinejmenším v Anglii, v Americe, ve Francii a v Německu“.

(ME, Spisy, sv. 4, s. 339, Praha 1958)

Lenin na základě pochopení zákona nerovnoměrného vývoje kapitalistických zemí za imperialismu dospěl k závažnému závěru. Poprvé jej vyjádřil v článku „O hesle Spojených států evropských“ v srpnu 1915: „Nerovnoměrnost ekonomického a politického vývoje je absolutním zákonem kapitalismu. Z toho vyplývá, že je možné vítězství socialismu nejprve v několika málo zemích, nebo dokonce jen v jedné, jednotlivé kapitalistické zemi. Vítězný proletariát této země, jakmile by vyvlastnil kapitalisty a zorganizoval socialistickou výrobu, postavil by se proti ostatnímu, kapitalistickému světu a získával by si utlačované třídy ostatních zemí, burcoval by je k povstání proti kapitalistům, a kdyby to bylo nutné, zakročoval by i vojensky proti vykořisťovatelským třídám a jejich státům.“

(Lenin, Sebrané spisy, svazek 26, s. 376, Praha 1986)

Lenin už tehdy předvídal rozdělení světa na dva protichůdné systémy – socialismus a kapitalismus.

V srpnu a září 1917 napsal Lenin jedno ze svých stěžejních děl „Stát a revoluce“. Předcházely tomu převratné události. V únoru proběhla v Rusku revoluce, která svrhla carismus. Lenin a skupina emigrantů se vrátili do Ruska.

Kolem Leninova návratu rozpoutala reakční propaganda fámu, kterou pěstuje dodnes. Prý ho Němci poslali do země v zapečetěném vagonu, aby rozvrátil Rusko a dopomohl jim k vítězství. Jak to ve skutečnosti bylo, líčí Leninův životopis, sepsaný Ústavem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, vydaný i česky.

(Vladimír Iljič Lenin, Životopis, s. 331 – 336, Praha 1975)

Po návratu do Ruska vyhlásil Lenin Dubnové teze. Byly programem přeměny demokratické revoluce v socialistickou. Moci v zemi se musí chopit proletariát a chudé vrstvy rolnictva. Republika sovětů bude politickou formou diktatury proletariátu.

Teror Prozatímní vlády zahnal stranu bolševiků znovu do ilegality. Na hlavu Lenina byla vypsána vysoká finanční odměna. Slídila po něm policie a musel se skrývat ve Finském zálivu. Nejprve na půdě kůlny, proměněné v seník, kde měl stůl a židli. Později jej převezli na loďce přes jezero a jako sekáče trávy ubytovali v salaši z větví pokrytých senem. Tam na olšovém pařezu začal psát „Stát a revoluce“. Knihu dokončil ve Finsku.

Při první návštěvě SSSR v roce 1956 jsem měl možnost tato místa vidět. Byla upravena do stavu, v jakém tu Lenin pracoval. Pochybují, že bez úhony přečkala „perestrojku“ Gorbačova a panování „cara“ Jelcina.

Napsání knihy „Stát a revoluce“ předcházela důkladná Leninova příprava. Bohaté materiály uložil do „Modrého sešitu“, který ho provázal do Finska. Byl pak vytištěn pod názvem „Marxismus o státu.“ V češtině je součástí 33. svazku Leninových Sebraných spisů.

V knize „Stát a revoluce“ Lenin vybral, soustředil a systematicky uspořádal, co o státu napsali Marx a Engels. Obohatil to o zkušenosti z revoluce 1905 – 1907 a z Únorové revoluce v Rusku.

V první řadě zdůraznil, že stát je produktem a výrazem nesmiřitelnosti třídních protikladů. Vzniká tam, tehdy a potud, kde, kdy a pokud se třídní protiklady nedají objektivně smířit. Existence státu svědčí o tom, že třídní protiklady jsou nesmiřitelné.

Už zkušenosti z revoluce 1848 – 1851 a z Komuny dokázaly, že proletářská revoluce musí rozbit buržoazní stát, zničit, odstranit jeho hlavní nástroje útlaku: armádu, policii, byrokratický aparát, soudy a věznice.

Avšak rozbití buržoazního státu neznamena, že nová společnost, kterou proletariát vytváří, může existovat bez státu. „Proletariát potřebuje státní moc, centralizovanou organizaci síly, organizaci násilí jak k potlačení odporu vykořisťovatelů, tak k řízení obrovské masy obyvatelstva, rolnictva, maloburžoazie a poloproletářů při „organizování“ socialistického hospodářství.

Tím, že marxismus vychovává dělnickou stranu, vychovává avantgardu proletariátu, schopnou vydobýt moc a vést všechny lid k socialismu, usměrňovat a organizovat nový řád, být učitelkou, řídicí a vedoucí silou všech pracujících a vykořisťovaných při organizování jejich společenského života bez buržoazie a proti buržoazii.“

(Lenin, Sebrané spisy, sv. 33, s. 57, Praha 1987)

Lenin připomněl historická slova Karla Marxe v dopisu Weydemeyerovi z 5. března 1852, že třídní boj vede nutně k diktatuře proletariátu.

(ME, Spisy, sv. 28, s. 567, Praha 1968)

Lenin k tomu poznamenal: „Kdo uznává pouze boj tříd, ten ještě není marxista, ten ještě nemusí překračovat rámec buržoazního myšlení a buržoazní politiky...Marxista je pouze ten, kdo do svého uznávání boje tříd zahrnuje i uznávání diktatury proletariátu. V tom je nejhlubší rozdíl mezi marxistou a tuctovým příslušníkem maloburžoazie (ba i velkoburžoazie). To je prubířský kámen, kterým je třeba přezkoušet, kdo skutečně chápe a uznává marxismus.“(Tamtéž, s. 65)

V knize „Stát a revoluce“ Lenin propracoval otázku ekonomických podmínek odumírání státu. Stát bude moci odumřít teprve tehdy, až si lidé zvyknou zachovávat základní pravidla společenského soužití, až se práce stane lidem základní potřebou, až bude tak produktivní, že bude všech výrobků hojnost a lidé budou moci plně uspokojit své potřeby. Stát definitivně

odumře teprve v období dovršené výstavby komunismu. Odumírání státu potrvá velmi dlouho a bude postupovat prohlubováním socialistické demokracie.

„...mylná je obvyklá buržoazní představa, že socialismus je něco mrtvého, ustrnulého, jednou provždy daného, zatímco ve skutečnosti teprve socialismus započne rychlý, opravdový, skutečně hromadný postup většiny a později vůbec všeho obyvatelstva kupředu ve všech sférách společenského i individuálního života.“

(Tamtéž, s. 131)

26. října, podle nového kalendáře 8. listopadu ve tři hodiny ráno vyslechli delegáti II. všeruského sjezdu sovětů zprávu, že byl dobyt Zimní palác a ministři Prozatímní vlády zatčeni. Jen předseda Kerenský v ženském převlečení utekl a za pomoci americké ambasády emigroval do Spojených států – ale to se delegáti ještě tehdy nedověděli.

Lenin stanul před úkoly, které ještě nikdo před ním, co svět světem stojí, neřešil.

Sjezd schválil Leninův návrh svolání, v němž se prohlašovalo, že veškerá státní moc v zemi přechází do rukou sovětů. Tak se zrodil sovětský stát, stát dělníků a rolníků.

Sjezd projednal a schválil několik dalších dokumentů, jež se staly mezníky světové historie. Po projednání Leninova referátu schválil Dekret o míru. Další důležitý dokument byl Dekret o půdě. Jím se ihned a bez náhrady rušilo statkářské vlastnictví půdy a statkářská panství přecházela do správy sovětů rolnických zástupců. Sjezd vytvořil dělnicko-rolnickou sovětskou vládu – radu lidových komisařů v čele s Leninem.

V noci na 9. listopadu se Lenin spojil přímou telefonickou linkou s hlavním stanem vrchního velitele generála Duchonina. Duchonin odmítl splnit příkaz rady lidových komisařů a zahájit jednání o příměří. Lenin si byl vědom, že vojáci chtějí mír. Okamžitě u přímé telefonní linky učinil rozhodnutí. Oznámil Duchoninovi, že jej rada lidových komisařů sesazuje a velitelem jmenuje praporčíka Krylenka.

Složitější situace vznikla, když Němci využili rozklad ruské armády, pokračovali v postupu a kladli si enormní požadavky. Lenin si byl vědom těžké situace země a vyslal do Brestu na jednání s Němci delegaci, vedenou Trockým. Trocký nesplnil Leninovy pokyny. Prohlásil, že Sovětské Rusko odmítá anexní smlouvu podepsat, ale válku zastavuje a armádu demobilizuje. Němci v ofenzívě pokračovali a Rusko muselo přijmout podmínky daleko horší.

Jak Lenin konstatoval, Trocký a „leví komunisté“ dobrodružnou politikou pomohli německým imperialistům a zabránili růstu revoluce v Německu.

V březnu 1918 na mimořádném VII. sjezdu Sociálně demokratická dělnická strana Ruska na Leninův návrh přijala nový název – Komunistická strana Ruska (bolševiků).

11. března ústřední výbor strany a rada lidových komisařů se přemístily z Petrohradu do Moskvy. Moskva se stala hlavním městem sovětského státu.

Do triumfální atmosféry plné činorodé revoluční aktivity jako falešný tón vpadl zákeřný atentát na Vladimíra Iljiče. Eserka Kaplanová si na něho počkala před továrnou, kde mluvil k dělníkům a vypálila na něho z bezprostřední blízkosti několik ran z revolveru naříznutými a otrávenými kulkami. Lenin byl zasažen do ramene a do hrotu levé plíce. Jeho život visel na vlásku. Ztratil mnoho krve a chvílemi se zastavoval tep. Lékaři udělali všechno, aby mu zachránili život a jeho pevný organismus jim pomáhal. Týden po zranění už Lenin začínal znovu pracovat.

Vliv Říjnové socialistické revoluce v Rusku posílil revoluční dělnické hnutí v Evropě i ve světě. Vznikaly a upevňovaly se komunistické strany, vstupovaly do Komunistické internacionály. Vystalo však dvojí nebezpečí. Část sociálně demokratických vůdců se sice hlásila ke Kominterně, ale pokračovala v oportunistické politice. Z ne zkušenosti a nedostatečné teoretické připravenosti mladých komunistů vznikalo druhé nebezpečí – levičáctví, sektářská taktika.

Lenin odhaloval reformismus a revizionismus, a zároveň se rozhodně stavěl proti dogmatismu a sektářství.

V říjnu a listopadu 1918 napsal knihu „Proletářská revoluce a renegát Kautsky“.

Je polemickou reakcí na publikaci „Diktatura proletariátu“, která vyšla ve Vídni. Čelný představitel II. internacionály Karl Johann Kautsky v ní označil ruské bolševiky za pučisty. Podle něho jen vystřídali carskou diktaturu jiným typem diktatury, která nemá nic společného s demokracií.

Lenin charakterizoval podstatu Kautského protimarxistického stanoviska k otázce státu: „Bud' Kautsky odmítá jakékoli převzetí státní moci dělnickou třídou, anebo připouští, aby dělnická třída převzala starý, buržoazní, státní stroj, ale naprosto nepřipouští, aby jej zničila, rozbila a nahradila novým, proletářským.“

(V. I. Lenin, Spisy, svazek 28, s. 265, SNPL Praha, 1954)

Lenin podrobil rozboru zkušenosti Říjnové revoluce a napsal: „Proletářská demokracie, jejíž jednou formou je sovětská moc, přinesla dosud na světě nevídané rozvinutí a rozšíření demokracie právě pro ohromnou většinu obyvatelstva, pro vykořisťované a pracující.“

(Tamtéž s. 251)

„Sověty jsou ruská forma proletářské diktatury.“ (Tamtéž s. 262)

Leninovo uplatnění a rozvinutí sovětského systému v Rusku jako diktatury proletariátu má nesmírný význam. Znamená, že princip diktatury proletariátu nutno realizovat vždy s ohledem na konkrétní podmínky v zemi.

V dubnu a květnu 1920, u příležitosti II. Kongresu Komunistické internacionály, napsal Lenin knihu „Levičáctví – dětská nemoc komunismu.“

Měla zprostředkovat mladým komunistům zkušenosti ruských bolševiků a položit základy k vypracování strategie a taktiky proletářských stran za nové historické situace, v epoše všeobecné krize kapitalismu a za existence dvou protikladných společenských systémů.

Lenin objasnil mezinárodní význam takových rysů ruské revoluce, jako je diktatura proletariátu, svazek dělnické třídy s pracujícím rolnictvem a vedoucí úloha komunistické strany v boji za diktaturu proletariátu a za socialistické přeměny společnosti.

Objasnil vztah mezinárodního a národního v dělnickém hnutí. Hlavní zásady komunismu jsou pro celé mezinárodní dělnické hnutí společné. Každá strana musí při stanovení strategie a taktiky uplatňovat tyto zásady s ohledem na konkrétní zvláštnosti země, její dějiny, ekonomiku, politiku, kulturu atd.

Lenin na zkušenostech bolševiků ukázal, jak je třeba střídat formy a metody boje podle konkrétních podmínek. Bolševici dosáhli úspěchů proto, že správně spojovali ilegální činnost s využitím legálních možností, dokázali směle útočit a organizovaně ustupovat, neustále se učit z úspěchů i neúspěchů boje.

Lenin upozorňuje na zvláštnosti levicového oportunismu. Proň je příznačný subjektivismus v hodnocení událostí, snaha překročit jednotlivé etapy hnutí, což vrhá „levé“ na dobrodružnou cestu.

V knize „Levičáctví – dětská nemoc komunismu“ Lenin dále rozvinul marxistické učení o diktatuře proletariátu. Na základě zkušeností bolševiků z Říjnové revoluce a prvních let sovětské moci vyvodil poučení, že diktatura proletariátu je nutná po celé období budování socialistické společnosti.

Zásadní význam má odlišovat úkoly diktatury proletariátu vůči buržoazii a vůči maloburžoazním masám. Vůči svrženým vykořisťovatelským třídám je nutno potlačovat jejich odpor, vůči drobným vlastníkům vychovávat je, přesvědčovat a získávat pro aktivní budování nového života. Lenin zdůraznil, že hlavním obsahem diktatury proletariátu není násilí, nýbrž tvořivá činnost, budování nové, socialistické společnosti a obrana jejích vymožeností proti nepřítelům. „Bez strany se železnou kázní, strany, která se zocelila v boji, bez strany, která má důvěru všech příslušníků této třídy, bez strany, která dovede sledovat smýšlení mas a působit na ně, nelze tento boj vést úspěšně.“

(Lenin, Sebrané spisy, sv. 41, s. 13, Praha 1988)

Největší pozornost v uvedené knize věnoval Lenin boji proti sektářství „levých“ komunistů. Ti podceňovali revoluční možnosti mas pracujících, nedovedli a ani nechtěli bojovat o masy. K získání milionů pracujících pro aktivní boj nestačí propaganda a agitace. K tomu jsou zapotřebí vlastní zkušenosti mas. Musí se přesvědčit o správnosti politiky komunistické strany.

Komunisté musí pracovat tam, kde jsou masy. V odborech, družstvech, ženských, mládežnických, kulturně osvětových a jiných organizacích pracujících.

Zvlášť velký význam přikládal Lenin odborům jako nejmasovější organizaci pracujících.

Určit a vymezit jejich úlohu po uchopení moci proletariátem bylo jedním z naléhavých a dosud nikdy nikým neřešených úkolů bolševiků. Lenin se mu věnoval zejména na II. všeruském sjezdu odborů 20. ledna 1919.

Připomněl, že ideologové buržoazie se snažili odpoutat ekonomický boj, který je základem odborového hnutí, od boje politického. Zatím však odbory jako nejširší organizace proletariátu „právě v této chvíli musí hrát zvlášť velikou úlohu, musí zaujmout nejdůležitější místo v politice, musí se stát v jistém smyslu hlavním politickým orgánem, neboť všechny staré pojmy, staré kategorie této politiky byly vyvráceny a postaveny na hlavu politickým převrácením, který předal moc do rukou proletariátu.“

(V. I. Lenin Spisy, svazek 28, s. 430 – 431, SNPL Praha 1954)

Boj o marxistické pojetí úlohy odborů v podmínkách diktatury proletariátu se vystupňoval v roce 1920. Bucharinovo stanovisko charakterizoval Lenin jako rozchod s komunismem a přechod na posici syndikalismu.

„Komunismus říká: předvoj proletariátu, komunistická strana, vede bezpartijní masy dělníků, při čemž vzdělává, školí, učí, vychovává tyto masy („škola“ komunismu), nejprve dělníky a pak i rolníky, aby mohli dosáhnout a aby dosáhli toho, že ve svých rukou soustředí správu celého národního hospodářství.

Syndikalismus odevzdává masám bezpartijních dělníků, roztržštěných podle výrobních odvětví, řízení průmyslových odvětví („hlavní správy a ústředí“), takže odstraňuje nezbytnost

strany, nevyvíjí dlouhodobou činnost ani ve výchově mas, ani v tom směru, aby se v jejich rukou soustředovalo řízení celého národního hospodářství.“

(V. I. Lenin Spisy, svazek 32, s. 42, SNPL Praha 1955)

„To, k čemu dospěl Bucharin, znamená logicky, teoreticky i prakticky rozkol ve straně, správněji: rozchod syndikalistů se stranou. (s. 43)

Ve stati Ještě jednou o odborech Lenin dokazuje, že Bucharinovo nemarxistické stanovisko v otázce odborů je mrtvým a bezobsažným eklekticismem. „Bucharin se ani v nejmenším nepokouší samostatně, se svého hlediska, provést analýsu jak celé historie daného sporu (marxismus, tj. dialektická logika, to bezpodmínečně vyžaduje), tak i celého přístupu k otázce, celého pojetí – nebo, chcete-li, celého zaměření pojetí – otázky v dané době, za daných konkrétních okolností. Bucharin se o to ani v nejmenším nepokouší! Přistupuje k věci bez nejmenšího konkrétního prostudování, s holými abstrakcemi a přebírá kousek od Zinověva, kousek od Trockého. To je eklekticismus.“

(Tamtéž s. 93)

Lenin dokazuje, že odbory jsou převodový mechanismus od komunistické strany k masám. „Spojení s masami, tj. s obrovskou většinou dělnictva (a pak i všech pracujících), je nejdůležitější a nejzákladnější podmínkou úspěchu veškeré činnosti odborů.“

(V. I. Lenin Spisy, svazek 42, s. 379, Svoboda Praha 1968)

Lenin v knize „Dětská nemoc „levičáctví“ v komunismu“ řeší otázku účasti komunistů v buržoazních parlamentech. Protože v kapitalistických zemích je ještě mnoho pracujících, kteří věří v buržoazní parlamentarismus, musí se revoluční strana proletariátu zúčastnit parlamentních voleb a využít parlamentní tribuny „aby vychovávala zaostalé masy své třídy, aby probouzela a uvědomovala nevyspělé, zdeptané a zaostalé vesnické masy.“ (Tamtéž, s. 74)

Lenin odmítal levičácké tvrzení, že komunisté nesmí přistupovat na žádné dohody s jinými politickými stranami. Zdůrazňoval však konkrétně historický přístup ke každé dohodě a kompromisu. Je třeba si uvědomit, k čemu který kompromis slouží. V případě jakékoli dohody, vynucené okolnostmi, musí revoluční proletářská strana zachovávat věrnost svým zásadám, své třídě, svému konečnému cíli.

Velmi cenné je Leninovo poučení, jak se má strana chovat k vlastním chybám. „Otevřeně přiznat chybu, odhalit její příčiny, rozebrat situaci, z níž tato chyba vzešla, pozorně zvážit, jak chybu napravit – to je známka toho, že strana vážně chápe své poslání, to je známka toho, že strana plní své povinnosti, to je výchova a školení třídy a potom i mas.“ (Tamtéž, s. 72)

Hlavní myšlenky této Leninovy knihy posloužily jako základ usnesení II. Kongresu Komunistické internacionály, který se konal v červenci a srpnu 1920.

Ve 20. letech si poměry v Rusku vynutily radikální změnu, přechod od „válečného komunismu“ k nové ekonomické politice - NEP.

Rolníci získali půdu, a chtěli s jejími produkty volně nakládat. Ruský spisovatel Svjatoslav Rybas líčí drsné poměry v té době. „Povinné dodávky zajišťovaly potřeby státu z 80%, dvojnásobně překračovaly daňovou zátěž roku 1913 a jejich zajišťování bylo neúměrně náročné. Proto také začali rolníci po porážce bílých armád a pomnutí hrůzy, že ztratí půdu, válčit se státní mocí. Maličkým povstáním, která vždy zasáhla několik vesnic, nebylo konce.

Velká povstání pak zasáhla i několik gubernií...V roce 1920 obsadily rolnické armády Tambovskou gubernii, část Voroněžské gubernie, Povolží, západní Sibiř, Ukrajinu a Severní Kavkaz.“

(Svjatoslav Rybas: Stalin – Krev a sláva, s. 100 – 101, Ottovo nakladatelství, 2015)

Situace vřela i na základně válečného námořnictva v Kronštadu, kam na podzim 1920 nastoupilo na 10 000 branců z rolnických rodin. Začátkem března 1921 zde propuklo povstání. K vzbuřencům se přidali i čelní velitelé, bývalí vysocí důstojníci carského námořnictva. Povstání se nepodařilo řešit jednáním a vyžádalo si tvrdý vojenský zásah.

Když jsem byl poprvé v roce 1956 v Sovětském svazu, jeden dělník, s nímž jsem se náhodou seznámil na ulici, mne pozval do své rodiny. Mezi jiným vyprávěl, jak byli někdy ve 20. letech vyzbrojeni puškami a jeli na vesnice vymáhat na rolnících obilí. „Nepřeji vám, abyste něco takového zažil.“ poznamenal.

Koncem ledna a začátkem února 1921 přijal Lenin několik rolnických delegací. Prohovořil s nimi situaci na vesnici a cestu nápravy.

Načrtl projekt zavedení naturální daně místo povinnosti odvádět všechny přebytky. Návrh projednal na zasedání politbyra Ústředního výboru strany a předložil v březnu 1921 X. sjezdu Komunistické strany Ruska.

Sjezd na základě Leninova zevrubně zdůvodněného návrhu projednal a schválil historické usnesení o nahrazení rolníkovy povinnosti odvádět přebytky naturální potravinovou daní.

Lenin věnoval mnoho pozornosti propracování a objasnění nové ekonomické politiky, kterou mnozí lidé, i komunisté nelehko chápali.

Ve stati „O naturální dani“ napsal: „Naturální daň je jedna z forem přechodu od svérázného „válečného komunismu“, vynuceného krajní nouzí, zpusťšením a válkou, k řádné socialistické směně výrobků...“

Svérázný „válečný komunismus“ záležel v tom, že jsme fakticky brali rolníkům všechny přebytky, a někdy nejenom přebytky, ale částečně i potraviny pro rolníka nezbytné, brali jsme je na krytí potřeb armády a na výživu dělníků. Brali jsme je většinou na dluh, za papírové peníze. Jinak jsme ve zpusťšené malorolnické zemi nad statkáři a kapitalisty zvítězit nemohli. A fakt, že jsme zvítězili (přestože naši vykořisťovatelé byli podporováni nejsilnějšími světovými mocnostmi), dokazuje nejen, jakých divů hrdinství jsou schopni dělníci a rolníci v boji za své osvobození. Tento fakt dokazuje také, jakou úlohu lokajů buržoasie hráli ve skutečnosti menševici, eseri, Kautský a spol., když nám kladli tento „válečný komunismus“ za vinu. „Válečný komunismus“ je nám třeba přičíst za zásluhu.

Ale stejně nutné je znát skutečnou míru této zásluhy. K „válečnému komunismu“ jsme byli donuceni válkou a zpusťšením. Nebyl a nemohl být politikou odpovídající hospodářským úkolům proletariátu. Byl dočasným opatřením. Správnou politikou proletariátu, uskutečňujícího svou diktaturu v malorolnické zemi, je směna obilí za průmyslové výrobky nezbytné pro rolníka. Jen taková zásobovací politika odpovídá úkolům proletariátu, jen taková politika je s to upevnit základy socialismu a vést k jeho úplnému vítězství.“

(V. I. Lenin Spisy, svazek 32, s. 355 – 356, SNPL Praha 1955)

Na základě X. sjezdu KSR/b byla přijata okamžitá a významná opatření k pozvednutí výrobních sil rolnictva.

Rada lidových komisařů uveřejnila sazby naturální daně; vůči přebytkům, jež rolníci dosud odváděli, byla poloviční. Vydala dekrety o volném obchodu s obilím a zrušení milicních

oddílů, jež na venkově sbíraly od rolníků přebytky a potíraly černý obchod. Družstva získala právo nakupovat zemědělské produkty bez omezení a najímat průmyslové podniky.

Byl zaveden relativně volný trh. Byly povoleny soukromé podniky s počtem pracujících menším než 21 lidí. Soukromí podnikatelé byli povinni poskytovat státu 10 až 15% své výroby. Na některých podnicích byl povolen podíl zahraničního kapitálu.

NEP vedl k jistému oživení kapitalismu, k obnově buržoazie ve městech a rozšíření kulactva na venkově. Lenin zdůrazňoval, že je nezbytné tyto tendence udržovat v mezích. K tomu měla dělnická třída v rukou politickou moc a v ekonomice se opírala o velkopřemysl, půdu, banky, železnice, zahraniční obchod.

Přechod k nové ekonomické politice vyžadoval nové metody řízení hospodářství. Lenin prosazoval ve státních podnicích chozrasčot, kontrolu rublem ve všech oblastech výroby, hmotnou zainteresovanost dělníků, rolníků a inteligence na výsledcích práce a na rozvíjení výroby.

Již záhy mohl Lenin konstatovat, že NEP přispěl k „zlepšení situace rolnického hospodářství, ke zvýšení zájmu rolníků na rozšíření osevních ploch a zároveň i na zlepšení zemědělství a chovu dobytka, jakož i k pozvednutí a rozvoji drobného, místního průmyslu, pro nějž není nutno opatřovat a dovážet velké státní zásoby potravin, surovin a paliva.“

(V. I. Lenin Spisy, svazek 32, s. 392, SNPL Praha 1955)

NEP znamenal podstatné upevnění třídního svazku proletariátu s drobným a středním rolnictvem. Byl dalším potvrzením Leninovy schopnosti spojovat marxistickou teorii s revoluční praxí, nalézat řešení i ve složitých situacích, jež historie do té doby nepoznala.

Neobyčejně plodný život Vladimíra Iljiče se blížil, bohužel, ke konci. V práci mu bránily následky atentátu a choroba. Tím usilovněji soustředil síly své i síly strany a státu na budování socialismu. Promyslel a načrtl hlavní rysy ekonomické, politické a kulturní výstavby první socialistické země.

Jedním z posledních článků, malý rozsahem, ale nesmírný co do významu byl „O družstevnictví“.

Lenin označil družstevnictví za nejprostší, nejsnazší a rolníkovi nejpřístupnější přechod k novému řádu. „...zbývá vykonat už jen velmi málo, abychom přiměli všechno obyvatelstvo účastnit se družstevních operací, a to účastnit se nikoli pasivně, nýbrž aktivně. Zbylo nám vlastně vykonat „jen“ jedno: „zcivilizovat“ naše obyvatelstvo tak, aby pochopilo všechny výhody všeobecné účasti ve družstevnictví a aby tuto účast organizovalo. „Jen“ toho je třeba. Abychom přešli k socialismu, nepotřebujeme nyní žádné jiné moudrosti. Ale k tomu, abychom uskutečnili toto „jen“, je třeba celého převratu, celé období kulturního vývoje veškeré masy lidu...Tuto epochu můžeme projít v nejlepším případě za deset dvacet let. Ale přesto to bude zvláštní historická epocha a bez této historické epochy, bez všeobecné gramotnosti, bez dostatečného rozhledu, aniž dostatečně naučíme obyvatelstvo tomu, aby četlo a používalo knihy, a bez materiální základny toho všeho, bez určitého zajištění, řekněme proti neúrodě, hladu atd. – bez toho všeho svého cíle nedosáhneme.“

(Lenin, Spisy, sv. 33. s. 468, Praha 1955)

Na závěr článku Lenin poznamenal, že tím je úkol naznačen jen povšechně a je třeba rozpracovat jej prakticky.

Co Leninova myšlenka družstevnictví, zejména kolchozní zemědělství, přineslo, to by vyžadovalo rekapitulovat celou historii Sovětského svazu.

V Rusku a na Ukrajině docházelo po tisíciletí každé dva nebo tři roky k neúrodě a hladomoru. Díky kolektivizaci byl hladomor v letech 1932 – 1933 poslední.

Kolektivizace umožnila rychlou industrializaci a vybavení Rudé armády moderní technikou. Právě tak zásobování armády po čtyři roky války potravinami. Bez kolektivizace sovětského zemědělství by nebylo vítězství Sovětského svazu ve Velké vlastenecké válce, osvobození Československa a dalších zemí a záchrana Evropy před nacistickým morem.

V polovině ledna 1923 napsal Lenin článek o několika stránkách „O naší revoluci“. Byl si vědom, že jeho dny jsou sečteny a vložil do krátkého textu životní krédo. Odmítl vzpomínky jakéhosi maloměstského pisálka, který se tenkrát zdál veliký, ale po němž dnes ani pes neštěkne. Jak bylo Leninovým zvykem, s kritikou spojil pozitivní výklad. Zdůraznil, že nejdůležitější je revoluční dialektika. Bez ní nelze pochopit nic. Dokázal to na ruské revoluci. Bez pochopení konkrétně historických podmínek není možno poznat její příčiny, hybné síly, její vítězství, ani její pokračování ve výstavbě socialismu.

V dialektickém spojení a rozporu obecných zákonitostí a specifických rysů je skryto tajemství každé revoluce. Lenin skončil prorockými slovy: „Je jisté, že učebnice, napsaná podle Kautského, byla svého času věc velmi užitečná. Je už však přece jen na čase vzdát se myšlenky, že v této učebnici jsou předpověděny všechny formy vývoje dalších světových dějin. Ty, kdo si to myslí, bylo by na čase prohlásit prostě za hlupáky.“

(Lenin, Spisy, sv. 33, s. 478-479, Praha 1955)

21. ledna 1924 Vladimír Iljič Lenin zemřel ve stáří nedožitých padesáti čtyř let. Před smrtí sváděl v Gorkách pod Moskvou titánský zápas o život. Provázela ho v něm jeho věrná družka Naděžda Konstantinovna Krupská. V posledních chvílích si přál, aby mu předčítala povídku Jacka Londona „Láska k životu“. Knížku jsem viděl otevřenou na stolku u lůžka. V povídce se plazí na smrt vysílený člověk a zápasí o každý metr s chorým vlkem. V povídce člověk zvítězil. V životě Vladimír Iljič vlku podlehl.

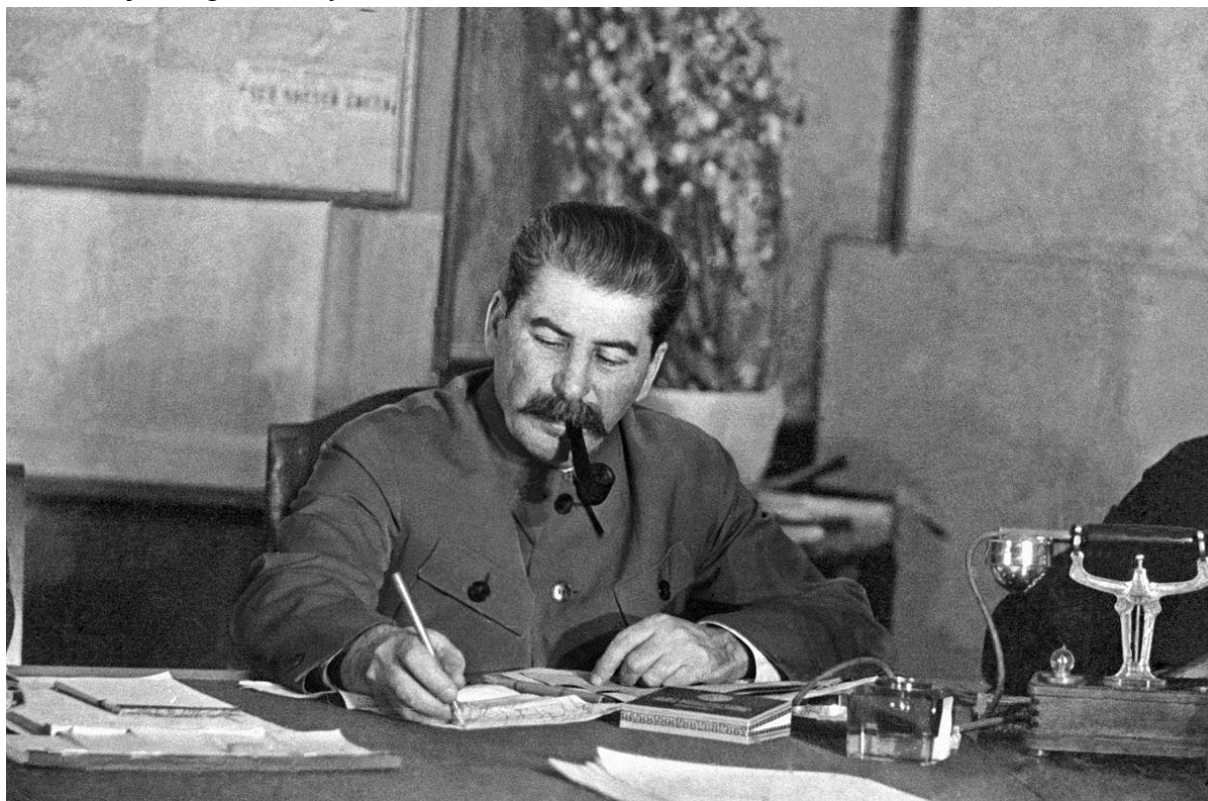
Před lety nebyl obrázek Lenina vzácný. Dnes jej sotva najdeme i v Haló novinách. Dovolte, abych Vladimíra Iljiče alespoň popsal slovy amerického spisovatele Johna Reeda z jeho knihy „Deset dnů, které otřásly světem“.

„Bylo právě osm hodin čtyřicet minut, když vlna bouřlivého potlesku ohlásila, že přišlo předsednictvo a s ním i Lenin – veliký Lenin. Drobná statná postava s velkou kulatou lysou hlavou, přisedlou mezi ramena. Malá očka, nos trochu zvednutý, široká dobrácká ústa a výrazná brada. Hladce vyholený, ale už s poněkud vyrážejícím strništěm té typické bradky, jakou nosil v minulosti i později. Měl na sobě ošumělé šaty s kalhotami na něho příliš dlouhými. Žádný oslnivý zjev, jaké se stávají idoly lidu, ale přesto byl milován a ctěn jako jen málo vůdců v dějinách. Zvláštní lidový vůdce – vůdce čistě silou svého intelektu. Nepotrpěl si na efekty a na žerty, byl nekompromisní a objektivní, nepoužíval krasořečnické fráze – zato však měl schopnost jednoduchými slovy vysvětlit hluboké myšlenky, analyzovat konkrétní situaci. A slučoval v sobě pružnost s maximální intelektuální odvahou.“

(John Reed: Deset dnů, které otřásl světem. S. 116, Nakl. Panorama, Praha 1982. Z anglického originálu Ten Days that shook the World, vydaného v nakl. Penguin Books Ltd. London 1966, přeložila Alena Jindrová Špilarová)

Josif Vissarionovič Stalin

Po Leninově smrti převzal řízení Sovětského Ruska generální tajemník strany bolševiků Josif Vissarionovič Džugašvili, krycím jménem v ilegalitě Stalin, což znamená v ruštině Ocelový. To bylo proň případné jméno. Po celý život prokazoval železnou vůli, odvahu i nezdolnost. Byl jiný typ, než jeho velicí předchůdci Marx, Engels a Lenin. To byli vzdělaní lidé ze zámožných rodin. Stalinův otec byl dělník v obuvnické továrně ve městě Gori v Gruzii. Matka chudá, zbožná venkovanka, která chtěla mít z chlapce pravoslavného kněze. Když byl hoch šestnáctiletý, dala ho do církevního semináře v Tbilisi. Ve třetím ročníku byl vyloučen pro četbu zakázané literatury a účast v revolučním kroužku. Spojoval práci v bakuských Nobelových naftových závodech s bojem za zájmy pracujících. Stíhala ho carská policie, byl vězněn, poslán do vyhnanství. Ze Sibíře několikrát utekl a pustil se znovu do revoluční činnosti. Tak vyrůstal drsný typ revolucionáře, zakalený životem. Rozuměl proletářům a proletáři rozuměli jemu, protože byl z nich.

Když jsem několikrát letěl turbo reaktivním letadlem mezi Moskvou Omskem a Irkutskem a pohlížel na nekonečné prostory pod sebou, představoval jsem si, jak se tudy trmácel ne jednou, ale půltucet krát Stalin.

S Leninem se Stalin poprvé osobně setkal v prosinci 1905 na Tammerforské konferenci Sociálně demokratické strany ve Finsku. V roce 1912 na konferenci v Praze byl Stalin zvolen členem ústředního výboru. Když byl znovu vypovězen na Sibiř, poslal mu Lenin výzvu, aby uprchl a převzal vedení ústředního výboru. Když ho policie znovu chytila, vypověděla ho tentokrát do stanice Kurejka, jednoho z nejhorších míst na Sibiři.

Po pádu carského režimu se Stalin vrátil do Petrohradu. Ve volbách do ústředního výboru dostal tentokrát třetí největší počet hlasů po Leninovi a Zinověvovi.

Když byl Lenin nucen uchýlit se ještě jednou dočasně do ilegality a Kerenského vláda vypsal vysokou odměnu na jeho hlavu, vedl Stalin ústřední výbor a jeho čtyřčlenné byro. V Říjnové revoluci hrál Stalin vedle Lenina jednu z klíčových úloh.

V sovětské vládě byl Stalin lidovým komisařem pro věci národnostní, státní kontroly a dělnicko-rolnické inspekce.

Dne 3. dubna 1922 byl Stalin na plénu ÚV zvolen generálním tajemníkem Ústředního výboru VKS/b.

Tolik stručně co předcházelo, než Stalin stanul v čele sovětské země.

V dalším chci uvést myšlenky z několika Stalinových děl, jež pokládám za zvlášť významný přínos k obohacení a rozvinutí marxistické teorie. Je třeba připomenout, že veškerá Stalinova teoretická práce se vyvíjela v jednotě s revoluční praxí výstavby SSSR, obrany před Hitlerovskou agresí, rozvoje socialistického společenství a mezinárodního komunistického a dělnického hnutí. Za Stalina dosáhl socialismus a světové pokrokové hnutí nejvyšší úrovně. To je také důvod, proč je Stalin stále, i desítky let po smrti, předmětem nenávisných lží a pomluv veškeré reakční, buržoazní a revizionistické propagandy.

Bezprostředně po Leninově smrti vyjádřil Stalin jménem bolševické strany věrnost jeho odkazu přísahou na všesvazovém sjezdu sovětů. Byl to závazek vážit si jména člena strany, stříci jednotu strany, upevňovat diktaturu proletariátu, upevňovat svazek dělníků a rolníků, upevňovat a rozšiřovat Svaz republik a zpevňovat a rozšiřovat svazek pracujících celého světa – Komunistickou internacionálu.

Sjezd přijal usnesení o vydání Leninových spisů, o přejmenování města Petrohrad na Leningrad, o vybudování Lenina mauzolea na Rudém náměstí. Projednal pracovní otázky zásadního významu - zprávu o činnosti sovětské vlády, rozpočet SSSR, zřízení Ústřední zemědělské banky a první ústavu Sovětského svazu.

Na přelomu let 1912 a 1913 napsal Stalin ve Vídni práci „Marxismus a národnostní otázka.“ Lenin se na ni několikrát odvolal a ocenil ji jako velmi dobrou. Stalin se projevil jako samostatně myslící tvůrčí marxista.

Definoval národ jako „historicky vzniklé pevné společenství lidí, spojených společnou řečí, územím, hospodářským životem a psychickým založením, projevujícím se ve společné kultuře.“

(Stalin, Spisy 2, s. 281, Praha 1949)

Národ je historická kategorie určité epochy. Likvidace feudalismu a rozvoj kapitalismu je zároveň procesem konstituování lidí v národy. Na Západě se národy vyvinuly v národní státy,

na Východě se vytvořily národnostní státy, obývané několika národy. Trh je první škola, kde se buržoazie učí nacionalismu. Národnostní boj za podmínek vzrůstajícího se kapitalismu je vzájemný zápas mezi buržoazními třídami.

Síla národního hnutí závisí na účasti širokých vrstev pracujících, na účasti proletariátu a rolnictva. Dělníci bojují proti všem formám útisku národů a jejich vzájemného rozeštvávání. Prosazují právo národů na sebeurčení.

Jedině národ sám má právo rozhodovat o svém osudu. Nikdo nemá právo zasahovat násilím do života národa, potlačovat jeho školství a jiné instituce, rušit jeho mravy a obyčeje, omezovat jeho jazyk a oklešťovat jeho práva. Národ je svrchovaný a všechny národy jsou rovnoprávné.

To neznamena, že sociální demokracie bude obhajovat libovolný požadavek národa. Povinnosti sociální demokracie, hájící zájmy proletariátu, jsou něco jiného než práva národa, skládajícího se z různých tříd. Sociální demokracie si klade za cíl skoncovat s politikou národnostního útlaču a omezit boj mezi národy na minimum. Tím se politika třídně uvědomělého proletariátu podstatně liší od politiky buržoazie, která má zájem národnostní boj rozdmýchávat.

Národ má právo zařídit se autonomně, dokonce se oddělit. To ale neznamena, že tak má postupovat za všech okolností, že autonomie nebo oddělení budou vždycky a všude prospěšné pracujícím vrstvám.

Řešení národnostní otázky je možné jen ve spojení s historickými podmínkami, jež se vyvíjí. Sociální demokracie je povinna ovlivňovat vůli národů, aby volily takovou formu života, která nejlépe vyhovuje proletariátu.

Ve finální a závěrečné části se Stalin soustředil na řešení národnostní otázky v dané situaci v Rusku. Na příkladu Ruska tím zároveň dokázal, že její řešení se musí řídit vždy a v každé zemi konkrétními podmínkami.

Hlavní důraz položil na nutnost mezinárodního semknutí dělnictva, proletářský internacionalismus.

Po Leninově smrti nastal zápas, který rozhodl jak o osudu Sovětského svazu, tak i Evropy a světa. Byl to boj mezi Stalinem na jedné a Trockým a trockismem na straně druhé. K čemu by došlo, kdyby vyhrál dobrodruh, samolibý diktátor a pozér Trocký? Napověděl to jeho vývoj, který vyústil v příklon k hitlerovskému fašismu. Viděl v něm jedinou sílu, schopnou zlikvidovat Stalina a nenáviděný socialismus v jedné zemi – Sovětský svaz.

Nelítostný boj pokračoval ve třicátých letech. S Trockým se spojil Zinovjev, Kamenjev, Bucharin. Měli závažné rozpory už s Leninem, ale proti jeho autoritě a oblibě si netroufali jít do krajnosti. Po jeho smrti měli za to, že udeřila jejich hodina. Spletli se a skončili porážkou.

Nskončil však trockismus. Jeho jedovaté býlí parazituje na revolučním hnutí dodnes. Bujel v podobě chruščovismu, který nahradil marxismus subjektivismem, i v Gorbačově „perestrojce“, která Sovětský svaz pohřbila.

Trockismus jako pseudorevoluční avanturismus je spojencem nejčernější imperialistické reakce.

To je důvod, proč Stalinova charakteristika hlavních „omylů“ trockismu a boj proti němu neztrácí platnost a význam ani dnes.

Stalin kladl trockismus na protipól idejí Lenina.

Napsal: „Říjnová revoluce má dvě zvláštní stránky, které si musíme především ujasnit, chceme-li pochopit vnitřní smysl a historický význam této revoluce... Je to za prvé skutečnost, že diktatura proletariátu se u nás zrodila jako moc, která se utvořila na podkladě svazku proletariátu s pracujícími masami rolnictva, při čemž tyto masy byly vedeny proletariátem. Je to za druhé skutečnost, že diktatura proletariátu se u nás upevnila jako výsledek vítězství socialismu v jedné zemi, kapitalisticky málo vyspělé, zatím co se kapitalismus udržel v jiných zemích, kapitalisticky vyspělejších.“

(Stalin, Spisy 6, s. 335 -336. Praha 1951)

Co představuje Trockého „permanentní revoluce“?

„Lenin mluví o svazku proletariátu s pracujícími vrstvami rolnictva jako o základu diktatury proletariátu. Trockij dospívá však k „nepřátelským konfliktům“ „proletářské avantgardy“ se „širokými masami rolnictva“.

Lenin mluví o vedení pracujících a vykořisťovaných mas proletariátem. Trockij však dospívá k „rozporům v postavení dělnické vlády v zaostalé zemi, kde rolnické obyvatelstvo má převážnou většinu“.

Podle Lenina čerpá revoluce své síly především mezi dělnictvem a rolnictvem samého Ruska. Trockij však dospívá k názoru, že potřebné síly je možno čerpat jedině „v aréně světové revoluce proletariátu“.

Ale což když je souzeno, že mezinárodní revoluce se opozdí? Má naše revoluce nějakou naději na úspěch? Trockij neponechává žádnou naději, neboť „rozpory v postavení dělnické vlády...bude možno rozřešit jedině...v aréně světové revoluce proletariátu“. Podle tohoto plánu zbývá naší revoluci jen jedna perspektiva: skomírat ve svých vlastních rozporech a hnít za živa v očekávání světové revoluce.“ (Tamtéž, s. 340 - 341)

Teorie nemožnosti vítězství socialismu v jedné zemi se ukázala teorií uměle vykonstruovanou. „...je nepřijatelná nejen jako schéma vývoje světové revoluce, neboť odporuje zřejmým faktům. Ještě nepřijatelnější je jako heslo, neboť neprobouzí, nýbrž spoutává iniciativu jednotlivých zemí, nabývajících možnosti v důsledku určitých historických podmínek samostatně prolomit frontu kapitálu, neboť dává podnět nikoli k aktivnímu náporu jednotlivých zemí na kapitál, nýbrž k pasivnímu vyčkávání chvíle „všeobecného rozřešení“, neboť posiluje mezi proletáři jednotlivých zemí nikoli ducha revoluční odhodlanosti, nýbrž ducha hamletovských pochyb – „a co když nás druzí nechají na holičkách“? Lenin má plně pravdu, když tvrdí, že vítězství proletariátu v jedné zemi je „typický případ“, že „revoluce současně provedená v několika zemích“ může být „vzácnou výjimkou“.

(Stalin cituje podle ruského vydání Leninových spisů sv. XXIII, s. 354)

Stalin dospěl k závěru, že „Světový význam Říjnové revoluce tkví nejen v tom, že je velikým počinem jedné země v prolomení systému imperialismu a prvním ohniskem socialismu v oceánu imperialistických zemí, nýbrž i v tom, že tvoří první etapu světové revoluce a mohutnou základnu jejího dalšího rozvíjení.“

(Stalin, Spisy 6, s. 370, Praha 1951)

K desátému výročí Říjnové revoluce napsal Stalin zásadní práci o jejím mezinárodním charakteru a významu.

Cílem Října bylo úplně odstranit jakékoli vykořisťování člověka člověkem, odstranit všechny vykořisťovatelské skupiny, nastolit diktaturu proletariátu, nastolit moc nejrevolučnější třídy ze všech utlačovaných tříd, jež dosud existovaly, vybudovat socialistickou společnost.

Vítězství Říjnové revoluce znamená přelom v dějinách lidstva, v dějinných osudech světového kapitalismu, přelom v osvobozeneckém hnutí světového proletariátu, přelom v metodách boje a ve formách organizace, ve způsobu života a v tradicích, v kultuře a v ideologii vykořisťovaných mas celého světa.

Říjnová revoluce zahájila novou epochu, epochu proletářských revolucí v zemích imperialismu. Dokázala, že buržoazní vlastnictví není nedotknutelné, posvátné a věčné. To působilo silným vlivem na revoluční dělnické hnutí v kapitalistických zemích.

Otrásla imperialismem i tím, že podlomila jeho panství v koloniálních a závislých zemích. V Sovětském svazu získaly utlačované národy svobodu ne vzájemným konfliktem, ale spoluprací, ne ve znamení nacionalismu, ale internacionalismu. Říjnová revoluce tak zahájila epochu koloniálních revolucí za vedení proletariátu.

Sovětský svaz vytvořil první proletářskou diktaturu, mocnou základnu světového revolučního hnutí.

Stalin napsal jasnozřivá slova: „Kapitalismus se může částečně stabilizovat, může racionalizovat svou výrobu, svěřit správu země fašismu, zdeptat dočasně dělnickou třídu, ale nikdy už nenabude „klidu“ a „jistoty“, „rovnováhy“ a „stability“, kterými se honosil dříve, neboť krize světového kapitalismu dospěla k takovému stupni vývoje, kdy plameny revoluce musí nevyhnutelně vyšlehávat hned v centrech imperialismu, hned na periferii, a tím stravovat kapitalistické záplaty a urychlovat den ze dne pád kapitalismu. Je to přesně tak jako v známé bajce: „Vytáh‘ drápy – uváz‘ zobákem, vytáh‘ zobák – nechal tam drápy.“

(Stalin, Spisy 10, s. 232, Praha 1952)

Před Říjnovou revolucí se mohla sociální demokracie formálně hlásit k marxismu, neodmítat otevřeně myšlenku diktatury proletariátu a nedělat nic k jejímu uskutečnění. Revoluce rozevřela propast mezi sociální demokracií a marxismem. Jediným nositelem marxismu je leninismus, komunismus. Sociální demokracie je ideovou – a nejen ideovou – oporou kapitalismu. „Není možno skoncovat s kapitalismem, nebude-li skoncováno se sociáldemokratismem v dělnickém hnutí.“ (Tamtéž, s. 235)

I když chruščovismus a gorbačovština pohřbily Sovětský svaz, můžeme směle s americkou revoluční písní o Johnu Brownovi prohlásit: „jeho duch však kráčí dál“. Příklad a zkušenosti první země socialismu nelze vymazat.

Stalinovo dílo tvoří dvě nerozlučné stránky. Nevím, kterou jmenovat první, zda obranu před nepřáteli, nebo budování socialistické společnosti. Jedno druhé podmiňovalo. Bez potření trockistů, zinověvců, bucharinců, tuchačevců nebylo by Sovětského svazu.

V únoru 1931 Stalin prohlásil: „Opozдили jsme se за выпелыми землями о 50 – 100 лет. Мы сие эту vzdálenost urazit за десет лет. Будь так učiníme, nebo nás rozdrť.“

(Stalin, Spisy 13, s. 51, Praha 1953)

O tři roky později, za hospodářské krize kapitalismu, kdy se ekonomika na Západě propadala, na XVII. Sjezdu VKS(b) ve zprávě uvedl: „Zatím co průmysl hlavních kapitalistických zemí vykazuje ke konci roku 1933 ve srovnání se stavem roku 1929 průměrné zmenšení rozsahu své produkce o 25% i více, vzrostl průmysl SSSR za tuto dobu více než dvojnásobně, tj. více

než o 100%.“ (Tamtéž s. 278) V té době činil počet nezaměstnaných podle oficiálních údajů buržoazních institucí v Anglii 3 miliony, v Německu 5 milionů, v USA 10 milionů.

Sovětský svaz se změnil ze země drobného individuálního zemědělství v zemi kolektivní zmechanizované zemědělské velkovýroby. Byly vybudovány nové závody a vytvořena střediska průmyslu v národních republikách a v okrajových územích SSSR, v Bělorusku, na Ukrajině, na Severním Kavkaze, v Zakavkazsku, ve Střední Asii, v Kazachstánu, v Burjato-Mongolsku, v Tatarsku, Baškirsku, na Urale, ve východní a západní Sibiři, na Dálném Východě. V téměř liduprázdných místech vyrostla nová velkoměsta.

Stalin nebilancuje jen úspěchy, ale věnuje hlavní pozornost dalším úkolům a překonávání nedostatků. Za hlavní obtíž prohlásil obtíže organizační práce, organizačního vedení. Zdůraznil význam sebekritiky a mobilizace stranických, sovětských, hospodářských, odborových a komsomolských organizací v boji proti nedostatkům.

Bez industrializace Sovětského svazu, bez kolektivizace zemědělství a výchovy společenskovední a technické inteligence nebylo by bojeschopné Rudé armády a jejího vítězství ve Velké vlastenecké válce. Nebylo by osvobození Československa a záchrany světa před nacismem, fašismem a japonským militarismem. Nebylo by vítězství čínské revoluce, nebylo by socialistického společenství v Evropě a Asii.

To všechno nemohl udělat Stalin sám. Dosáhl to lid Sovětského svazu pod vedením strany bolševiků a v jejím čele stál Josif Vissarionovič Stalin.

Tři desetiletí první země socialismu pod Stalinovým vedením představují ohromné bohatství zkušeností. Každý, kdo dnes či zítra půjde cestou revolučního pokroku, může z nich čerpat a na ně navázat.

V říjnu 1952 se konal XIX. Sjezd Komunistické strany Sovětského svazu, poslední za života Josifa Vissarionoviče Stalina.

Ze sjezdové tribuny zazněla i tato slova: „Výsledky a úspěchy byly výsledkem správné politiky komunistické strany, moudrého vedení leninsko-stalinského Ústředního výboru, našeho milovaného vůdce a učitele soudruha Stalina...“

Novým neocenitelným přínosem do teorie marxismu - leninismu je práce soudruha Stalina „Ekonomické problémy socialismu v SSSR“. Soudruh Stalin tvůrčím způsobem rozvíjí marxisticko-leninskou vědu a vyzbrojuje tak stranu a sovětský lid učením o povaze ekonomických zákonů soudobého kapitalismu a socialismu, o podmínkách přípravy přechodu od socialismu ke komunismu.

Práce soudruha Stalina o ekonomických otázkách právě tak jako ostatní jeho práce má nesmírný význam pro řešení úkolů budování komunistické společnosti, pro výchovu členů strany a všech pracujících v duchu nesmrtelných idejí leninismu.“

(J. V. Stalin. Ekonomické problémy socialismu v SSSR. XIX. Sjezd Komunistické strany Sovětského svazu. S. 261, Praha 1952)

Uhádli jste, kdo tyto dithyramby o Dionýsu Stalinovi pěl? Ten kdo na něho o čtyři roky později na XX. sjezdu vylil putnu nehorázných lží a pomluv – Nikita Sergejevič Chruščov.

Nejen špinění, ale i svatořečení komunistického vůdce se přičí bolševické morálce. Lenin si to nikdy nenechal líbit a kdykoli ho začali oslavovat, rázně si to zakázal. Stalina nešlechtí, že to trpěl.

V Šalamounových příslovích v Bibli stojí: „Člověk, kterýž pochlebuje příteli svému, rozprostírá síť před nohama jeho.“

(Podle vydání kralického z let 1579 – 1593, kapitola 29, verš 5. Praha 1954)

Když očistíme Stalinovo dílo „Ekonomické problémy socialismu v SSSR“ od jalového velebení, nalezneme tam stěžejní zásady politické ekonomie socialismu v jednotě a protikladu s ekonomikou kapitalismu. Stalin zde objasnil objektivní charakter ekonomických zákonů, zbožní výrobu, působení zákona hodnoty za socialismu. Podrobně vysvětlil, jaký je rozdíl mezi odstraněním podstatných rozdílů mezi městem a vesnicí, mezi prací fyzickou a duševní a likvidací rozdílů – rozumí se jakéhokoli - mezi nimi.

Napsal, že by bylo možno formulovat hlavní rysy a požadavky základního zákona soudobého kapitalismu asi takto: „Zabezpečení maximálního kapitalistického zisku vykořisťováním, zbídačováním a ožebračováním většiny obyvatelstva dané země, zotročováním a soustavným olupováním národů jiných zemí, zejména zaostalých zemí, a konečně válkami a militarizací národního hospodářství, využívanými k zabezpečení nejvyšších zisků.“ (Tamtéž, s. 25)

Podstatné rysy a požadavky základního ekonomického zákona socialismu by bylo možno formulovat asi takto: „Zabezpečení maximálního uspokojování neustále rostoucích hmotných a kulturních potřeb celé společnosti nepřetržitým růstem a zdokonalováním socialistické výroby na základě nejvyšší techniky.“ (Tamtéž, s. 26)

Značnou část práce věnoval rozpadu jediného světového trhu a prohloubení krize světové kapitalistické soustavy v důsledku druhé světové války.

Odůvodnil nevyhnutelnost válek mezi kapitalistickými zeměmi. „Navenek všecko vypadá jako ‚v nejlepším pořádku‘: Spojené státy americké drží zkrátka západní Evropu, Japonsko a jiné kapitalistické země; Německo (západní), Anglie, Francie, Itálie a Japonsko, které upadly do spárů USA, poslušně plní příkázání USA. Bylo by však nesprávné myslet si, že tento ‚pořádek‘ se může udržet ‚na věky věkův‘, že tyto země budou do nekonečna snášet nadvládu a útlak Spojených států amerických, že se nepokusí vymanit se z americké poroby a dát se cestou samostatného vývoje.“ (Tamtéž, s. 23)

„Cílem soudobého hnutí za mír je pozvednout lidové masy k boji za zachování míru, za odvrácení nové světové války...v případě úspěchu povede k odvrácení dané války, dočasně ji oddálí, dočasně ochrání mír...Avšak toto vše nestačí k tomu, aby byla odstraněna nevyhnutelnost válek mezi kapitalistickými zeměmi vůbec. Nestačí to, protože imperialismus se přes všechny tyto úspěchy hnutí na obranu míru přece jen udržuje, existuje dál, a tudíž existuje dál i nevyhnutelnost válek. Aby byla odstraněna nevyhnutelnost válek, je nutno zničit imperialismus.“ (Tamtéž, s. 24)

Když se v září následujícího roku dostal do čela strany po smrti Stalina Chruščov, udělal všechno, co bylo v jeho moci, aby se na Stalinovo dílo, včetně poslední teoretické práce, zapomnělo. To ještě dlouho před tím, než ho hanebně znectil na XX. sjezdu.

Neblahý důsledek Chruščovovy zrady je, že se hlavní pozornost soustřeďuje na to, jaký Stalin povahou byl či nebyl, místo na studium, osvojení a rozpracování jeho myšlenek, jež představují důležitou etapu vývoje marxismu.

Mao Ce – tung a Čínská revoluce

Mao Ce-tung byl od ledna 1935 tajemníkem a od roku 1943 předsedou Komunistické strany Číny. Zvítězil v občanské válce s čankajškovci a od roku 1949 byl nejvýznamnější osobností ve vytvořené Čínské lidové republice, a to až do své smrti v roce 1976. Měl oficiální titul Velký kormidelník.

Narodil se 26. prosince 1893 ve vesnici Šao-šan v provincii Chu-nan v rolnické rodině. Měl šest sourozenců, ale jen on a dva bratři překonali dětské nemoci a dožili se dospělosti. Měl citově blízko ke své matce, oddané buddhistce. Jeho otec sloužil dlouhá léta jako voják provinční armády a býval často pryč. Většinu dětství prožil Mao u svých prarodičů. Vzdělání získal na školách v Čchang-ša. Následně se věnoval vyučování a novinářství. V roce 1918 začal pracovat v knihovně Pekingské univerzity. Zde se seznámil s myšlenkami marxismu.

Připomeňme si poměry v Číně té doby.

Koncem 19. a počátkem 20. století rozvoj výrobních sil vedl k vzniku kapitalistických vztahů v průmyslu a k formování třídy buržoazie. Překážkou rozvoje kapitalismu byla panující feudální monarchie. Vliv ruské revoluce roku 1905 urychlil proces společenského vývoje v Číně. V řadě provincií došlo k protivládním ozbrojeným povstáním. Byla potlačena, ale vytvořila revoluční situaci, jež vedla v letech 1911 – 1912 k tzv. Sinchajské revoluci. Císař mandžuské dynastie Čchingů, jež panovala v Číně dva tisíce let, byl svržen a byla vytvořena Čínská republika.

Na jejím vzniku a formování měl zásluhu vynikající revoluční demokrat Sunjatsen, kterému se podařilo sjednotit různé buržoazně demokratické organizace v zemi. Založil politickou organizaci Kuomintang, již dal do vínku tři zásady: spojenectví se sovětským Ruskem, spojenectví s komunistickou stranou a podpora dělnického a rolnického hnutí.

Po skončení první světové války, v roce 1919, sešli se představitelé vítězných mocností – Anglie, Francie, USA, Itálie a Japonska (bez Sovětského svazu) – v Paříži na mírové konferenci. Podle usnesení konference se všechny výsady poraženého Německa v čínské provincii Šan – tung postupovaly Japonsku. Čínská vláda neprotestovala. Kdo protestoval, byla čínská inteligence. Nesmířila se s pokořením Číny, o níž mocnosti rozhodovaly jako o bezprávném předmětu. Dne 4. května pekingské studentstvo uspořádalo protestní

demonstraci, k níž se vzápětí připojila mladá inteligence v dalších městech. Vláda zahájila trestní sankce. Bylo zatčeno na tisíc lidí. To pobouření mas zvýšilo. „Hnutí 4. května“ podpořil proletariát. Stávky se šířily od Šanghaje do dalších průmyslových měst. Hnutí zasáhlo přes dvacet provincií a více než sto měst.

Pod tlakem masového hnutí byla vláda nucena podepsání Versailleské smlouvy odmítnout.

Tím „hnutí 4. května“ nekončilo. V kroužcích inteligence se diskutoval marxismus – leninismus, navazovaly spojení s dělnickým hnutím a staly se základem komunistické strany. Organizátorem a vůdcem jednoho komunistického kroužku v provincii Chu-nan byl Mao Ce-tung.

Dne 1. července 1921 konal se v Šanghaji ilegálně 1. sjezd KS Číny. Mezi dvanácti delegáty sjezdu, kteří zastupovali něco přes padesát členů komunistických kroužků, byl i Mao Ce-tung. Na sjezd vyslala delegáta Komunistická internacionála. Jako cíl strany stanovil sjezd vybudování komunismu v zemi. Zdůraznil, že má-li být tohoto cíle dosaženo, je nezbytné řídit se Leninovým učením o straně a budovat ji podle vzoru bolševiků.

Po III. všečínském sjezdu v červnu 1923 se strana dohodla se Sunjatsenem a jím vedeným Kuomintangem na vytvoření jednotné revoluční fronty. Kuomintang svolal na leden 1924 do Kantonu svůj první celostátní sjezd. Tohoto sjezdu i řídicí práce na něm se zúčastnil i Mao Ce-tung. Byl zvolen do jeho vedoucích orgánů. Komunistická strana Číny vytvořila ve spolupráci s Kuomintangem v provincii Kuang-tung ozbrojené síly revoluce.

Revoluční síly zahájily strategickou ofenzívu – Severní pochod. Drtily pozůstatky feudalismu v podobě provinčních vojenských diktátorů.

Dne 12. března 1925 Sunjatsen zemřel a vedení Kuomintanu se zmocnilo pravicové kontrarevoluční křídlo v čele s Čankajškem. To obrátilo politiku o 180 stupňů. Jeho hlavním úsilím se stal boj proti komunistické straně a jejím ozbrojeným silám.

Komunistická strana ztratila svého hlavního spojence. Stály proti ní nyní buržoazie, statkáři, ozbrojené síly provinčních generálů, ale také celý státní aparát včetně armády pod velením kontrarevolučního diktátora Čankajška. Revoluční síly měly příliš mnoho nepřátel. Revoluce byla v této fázi poražena. Musela vést spořádaný ústup, aby si zachovala síly pro příští boj.

To si vyžádalo překonávat ve straně dvojí úchylku. Levičáci nebrali porážku na vědomí a snažili se pokračovat v ozbrojeném boji, což vedlo k zbytečným ztrátám na životech. Pravičáci to chápali jako definitivní konec revoluce. Vzdávali se veškeré revoluční činnosti, nebo hledali cesty, jak se přilepit k vládní straně.

Vedení strany pojalo porážku jako politické poučení. Ústřední výbor 7. srpna 1927 zhodnotil situaci a odsoudil názor, že vítězstvím Čankajška skončila v Číně buržoazně demokratická revoluce. Byl odmítnut názor generálního tajemníka strany Čchen Tu-siou, že strana má ustát v ozbrojeném boji a omezit se na legální činnost.

V provincii Chu-nan došlo v září 1927 k rolnickému „Povstání podzimní úrody“. Za povstání vznikla první divize čínské dělnicko-rolnické rudé armády.

V létě 1928 sešel se v Moskvě VI. sjezd Komunistické strany Číny. Orientoval stranu na protiimperialistickou, protifeudální revoluci a nastolení revolučně demokratické diktatury proletariátu a rolnictva. Vytyčil program budování rudé armády a revolučních základů na venkově. Linie sjezdu vycházela z toho, že v zemi, kde 90% obyvatel tvoří rolníci a další vesnické obyvatelstvo, není možné vítězství revoluce bez získání mas rolnictva jako největší hybné síly revoluce pod vedením dělnické třídy.

V letech 1931-1932 obývalo 6 poměrně stálých oblastí, řízených komunisty, na 50 miliónů osob. Vznikaly zde nové lidové revoluční orgány – sověty Na prvním sjezdu sovětů v listopadu 1931 v ústřední revoluční základně v městě Žuej-t'in bylo vyhlášeno vytvoření Čínské dělnicko-rolnické republiky. Předsedou vlády byl zvolen Mao Ce-tung, komisařem vojenství Ču Te.

V téže době vojska japonského imperialismu vtrhla do Mandžuska. 19. září obsadila Šen-jang (Mukden), hlavní město severovýchodní Číny, a postupně i ostatní mandžuská města. Kuomentangské armády nekladly rozhodný odpor, a tak se celá tato část Číny stala snadnou kořistí Japonců. 1. března vyhlásili loutkový stát Mandžukuo. Jako císaře zde dosadili Pu Ji, bývalého čínského císaře svrženého revolucí v r. 1912. Také oblast vnitřního Mongolska (jež tvoří součást Číny) se vymkla z kontroly nankingské vlády a dostala se pod japonskou politickou nadvládu.

Útokem Japonců na Čínu se podstatně změnila vnitropolitická situace a hlavním problémem se stal boj za národní obranu země proti japonskému imperialismu. Čankajšek a jeho vláda nepovažovali za hlavního protivníka Japonce, ale čínské komunisty. Soustředili ozbrojené síly proti ústřední revoluční základně a tu se jim podařilo obklíčit.

Nejprve jednotlivé armádní skupiny, pak sbory rudé armády se začaly probíjet z obklíčení a konečně se to v říjnu 1934 podařilo i hlavním silám. Zahájily tím vojenskou operaci, jež vešla do dějin čínské revoluce pod jménem Dlouhý pochod.

Dlouhý pochod představuje slavnou epopej čínské revoluce. Velitelem byl generál Ču Te, komisařem Mao Ce-tung. Rudá armáda v bojích s vojsky nankingské vlády o síle téměř milion mužů a desítek bombardovacích letadel, prošla jedenácti provinciemi a hlavní síly přitom urazily téměř 14 000 kilometrů. Překonaly 18 horských pásem, z nichž pět bylo pokrytých sněhem, 24 velkých řek, rozsáhlé bažiny a dvě nepřátelské linie. V říjnu 1935 dorazily do provincie Ken-su a Šen-si a vybudovaly zde novou revoluční základnu. Počet vojáků rudé armády v obklíčovacích bitvách a za velmi namáhavého a náročného Dlouhého pochodu klesl z 300 000 na necelých 80 000. Zachovalo se však jádro armády a základní kádr komunistů. Získali bohaté zkušenosti a stali se nejspolehlivější oporou revoluce.

Dlouhý pochod měl také značný politický význam. Vojáci rudé armády prošli mnoha provinciemi střední, západní i severní Číny a do nejdlejších koutů přinesli zprávu o cílech revoluce a politice čínských komunistů.

Na rozšířeném zasedání politbyra ústředního výboru KS Číny v lednu 1935 došlo k změně v politice strany i ve složení vedoucích orgánů. Nové vedení, sdružené okolo Mao Ce-tunga rozhodlo přenést těžiště revoluce z měst na vesnici, kde byl příznivější poměr sil. Vzdalo se orientace na rychlé vítězství revoluce povstáním ve městech, protože vědělo, že tato cesta je v čínských podmínkách nereálná, a orientovalo se na dlouhodobý, vleklý průběh boje, na postupné vytváření podmínek pro vítězství revoluce. Bylo rozhodnuto přejít od taktiky poziční války k pohyblivé válce partyzánské.

V červenci 1937 zahájili Japonci širokou ofenzívu nejprve v severní a pak i ve východní Číně. Za pomoci satelitů rozšířili agresi takřka do celé jihovýchodní Asie a rozpoutali válku proti USA a Velké Británii.

Rudá armáda byla přejmenována na Čínskou lidovou osvobozenou armádu. Ta nyní bojovala na obrovské frontě proti dvěma třetinám japonských armád. Oficiální vláda Číny v čele s Čankajškem využívala svá vojska jen částečně k boji proti Japoncům a ve větší míře je používala proti lidové osvobozené armádě. Přesto osvobozená armáda ovládla na sklonku války území s téměř třetinou obyvatelstva Číny.

V květnu 1945 skončil Sovětský svaz vítězstvím války s Německem, a uvolnil si ruce pro pomoc Spojeným státům ve válce proti Japonsku. V srpnu mohutnou obkličovací ofenzívou během jedenácti dní porazil japonskou milionovou elitní Kuantungskou armádu v Mandžusku.

Čínská revoluční základna se rozšířila do Mandžuska a opírala se nyní o Sovětský svaz. Ten poskytoval čínské revoluci všestrannou pomoc. Z rozhodnutí Stalina, posílil čínská revoluční vojska zbraněmi, ukořistěnými japonské armádě.

Americká vláda po smrti Roosevelta a za prezidentství Trumana poslala do Číny vojenské jednotky v síle více než 100 000 mužů. Využila kapitulace japonských vojsk a obsazovala důležité přístavy, velká města a hlavní spoje a zároveň odevzdávala čankajškovcům zbraně a ostatní vojenský materiál získaný od Japonců.

Koncem listopadu 1945 bylo v Mandžusku 20 000 vojáků KS Číny; do října 1947 vzrostl jejich počet na 465 000, z toho přes polovinu tvořila pravidelná armáda.

V létě 1947 převzala lidová armáda strategickou iniciativu. Do začátku roku 1949 osvobodila celou severovýchodní a střední Čínu i Peking.

Když Kuomintang odmítl podepsat mírovou dohodu, vydali Mao Ce-tung a Ču Te, vrchní velitel Čínské lidové osvobozené armády, 21. dubna 1949 rozkaz k útoku. Dva dny nato byl osvobozen Nanking, sídlo kontrarevoluční vlády Kuomintangu, a tato vláda oficiálně prohlášena za svrženou.

V září 1949 se konalo v Pekingu první zasedání Lidového politického shromáždění Číny. Zvolilo ústřední lidovou vládu s předsedou Mao Ce-tungem a určilo Peking za hlavní město. Na slavnostním shromáždění u Brány nebeského klidu v Pekingu Mao Ce-tung 1. října 1949 vyhlásil ustavení Čínské lidové republiky.

Veliká země, jejíž obyvatelstvo tvořilo čtvrtinu všeho lidstva, se osvobodila z područí imperialismu.

Americký historik Kenneth Scott Latourette prohlásil, že „Spojené státy utrpěla v Číně po roce 1945 skutečně největší porážku ve svých dějinách.“

2. října 1949 byly ustanoveny mezi Sovětským svazem a Čínskou lidovou republikou diplomatické vztahy a v prosinci téhož roku přijela do Moskvy delegace vlády ČLR v čele s Mao Ce-tungem, aby projednala co nejužší vzájemnou spolupráci.

Torzo Čankajškových vojsk a jeho administrativa uprchly na ostrov Tchajwan. Tam vytvořil Čankajšek tzv. Čínskou republiku a jmenoval se jejím prezidentem.

Extempore: Čankajšek vládl ostrovu tvrdou rukou pomocí výjimečného stavu až do své smrti v roce 1975. V krutostech vůči odpůrcům byl vyhlášený. Popravky formou vhažování lidí do roztopených kotlů parních lokomotiv patřilo k tehdejší realitě. Poměry se uvolnily a výjimečný stav byl na Tchajwanu zrušen až několik let po jeho smrti.

Čínská lidová republika ještě dlouho po svém vzniku musela svádět boj s provinčními diktátory a jejich soukromým vojskem. Uzákoniла však ihned pozemkovou reformu, znárodnila průmyslovou výrobu a vyhlásila postupně několik kampaní: odstranění

negramotnosti, očkování, zvýšení kvality zemědělství a další. Průmysl, obchod a ekonomika vůbec se začínaly úspěšně rozvíjet díky podpoře SSSR.

V říjnu 1950 vstoupila čínská armáda do Tibetu. O rok později představitelé Tibetu podepsali dohodu a Tibet se připojil k Číně. Feudálně teokratický režim byl zrušen, nevolníci lamaistických klášterů se stali svobodnými občany a učiněny první kroky k zavedení školství.

Na přelomu let 1950 a 1951 se zúčastnily čínské ozbrojené síly války v Koreji. Zachránily Korejskou lidově demokratickou republiku od porážky. Intervenční armáda Spojených států, jež se kryla hlavičkou OSN, dospěla téměř až k čínským hranicím. Pod hlavičkou dobrovolníků provedlo několik čínských divizí protiofenzivu a zahnilo během několika dní Američany zpátky k 38. rovnoběžce, kde válka začala. Čínskou armádu podporovali i sovětsí letci. Generál Douglas MacArthur žádal prezidenta o povolení použít proti Číňanům atomovou pumu. Prezident Truman měl dost rozumu, aby povolení nedal a MacArthura velení v Koreji zbavil.

Když Stalin v březnu 1953 náhle zemřel, vztahy mezi Čínskou lidovou republikou a Sovětským svazem se počaly měnit.

K prvnímu nedorozumění došlo, když Nikita Sergejevič Chruščov na XX. sjezdu KSSS zhanobil mrtvého sovětského vůdce záplavou lži a pomluv. Pod rouškou odstraňování kultu osobnosti prosazoval místo marxismu-leninismu vlastní politickou koncepci. Mao Ce-tung napsal vlastní hodnocení Stalina. Neuváděl výslovně, že je to polemika s Chruščovem, ale bylo to zřejmé. Byl vůči Stalinovi také kritický, leč pozitivní ocenění převažovalo.

Když Chruščov odmítl poskytnout Číně poznatky z jaderného výzkumu, Čína se chopila výzkumu vlastními silami. 16. října 1964 uskutečnila první úspěšný jaderný pokus a 17. června 1967 vyzkoušela úspěšně vodíkovou pumu. Stala se jadernou velmocí a její ambice vzrostly.

Mao obvinil Chruščova, který se zmocnil vedení KSSS a Sovětského svazu, z revizionismu, a měl, bohužel, pravdu. Brežněv neměl dost marxistického uvědomění, aby Chruščovův revizionismus odmítl a tak v něm pokračoval.

Tenkrát jsme se svezli do falešného politicko-ideového proudu i my a další evropské země Socialistického společenství. Chruščovův a Brežněvův revizionismus způsobil rozklad jednoty mezinárodního komunistického hnutí, který se nepodařilo překonat dodnes.)

Brzy však neměl Mao Chruščovovi co vytýkat. Pustil se do experimentů a podlehl levičáctví.

V roce 1956 vyhlásil heslo: „Ať rozkvétá sto květů umění, ať soupeří sto škol učení.“ Intelektuálové byli vyzváni, aby dali kritikou podněty pro další pokrok země. Když se ale kampaň zvrhla v kritiku režimu, následovala roku 1957 kampaň proti pravičákům a statisíce lidí, převážně inteligence, bylo odsouzeno k převýchově (manuální práci), nebo k smrti.

V letech 1958-1960 byl v Číně učiněn pokus o rychlou industrializaci pod heslem „Velký skok vpřed“. Rolníci byli nuceni opustit zemědělství a pracovat v továrnách. Výsledkem byl hladomor a smrt 30 milionů lidí. Součástí Velkého skoku byla snaha zvýšit výrobu oceli. Domácnosti byly vedeny k tomu, aby vyráběly ocel v soukromých tavárnách. Vyrobená ocel byla nekvalitní, křehká, prakticky k nepotřebě. Domácnosti se na výrobu pecí vydaly zbytečně z peněz.

V roce 1966 nadešla nejhorší katastrofa. Mao Ce-tung vyhlásil „Velkou proletářskou kulturní revoluci.“ Hlavním důvodem patrně bylo, že ztrácel vliv ve vedení strany a chtěl se zbavit odpůrců. Oběťmi kampaně se stali Liou Šao-čchi (president ČLR) a Teng Siao-pching (člen stálého výboru politického byra ÚV KS Číny), zahraniční diplomaté a veškeré autority vůbec. Formálně byla kampaň zaměřena proti čtyřem přežitkům – „starému myšlení, kultuře, obyčejům a návykům“. Hnací silou byla mládež, která vytvářela tzv. rudé gardy. V důsledku došlo k nenahraditelným škodám na kulturním dědictví. Byly páleny staré knihy, pleněna muzea a ničeny tisícileté památky. Kulturní revoluce skončila až Mao Ce-tungovou smrtí.

Ještě za Mao Ce-tungovy vlády se rozpory se Sovětským svazem vyostřily. V době kulturní revoluce sovětsští soudruzi s obavou sledovali, do jaké anarchie a zmatku se Čína propadá. Mao zas odsoudil sovětský zásah v Československu v srpnu 1968. Čína začala rušit některé smlouvy se Sovětským svazem a vypovídat sovětské specialisty. Rozpory dospěly až k ozbrojenému boji o ostrov Damaňskij na řece Ussuri a u jezera Žalanaškol v Kazachstánu. Boje skončily porážkou Číňanů.

Na plenárním zasedání ÚV KS Číny v srpnu 1966 označil Mao Sovětský svaz za „smrtného nepřítele“.

Maovy levičácké názory - „maoismus“ - zamořily část komunistického hnutí. S maoisty jsem se setkal v roce 1974 v Kanadě, v Torontu, a ještě o osm let později v Brazílii, v Rio de Janeiro, kde je vedl muž pod pseudonymem „Joe Amazonas“. (V r. 1949 byl hostem na IX. sjezdu KSC. To byl ještě marxistou-leninovcem. Provázel jsem ho při jeho návštěvě v Českých Budějovicích.) V letech 1978 – 1979 jsem se zúčastnil jako delegát KSČ teoretických konferencí o maoismu v Tihany v Maďarsku, v Ulánbátaru v Mongolsku, v Berlíně v Německé demokratické republice a dvakrát v Moskvě.

Čína hledala spojence proti socialistickým zemím ve Spojených státech. Ty se ruče chopily příležitosti. Prezident USA Richard Nixon přijel v roce 1972 do Pekingu a navázal s Čínou spojenectví. Přátelství Číny se Spojenými státy mělo vážný vliv na strategický poměr sil v příštích letech, v období studené války.

V roce 1969 vyhlásil devátý sjezd KS Číny Mao Ce-tunga neomezeným vůdcem Číny a jeho manželka Ťiang Čching byla zvolena členem politbyra KS Číny. Desátý sjezd strany v roce 1973 postavení Maa a Ťiang Čching potvrdil. Mao Ce-tung už s přibývajícím věkem pomalu ztrácel svůj mocenský vliv. O politiku se příliš nestaral.

9. září 1976 ve věku 82 let Mao Ce-tung zemřel.

Jeho ostatky jsou uloženy v mauzoleu na náměstí u brány Nebeského klidu v Pekingu. Na bráně je připevněn trvale ohromný Maův obraz.

Podle průzkumů veřejného mínění 85 % Číňanů zastává názor, že Maovy zásluhy převažují nad jeho chybami. Stejný náhled má i současné vedení KS Číny.

Po Maově smrti vypukl boj o moc mezi zastánci pragmatického proudu a skupinou nejbližších Maových stoupenců v čele s jeho vdovou Ťiang Čching. Tuto skupinu označili v oficiálních dokumentech jako „bandu čtyř“. Po čtyřletém vězení koncem roku 1980 byli tito bývalí vysocí funkcionáři postaveni před soud za zločiny, které napáchali. Ťiang Čching byla odsouzena k smrti, nakonec však dostala doživotí.

Za americké intervence ve Vietnamu v letech 1964 až 1975 byla Čína, vedle Sovětského svazu, hlavním, kdo Vietnam materiálně podporoval. Proto bylo překvapením, když v únoru

1979 čínská armáda Vietnamskou socialistickou republiku napadla. Válka trvala osmnáct dní, Čína dobyla několik pohraničních měst, a pak se za ničení infrastruktury stáhla.

Ještě když jsem byl v dubnu 1984 ve Vietnamu v Haiphongu a večer přístavní ruch ztichl, byla pravidelně každé dvě minuty cítit vzdálená detonace. Čínské dělostřelectvo ostřelovalo Vietnam. Nemělo to žádný praktický význam, ale byla to jakási pohrůžka.

Kde hledat příčinu války mezi dvěma zeměmi, jež se obě hlásily k socialismu? Vietnamská armáda vstoupila do Kambodže a svrhla krutovládu Pol Pota, který zde zprostředkoval čínský vliv.

Kulturní revoluce zanechala Čínu rozvrácenou a hladovou. Její hospodářskou obnovu nastartoval Teng Siao-pching. Nezastával formálně úřad prezidenta, ale byl faktickým vůdcem Čínské lidové republiky od konce 70. do počátku 90. let 20. století.

Byla to zajímavá postava. V šestnácti letech vstoupil do komunistické strany. Vystudoval v Moskvě a jako partyzánský velitel se zúčastnil Dlouhého pochodu i boje s Japonci. Za vlády Mao Ce-tunga se stal armádním velitelem a tajemníkem komunistické strany. Dostal se do sporu s oficiální linií, když v roce 1962 na shromáždění komunistické strany připomněl staré sečuánské přísloví: Nezáleží na tom, jestli je kočka černá, nebo bílá. Důležité je, aby chytala myši. Řekl tím, že nezáleží na tom, zda bude socialismus, nebo kapitalismus, hlavně když bude země prosperovat.

V roce 1966 za kulturní revoluce byl označen za kapitalistického odpadlíka. Byl poslán do odlehlé provincie do továrny na traktory. Jeho syn byl zfanatizovanými gardisty vyhozen z okna a zmrzačen.

V roce 1977 – po smrti Maa – byl zvolen do vedení a hlásal, že zubožená Čína dosáhne do dvaceti let úrovně Západu. Oživil zemědělství tím, že rolníci odváděli stanovené množství úrody státu a zbytek mohli prodat. Aby oživil průmysl, vytvořil čtyři ekonomické zóny na pobřeží, které přilákaly zahraniční investory levnou pracovní silou a daňovými úlevami. Tím získal finance a know-how a životní úroveň obyvatelstva se počala zvyšovat. Nedělal reformy sám, ale dosazoval do vedoucích funkcí novátory. Nevzdával se myšlenky socialismu, ale hlásal socialismus se zvláštními rysy. Byl to ale podivný socialismus, který se opíral o spolupráci s americkým imperialismem.

Po jistou dobu reformy působily a Teng získával popularitu a oblibu. Ale po čase ukázalo kapitalistické hospodaření negativní stránky. V roce 1986 nechal Teng zastaralé ztrátové rŭmyslové podniky padnout. Miliony lidí přišly o práci. O rok později zrušil regulaci cen a roztočila se inflační spirála. Začala bujet korupce.

Korupce s nezaměstnaností a růstem cen vyhnala masy lidí do ulic. Protestovali. Teng dlouho váhal, ale nakonec dal armádě rozkaz obsadit centrum Pekingu. Zvrhlo se to 4. června v masakr na náměstí Nebeského klidu, který pobouřil svět. Důvěra v reformy zmizela a stejně tak Tengova obliba. Vlády se opět ujímali konzervativní maoisté. Nicméně v roce 1994 se prezident Ťiang Ce-min od maoismu odvrátil a vrátil se k reformám, ale už řízeným a neponechaným živelnosti.

Nepřátelství Číny se Sovětským svazem skončilo za Gorbačova. Vladimír Vladimirovič Putin chápal spolupráci s Čínskou lidovou republikou jako prioritu hned od svého nástupu do funkce prezidenta Ruské federace v roce 2000.

Na 19. sjezdu KS Číny v roce 2017 Si Ťin-pching prohlásil, že KS Číny se řídí marxismem-leninismem, Mao Ce-tungovým učením a Teng Siao-pchingovou teorií. Delegáti sjezdu rozhodli zapsat to do stanov strany jako ideologii Si Ťin-pchinga.

Negativní postavy

Lidská společnost za dobu své existence nepoznala jen kladné postavy, ale i hyeny v lidské podobě, které za sebou nechávaly miliony mrtvol, poničená města a rozvrácenou kulturu. Ale kladných vůdčích postav bylo přece jen víc. Pokrok konec konců vždycky zvítězil nad zpátečnictvím, život nad zabíjením, budování nad bořením.

Tak tomu bude nepochybně i napříště.

Čingischán

Čingischán byl sjednotitelem mongolských kmenů, prvním Velkým chánem Mongolů a jedním z nejslavnějších vojevůdců a dobyvatelů na světě. Narozen pravděpodobně v roce 1162, zemřel 18. srpna 1227. Jeho rodné jméno bylo Temüdžin. Pocházel z klanu Bordžiginů.

Tajná kronika Mongolů, napsaná neznámým autorem, podává faktografickou biografii Čingischánova života a jeho válečných tažení. Končí rokem 1240. Většina údajů o Čingischánovi a jeho době z ní čerpá. Je napsána jako literární dílo, nikoli jako suchá kronika.

Čingischánovým otcem byl Jesühej, vůdce jednoho z mongolských kmenů. V roce 1175 byl zavražděn Tatary. Mladý Temüdžin byl vlastním kmenem vyhnán a stal se spolu se svou rodinou kočovníkem. Byl také načas uvrhnut do otroctví. Když se ve 20 letech oženil s Börte, vysoce postavenou ženou z kmene Kereitů, jeho společenská pozice značně vzrostla. Stal se vlivným kmenovým vůdcem.

V létech 1198 až 1203 se mu podařilo porazit a téměř vyhladit sousední kmeny Tatarů a také přemoci opozici v mongolských kmenech.

V roce 1206 byl všemi vůdci mongolských kmenů na Velkém mongolském sněmu (tzv. Kurultaj) jmenován Čingischánem, v překladu velkým (světovým) vladařem, neomezeným vládcem. Slovo čingiz znamená moře a v přeneseném významu nekonečno. Stal se prvním Velkým chánem všech Mongolů (Cha-han). Za svoje sídelní město ustanovil Karakorum (v dnešním východním Mongolsku).

Pravděpodobně díky vnitřním sociálním problémům zahájil v roce 1211 Čingischán mohutnou vojenskou expanzi, která ve výsledku znamenala dobytí Číny, Střední Asie, Persie a dalších území.

Čingischánova vojska pronikla roku 1213 na pěti místech Velkou čínskou zdí a zaútočila na říši Ťin v severní Číně. V roce 1215 se zmocnila dnešního Pekingu, který vyplnila. Ťinský císař Süan-cung uprchl s dvorem do Kchaj-fengu, kde Ťinové Mongolům vzdorovali až do roku 1234.

Proti mongolské ofenzivě se postavila Karakitanská říše, ležící ve Střední Asii. Byla však do roku 1217 smetena vedlejšími oddíly Čingischánových vojsk.

Čingischán dále pokračoval v tažení na západ se čtyřmi armádami; třem z nich veleli jeho synové Ögödej, Džuči a Čaadaj. V letech 1218–1224 se zmocnili Chorezmské říše a jejích center Samarkandu, Buchary a Chorezmu (v dnešním Uzbekistánu). Města, která do té doby zažívala velký politický i ekonomický rozkvět, byla zničena a velká část obyvatelstva pozabijena.

Zatímco Čingischán setrval v oblasti Střední Asie, mongolští vojevůdci Sübeetej a Džebe si mezitím razili cestu do Evropy. Po vítězných bitvách roku 1221 v dnešním Ázerbájdžánu a Arménii zamířili přes Kavkaz na sever k řece Kubáň, kde porazili turkocké Kumány (Polovce, Kipčaky) a zmocnili se okolního území až k severnímu břehu Kaspického moře.

Přemístili se pak směrem k Azovskému moři, kde na řece Kalce roku 1223 zcela rozdrtili spojená vojska Kumánů a ruských knížat v čele s kyjevským velkoknížetem Mstislavem III. (Mstislav Mstislavič Haličský), zajatá knížata Mongolové údajně umučili v průběhu hostiny na oslavu vítězství. Vítězná vojska se přesunula na Krym a posléze na Ukrajinu, záhy se ale stáhla a zamířila směrem k hlavním silám Čingischánovým.

Čingischán se po porážce nepřítele na západě zaměřil na zničení dynastie Západní Sia v severní Číně. Na zamrzlé řece Jang-c' Mongolové čínské vojsko na hlavu porazili. Čingischán pak opět vytáhl proti severočínské dynastii Ťin,

V průběhu tohoto tažení zemřel – ve věku 65 let.

Během 20 let si Čingischán podrobil území dvakrát větší, než byla Římská říše. Pod jeho vládu spadaly území dnešních států: Čína, Mongolsko, Rusko, Ázerbájdžán, Arménie, Gruzie, Irák, Írán, Turecko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Jižní a Severní Korea, Moldávie, Turkmenistán, Afghánistán a Kuvajt.

Úplnému ovládnutí Evropy zřejmě zabránilo období silných dešťů, které proměnilo podunajské a polské nížiny v bahnatý terén, který byl pro jízdní oddíly neschůdný.

Vlády obrovské Mongolské říše, vytvořené Čingischánem, se ujal jeho syn Ögödej.

Úspěšná překonání nepřátel, které Čingischán a jeho vojevůdci porazili, záleželo na perfektní organizovanosti mongolské armády, její nezvykle velké mobilitě, okamžité připravenosti mongolského vojáka k boji, jež se nevyločovala s jeho kočováním v době míru, dále nepřekonatelném umění mongolských jezdců a lučištníků, konečně také na znalosti taktických a strategických postupů včetně propracované vojenské špionáže.

Čingischán byl nejkrutější vládce v historii lidstva. Některé zdroje uvádějí, že při výbojích Čingischána a jeho potomků zemřelo při bojích, masakrech a hladomorech 30–60 milionů lidí, což představuje 10 až 20 procent tehdejší světové populace. Populace Číny klesla během 50 let mongolské vlády až o polovinu. To jej staví na první místo v pomyslném žebříčku masových vrahů.

Po dobývání perského města Merv rozpoutal děsivé krvavé lázně. Nechal pobít naprosto všechny obyvatele města včetně dětí a žen. Ušetřen nebyl nikdo, každý bojovník musel zabít osobně 300 až 400 lidí. Podle historiků nebyl pro Čingischána problém sprovodit ze světa milion lidí za týden.

Jeho krutost byla zvrácená, až šílená. Nestačilo mu lidi zabíjet. Přicházel se stále novými mučícími technikami, jako bylo lití rozžhaveného stříbra přímo do krku, nebo s oblibou

pozoroval postupné ohýbání těla až do momentu, kdy nebožákovi praskla páteř. Často si nenechal ujít rozkoš umučit velitele poražené armády vlastníma rukama. Guvernérovi jednoho města Chórezemské říše vlastnoručně vylil na obličej a hlavu roztavené stříbro.

Po jednom boji nechal všechny zajatce naskládat vleže na zem jednoho na druhého a na tuto lidskou hromadu pak nařídil postavit provizorní dřevěné podium. Na něm pak servíroval obří hodokvas, kterého se účastnila celá jeho armáda. Vojáci hodovali, zatímco pod nimi umírali umačkaní a udušení zajatci, kteří k banketu řvali bolestí.

„Nejkrásnější pocit je rozdrtit nepřítele a hnát jej před sebou, připravit jej o všechn jeho majetek, pozorovat jeho blízké, jak roní slzy, přivínout na svou hrud' jeho manželky a dcery,“ říkal sám Čingischán. A skutečně měl v oblibě zejména spát s manželkami poražených nepřátel. Většinu žen samozřejmě znásilnili a zabili jeho vojáci, ale příkaz zněl, těch nejkrásnějších se může dotknout jen Čingischán. Ten měl stovky manželek z nejrůznějších zemí a národů. Měl s nimi tolik dětí, že vědci odhadují, že celých 9 procent současné asijské populace jsou potomci Čingischána.

Po smrti Čingischána si jeho synáčkové v tatínkově bestialitě nezahladili. Jedna z děsivých informací hovoří o tom, že po dobytí města Chórezemské říše Urgenchu 50 tisíc vojáků dostalo rozkaz, aby každý zabil po 24 obyvatelích. To znamenalo, že závěr invaze si vyžádal dalších 1,2 milionu obětí.

Mongolská říše, kterou po sobě Čingischán zanechal, měla propracovaný a pevně zavedený správní systém (Jasa – ustanovení zákonů) a byla vnitřně jednotná. I když následně došlo k jejímu rozpadu, nástupnické státy ovládané potomky Čingischána přetrvaly několik staletí. Poslední z nich, Krymský chanát, zanikl koncem 18. století.

Jak se shoduje s touto historií, že dnešní Mongolsko uctívá Čingischána jako nejslavnější národní postavu? Jeho kult bují od doby, kdy vedení země upustilo od budování socialismu a pustilo se po vlně vypjatého nacionalismu. V roce 2008 byla asi 54 km od Ulánbátaru postavena 40 metrů vysoká socha Čingischána. Je to nejvyšší jezdecká socha na světě. Školy, nemocnice a kdoví co všechno nese dnes v zemi jeho jméno.

Tamerlán

Tamerlán byl turkický vojevůdce a krutý dobyvatel, který ve 14. století vytvořil obrovskou Tímúrovskou říši, rozkládající se především na území dnešního Íránu, Turkmenistánu, Uzbekistánu a Afghánistánu. Přesto, že již vyznával islám, snažil se obnovit bývalou slávu Mongolské říše. Byl také zakladatelem dynastie Tímúrovců.

Narodil se patrně ve městě Kesh (dnešní Šachrizabz v Uzbekistánu). Datum a místo narození jsou jen legendou. S jistotou lze říci, že se narodil mezi roky 1320–1330 a s největší pravděpodobností v okolí Samarkandu a zemřel v roce 1405 v Šymkent v Kazachstánu. Jeho jméno bylo Shuja-ud-din Timur. Říkali mu také Timur Lenk (timur turecky znamená železo, a lenk chromý nebo kulhavý, což odkazuje na skutečnost, že výrazně napadal na levou nohu. Uvádí se, že byl částečně ochrnutý na levou polovinu těla, snad v důsledku dětské obrny. Podle jiných údajů měl levou nohu následkem zranění výrazně kratší než pravou a nefunkční kolenní kloub. Proto nebyl schopen ohnout levou nohu v koleni a silně kulhal.

Timur pocházel z poměrně chudých poměrů, nicméně během velice krátké doby se dokázal prosadit mezi politickými a vojenskými špičkami ve středoasijské Čagatajské říši, v níž vládli potomci Čingischánova syna Čagataje. V roce 1369 Tamerlán svrhnul čagatajského chána a stal se regentem jeho nezletilého syna, čímž fakticky ovládl celou říši. Zároveň se prohlásil za Čingischánova potomka a pokračovatele, přestože nepocházel z rodu Bordžiginů. Jeho sídelním městem a střediskem nově budované říše se stal *Samarkand* v dnešním Uzbekistánu.

Ihned po nástupu k moci zahájil Tamerlán vojenskou expanzi do okolních oblastí. Tamerlánovy vojenské výpravy byly vedeny jako vyhlazovací a genocidní. Nechával obyvatelstvo vyvraždit, města vydrancovat a vypálit, dobytá území zpustošit. Odborníci odhadují, že jeho vojenské kampaně způsobily smrt 17 milionů lidí, to jest přibližně 5 % celé tehdejší světové populace. Historik islámské Asie John Joseph Saunders shrnul, že "až do příchodu Hitlera byl Tamerlán nejhorším vojenským diktátorem v dějinách". Svou obrovskou kořist postupně shromažďoval v Samarkandu.

Západním a severozápadním směrem jeho expanze zasahovala na mongolská území při Uralu, Volze a Kaspickém moři. Při tažení jižním směrem si podmanil četná území

v Persii a Mezopotámii. V letech 1392–1394 potlačil povstání proti své vládě v Persii, při němž se odehrály nejhorší excesy. Roku 1395 v bitvě na řece Těrek přemohl svého rivala, mongolského vládce Zlaté hordy chána Tochtamiše, se kterým předtím vedl dlouholetou válku. Následně vyplnil centrální oblasti Zlaté hordy při ústí Volhy do Kaspického moře. Tochtamiš uprchl do Litvy, kde dožil v exilu.

Tamerlánova říše (1365-1405)

V roce 1398 ve svém pokročilém věku zahájil invazi do Indie. Rozdrtil muslimský stát s centrem v Dillí, město nechal vypálit a obyvatele zmasakrovat. Příští rok se z Indie stáhl.

Roku 1400 se zaměřil na Sýrii. Porazil mamlúky (původem egyptské bojovníky) a obsazením Aleppa a Damašku se celé Sýrie zmocnil. V roce 1401 vypuklo proti Tamerlánovi další povstání v Bagdádu, které nechal opět za pomoci masakrů potlačit.

V roce 1402 vtrhl do Anatólie a zaútočil na Osmanskou říši. U Ankary porazil vojska sultána Bayezida I. a uvěznil ho. Poté ovládl rozhodující část osmanských držav v Malé Asii. Obsadil i Smyrnu (Izmir), náležející Johanitům. Likvidací maloasijské části Osmanské říše Tamerlán dočasně zastavil tureckou expanzi do Evropy a přibližně na půlstoletí odvrátil úplné zničení Byzantské říše. Od byzantského císaře Jana VII. si však za „ochranu“ nechal platit výpalné.

V roce 1405 Tamerlán zemřel v čele svých vojsk při dobytém tažení proti mingské Číně.

Za jeho syna a nástupce Šáhrucha se struktura říše rozvolnila. Definitivně se rozpadla po smrti Tamerlánova vnuka Abú Sa'ída roku 1469.

Tamerlán na svých taženích hojně využíval teroru, zejména v případě povstání proti své nadvládě. Z hlav padlých nepřátel nebo popravených zajatců dával stavět pyramidy, či věže spojené maltou, které měly zastrašit jakýkoliv projev odporu. Ve svém vojsku udržoval krutými prostředky tuhou kázeň.

Žil velmi střídme a udržoval tradice kočovnického života. Podléhal perské kultuře a za jeho života došlo k vytvoření syntézy perské a turecké kultury. Zajímal se o historickou literaturu a jako silně věřící muslim i o teologickou problematiku islámu.

Ve své obrovské říši nechal stavět zavlažovací systémy. Zakládal v Turkestánu zemědělské osady. Podporoval obchod a z města Samarkand udělal významné mezinárodní obchodní centrum. Byl také mecenášem umění, zvláště architektury a uměleckých řemesel.

Leč to, co podpořil, mnohonásobně překonal tím, co zničil.

Napoleon Bonaparte

Napoleon I. Bonaparte (15. srpna 1769 – 5. května 1821) byl francouzský vojevůdce a státník, císař v letech 1804–1814 a poté sto dní na přelomu jara a léta 1815. Během Velké francouzské revoluce udělal závratnou kariéru: ve 24 letech byl generálem, krátce po třicítce prvním mužem ve státě. Bývá pokládán za příklad vojevůdcovských schopností. Díky válkám ovládl většinu západní Evropy. Byl jedním z nejmasovějších vrahů v lidských dějinách. Jen francouzských občanů zahynulo v jeho válkách více než milion. Závěr života strávil ve vyhnanství.

Narodil se na Korsice do rodiny nepříliš zámožného příslušníka úřednické šlechty. V devíti letech odcestoval do Francie, kde se jako stipendista vzdělával na vojenských školách. Po smrti otce, ve svých 16 letech, převzal starost o rodinu, předčasně dokončil studia a v hodnosti podporučíka vstoupil do armády. Jako dělostřelecký důstojník se roku 1793 zasloužil o dobytí pevnosti Toulon, za což byl povýšen do hodnosti brigádního generála. V roce 1795 úspěšně potlačil rojalistické povstání v pařížských ulicích a stal se divizním generálem.

V roce 1798 získal velení expedice do Egypta. Podařilo se mu vítězně postupovat a ovládnout hlavní město Káhiru. Mezitím však britský admirál Nelson porazil francouzskou flotilu v bitvě u Abúkiru a Napoleón se ocitl v izolaci. Vyřešil to tím, že 22. srpna 1799 ráno tajně odplul do Francie. Vojsko zanechal v Africe svému osudu.

Po návratu do Paříže se zapojil do politického převratu a postupně získal doživotní funkci prvního konzula. O čtyři roky později přiměl senát, aby ho zvolil francouzským prezidentem.

V roce 1804 vydal Code civil, koncipovaný řadou právních expertů dané doby. Jeho ustanoveními definitivně odstranil feudalismus a lenní právo ve Francii a v zemích jí podřízených.

Odstranil feudalismus, ale sám se stal monarchistickým despotou. Svým úspěšným vojevůdcům udílel šlechtické tituly. Mnozí z nich dostali predikát podle své vítězné bitvy – např. vévoda z Valmy.

Napoleon svedl okolo šedesáti bitev, více než Alexandr Makedonský, Hannibal, Caesar a Alexandr Suvorov dohromady. Bitvy různých rozměrů, různého významu, úspěšné i prohrané.

Za nejvýznamnější je možno pokládat bitvu u Slavkova, Ruské tažení r. 1812, bitvu u Lipska a Waterloo.

Bitva u Slavkova (německy Austerlitz) se odehrála 2. prosince 1805. Nazývá se také Bitvou tří císařů. Francouzský císař Napoleon se zde střetl s koalicí Rakouského císařství, jehož vojska vedl císař František I. a Ruského impéria pod velením cara Alexandra I. a generála M. I. Kutuzova.

V bitvě proti sobě stálo 87 500 francouzských vojáků, z toho 11 500 jezdců, a 157 děl, proti 87 500 vojákům rusko-rakouské koalice, z toho 17 000 jezdců a proti 388 dělům. Koalice měla tedy mírnou celkovou převahu, zhruba o jednu třetinu víc jezdců a dvojnásobek děl.

Francouzská armáda, pod velením Napoleona vojska koalice drtivě porazila. Napoleonovo vedení bitvy je pokládáno za jedno z mistrovských děl taktiky.

Největší ztráty měli Rusové, - včetně zajatých a nezvěstných 23 500 osob, z toho ztráta gardy činila 1 900 mužů.

Napoleonovo vítězství rozbilo svazek koalice a mělo vliv na uspořádání státních celků v celé tehdejší střední Evropě, zejména v Říškoněmecké říši.

V umělecké literatuře popsal bitvu Lev Nikolajevič Tolstoj v románu Vojna a mír.

Napoleonovo ruské tažení, jež se odehrálo v roce 1812, je rovněž vyličeeno ve zmíněném Tolstého románu.

K ruskému tažení shromáždil Napoleon největší armádu, jaká kdy operovala na evropském bojišti. Čítala na 400 000 mužů. Z toho bylo 125 000 Francouzů, zbytek tvořily kontingenty spojenců. Dne 24. června dal rozkaz vyrazit přes řeku Němen, přes níž už ženisté postavili mosty. Napoleon plánoval válku v Rusku co nejrychleji ukončit tím, že vnutí nepříteli rozhodující bitvu. Avšak jeho protivník, generálporučík Barclay de Tolly, vědom si toho, že proti Francouzům může postavit jen 256 000 mužů, se rozhodl uplatňovat taktiku spálené země a vtahovat francouzská vojska hlouběji do rozlehlého ruského vnitrozemí. (Když v roce 1941 pronikala Hitlerova vojska do Sovětského svazu, tatínek zakládal svůj optimismus na analogii s rokem 1812.) K prvnímu střetu došlo u Smolenska, kde generálporučík Dochturov s 20 000 muži po dva dny bránil město, aby kryl ústup celého vojska. Rusům se opět podařilo vyklouznout. Napoleon se musel rozhodnout, zda postupovat dál k Moskvě. Tristní stav zásobování, délka komunikačních linií, na nichž postupně drolil své síly, chybějící koně pro kavalerii a pokles morálky zapříčiněný hladem, jakož i propukající epidemie úplavice a tyfu mluvily pro to, aby se zastavil. Nemohl si však dovolit ztratit tvář před Evropou a proto se rozhodl pokračovat dál k ruské metropoli. Car Alexandr mezitím odvolal z postu vrchního velitele ruské armády Barclaye de Tollyho a nahradil jej generálem Kutuzovem. Ten svedl s Napoleonem bitvu u Borodina, ale žádné straně nepřinesla rozhodující převahu.

Napoleon vstoupil do Moskvy a ubytoval se v Kremlu. Mohutné požáry, jež od prvních dnů zachvacovaly z velké části dřevěné velkoměsto, ztěžovaly pobyt okupantů. Navíc se neúnosnou měrou začaly množit souboje, na denním pořádku byly výtržnosti a kázeň i morálka vojáků a poddůstojníků rapidně klesala. Napoleon si začal uvědomovat, že Moskva

je slepou uličkou jeho kariéry. Rozhodl se vyrazit z Moskvy směrem na Kalugu a utkat se s Kutuzovem. Ten se však rozhodující bitvě moudře vyhýbal, ale pomocí menších střetnutí nutil Francouze, aby se vraceli cestou, kterou přitáhli – přes Smolensk. Postupně menšími srážkami ohlodával síly Francouzů, kteří už za mrazu a v hlubokém sněhu neustupovali, ale z Ruska přechali. Utíkající vojáky napadali partyzáni, sbíraly jejich odhozené zbraně a obracely je proti nim.

(V Historickém muzeu v Moskvě jsem viděl síň věnovanou Napoleonově porážce v roce 1812. Jsou tam ukořistěné prapory a standarty jeho vojsk, uniformy, i Napoleonovy saně a jeho osobní polní kuchyně, jež cestou pozbyl.)

Se značnými ztrátami dospěl Napoleon k řece Berezíně. Sapérům se podařilo postavit dva mosty, po nichž se císař s gardou přepravili na druhý břeh. Vzápětí však mosty ucpali v panice vojáci i provázející je civilisté, což vedlo k dalším vysokým ztrátám na lidských životech.

Napoleon ponechal armádu svému osudu (už po Egyptě podruhé) a inkognito ujížděl do Paříže.

Věrohodné statistiky říkají, že z 680 000 mužů, jež Napoleon postupně zapojil do ruského tažení, se jich vrátilo do svých vlastí 93 000.

Na přelomu srpna a září 1813 prošly jednotky vedené Napoleonovými generály sérií porážek, mimo jiné v bitvě u severočeského Chlumce. Napoleonova kontrola nad tažením se začala hroutit. Byl sevřen ze tří stran; ze severu jej ohrožovala Severní armáda pod velením jeho bývalého maršála Bernadotta, nynějšího švédského krále Karla XIV., z východu Slezská armáda generála Blüchera a z jihu Česká armáda knížete Schwarzenberga. Rýnská konfederace, kterou vybudoval na troskách Římskoněmecké říše, se začala rozpadat, vojáci německých kontingentů odmítali bojovat pod francouzskými prapory a houfně dezertovali. Po

sérii nevydařených pokusů jednotlivé spojenecké armády porazit samostatně se Napoleon rozhodl vybudovat novou operační linii. Přesvědčován svými maršály, aby se stáhl až k francouzským hranicím a tam soustředil síly, považoval za přednější uchovat si zbytek politické prestiže a rozhodl se vybojovat bitvu u Lipska.

V předvečer bitvy disponoval zhruba čtvrtmilionem mužů ve zbrani a sedmi stovkami děl. Koalice Ruska, Rakouska, Pruska a Švédska soustředila proti němu na 380 tisíc mužů, 1500 děl a dokonce i baterii britských raket.

Třídenní bitva se nevyvíjela pro Napoleona příznivě. Spojenci útočili a on se bránil. Podstatnou roli sehrála zrada saských a württemberských jednotek, které přeběhly na stranu Napoleonových nepřátel.

Aby uchránil svou armádu před zničením, vydal Napoleon rozkaz k ústupu za řeku Elster. Evakuace po jediném stojícím mostě začala v noci na 19. října a pokračovala až do jedné hodiny odpolední, kdy ji přerušila nečekaná pohroma. Důstojník, který měl po skončení ústupu most zničit, vyhodil jej do vzduchu předčasně. Stovky Francouzů usmrtila exploze, další stovky se utopily v řece. Exploze mostu odřízla cestu tisícům vojáků, kteří posléze padli do zajetí. Napoleonova porážka byla dokonána, i když se mu podařilo s přibližně 100 tisíci muži probít do Francie.

Bitva přinesla těžké ztráty oběma stranám. Napoleon přišel o zhruba 70 tisíc vojáků, z nichž asi 30 tisíc skončilo v zajetí. Zbytek zemřel či utrpěl zranění. Na straně vítězů byly ztráty na životech ještě vyšší. O život či zdraví přišlo kolem 55 tisíc osob, hlavně Rakušanů.

Koalice následně překročila francouzské hranice a koncem března 1814 obsadila Paříž.

Dne 4. dubna předstoupilo před Napoleona několik jeho maršálů. Vyjádřili pochyby o dalším odporu a žádali jeho abdikaci. Napoleon se vzdal trůnu a jako svého následníka určil syna Františka. Car Alexandr žádal bezpodmínečnou abdikaci za celou dynastii Bonapartů. Napoleon i tuto podmínku přijal. 20. dubna odjel do vyhnanství na ostrov Elba.

Po necelém roce z Elby uprchl, vrátil se do Francie a bez jediného výstřelu opět obsadil císařský trůn. Francie se však dostala do vojenskopolitické izolace a obnovené císařství přetrvalo všehovšudy 110 dní. Napoleonova vláda skončila porážkou v bitvě u Waterloo. Po ní abdikoval podruhé a vydal se do rukou spojenců. Ti jej odsoudili k doživotnímu vyhnanství na ostrově Svatá Helena, kde po necelých šesti letech pobytu ve věku jednapadesáti let zemřel.

Francouzi oslavují Napoleona jako národního hrdinu. Svědčí o tom výmluvně jeho rakev z růžového porfyru uprostřed Invalidovny. Jako by neviděli miliony mrtvol, poničené a rozvrácené země ve své době po celé kontinentální Evropě. V pařížské Invalidovně je i vycpaný kůň Napoleona Bonaparta, bílý arabský hřebec Vezír. Má na levé hýždi vypálené velké N s korunkou. Máme to chápat tak, že nejde jen o kult osobnosti, ale i o kult koně?

Karel Max a Bedřich Engels věnovali Napoleonovi a jeho době velkou pozornost. Bylo to ve své podstatě období smrtelného zápasu feudalismu a prvních červánků rodícího se kapitalismu. Napoleon Bonaparte toho byl zosobněním. Rozpornost jeho politiky vyjádřili Marx a Engels ve svém prvním společném díle „Svatá rodina aneb kritika kritické kritiky“.

„Napoleon byl posledním bojem *revoluční hrůzovlády* proti rovněž revolucí vyhlášené *občanské společnosti* a její politice. Napoleon ovšem již pochopil podstatu *moderního státu*, věděl, že základnou tohoto státu je nebrzděný vývoj občanské společnosti, svobodný pohyb soukromých zájmů atd. Rozhodl se tuto základnu uznat a chránit. Nebyl to blouznivý hrůzovládc. Ale Napoleon při tom ještě viděl ve *státě samoučel* a v občanském životě jen pokladníka a svého *podřízeného*, který nesmí mít *vlastní vůli*. Prováděl hrůzovládu tak, že *permanentní revoluci* nahradil *permanentní válkou*. Uspokojil do sytosti egoismus francouzské národnosti, ale žádal přitom, aby buržoasie obětovala své obchody, požitky, bohatství atd., kdykoli to vyžadoval politický cíl dobovatelských akcí. Potlačoval despoticky liberalismus občanské společnosti – politický idealismus její každodenní praxe – a nešetřil už ani její nejpodstatnější *hmotné* zájmy, obchod a průmysl, kdykoli se střetly s jeho politickými zájmy. Jeho pohrdání průmyslovými *hommes d'affaires* (podnikateli) doplňovalo jeho pohrdání *ideology*.“

(K. Marx B. Engels, Spisy, svazek 2, s. 143. SNPL Praha 1957)

Někdy začátkem čtyřicátých let četl nám tatínek nahlas, jak měl ve zvyku, rozsáhlou knihu o několika dílech Františka Josefa Čečetky „Orlové velké armády“. Bylo to líčení Napoleona jako slavného vojevůdce. Právě v těch dnech jsem vyslechl ve sboru církve československé kázání katechety Václava Buška, který také zvolil jako téma Napoleona, ale ukazoval ho z jiné stránky. Kolik jeho válečná tažení zmařila lidských životů, kolik způsobila lidem utrpení, z kolika lidí udělala mrzáky, kolik za sobou nechala poničených měst a vesnic, kolik zničila kulturních hodnot. Bušek mluvil o Napoleonovi, ale v alegorii odvážně kreslil Adolfa Hitlera. Sbor byl do posledního místečka plný, na mnohé se sedadlo nedostalo a vzadu a po stranách stáli. Všichni, kromě pár dětí, věděli, koho má katecheta na mysli, ale nikdo nebyl taková sketa, aby Buška udal.

To je vhodný přechod k pojednání o dalším masovém vrahovi, proti němuž byl Napoleon mírumilovná holubička.

Adolf Hitler

Adolf Hitler byl německý nacistický politik rakouského původu. Od roku 1933 do své smrti kancléř a diktátor nacistického Německa. Jako takzvaný Vůdce (*Führer*) byl odpovědný za zločiny nacistického režimu, nejmasovější vrah a ničitel v dějinách. Pod jeho vedením tzv. Velkoněmecká říše utrpěla ve válce drtivou porážku a skončila v troskách.

Pocházel z rodiny rakouského celního úředníka. Byl nadaný, nedokázal však systematicky pracovat a proto nedosáhl maturity.¹ Po smrti rodičů se protloukal ve Vídni jako nezaměstnaný bez domova. Roku 1913 se přesunul do Mnichova a po vypuknutí první světové války se dobrovolně přihlásil do německé armády. Byl v bojích raněn a vyznamenán. V roce 1919 vstoupil do tehdy nepatrné nacistické strany a svým charismatickým a populistickým řečnictvím na sebe strhl její vedení. Vedl nezdařený mnichovský puč 8. a 9. listopadu 1923, po němž byl odsouzen do vězení. Zde napsal programovou knihu *Mein Kampf* (*Můj boj*). Po vypuknutí velké hospodářské krize koncem dvacátých let se v těžce postiženém Německu NSDAP stala nejsilnější politickou stranou. Získala podporu velkokapitálu, který v ní hledal záštitu proti rostoucí revolučnosti proletariátu.

V roce 1933 dosáhl Hitler jmenování kancléřem. Nevybíravými metodami strhl na sebe absolutní moc a stal se všemocným diktátorem. V tzv. noci dlouhých nožů z 29. na 30. června 1934 se organizovanými vraždami zbavil opozice, a to i ve vlastní straně. K obětem patřili velitelé stranické milice SA (Sturmabteilung) i předchozí kancléř Kurt von Schleicher.

Hitler zahájil horečné zbrojení a ve znamení „získání životního prostoru (Lebensraum)“ rozšiřovat teritorium Německa. Nejprve připojil Rakousko a za podpory Francie a Anglie, na základě tzv. Mnichovské dohody, československé pohraničí. Dne 15. března 1939 okupoval zbytek Čech. Slovensko s klerikální vládou se k němu připojilo.

Přepadením Polska 1. září 1939 zahájil válečnou expanzi. V následujícím roce porazil Francii. Postupně obsazoval nebo získával, či si podřizoval jako spojence kontinentální Evropu, jednu zemi po druhé. 22. června 1941 bez vyhlášení války napadl Sovětský svaz. Nasadil 3 miliony vojáků, 3600 tanků a 2 a ½ tisíce letadel. Plánoval bleskovou válku (Blitzkrieg). Půl roku postupoval úspěšně, jako do té doby všude. V zimě na přelomu let 1941 a 42 ho čekala první vážná porážka u Moskvy. Blesková válka skončila. O rok později porážka Němců u Stalingradu znamenala obrat ve válce. Nacisté se ještě pokusili o mocnou ofenzívu u Kurska, ale po její porážce už následovaly jejich ústupové boje až do Berlína. V polovině roku 1944 se vylodila angloamerická vojska v Normandii. Hitler skončil sebevraždou na prvního máje 1945. Bezpodmínečnou kapitulaci německé branné moci podepsal, krátce po půlnoci z 8. na 9. května, polní maršál Keitel.

Nejkrvavější dobrodružství maniaka stálo lidstvo 55 milionů obětí. V koncentračních táborech zahynuly miliony židů a příslušníků takřka všech evropských národů, včetně Němců. Miliony Slovanů zemřely jako otroci nasazení na nucené práce v říši. Bezpočet lidí všech ras, národů a národností skončil, nebo prošel mučírny gestapa. Tolik zla dokázal způsobit Hitler rukama zfanatizovaných Němců, národa Goetha, Beethovena, Einsteina.

„Lidé, bděte!“ byl poslední předsmrtný vzkaz Julia Fučíka, založený na zkušenosti s německými nacisty.

Rozporné Spojené státy americké

Spojené státy americké jsou značně rozporné. Rozporné jsou od samého vzniku, rozporná je jejich politické uspořádání, rozporně si vedou jejich představitelé včetně prezidentů.

Vznikly revoluční osvobozenou válkou proti Velké Británii pod egidou demokracie. Jak se s ní však shoduje rasismus nejhrubšího zrna vůči Indiánům a černým otrokům, jimž upírali základní lidská práva a nerespektovali ani jejich právo žít?

V Severní Americe žilo před příchodem evropských objevitelů a kolonizátorů patrně několik miliónů domorodců, velká většina na území dnešních Spojených států. Přesná čísla nejsou známa, ale odhady se pohybují okolo 10 miliónů. V současnosti představuje indiánská populace asi 1,37 % populace USA, což jsou přibližně 4 miliony, z toho více než třetina míšenců.

Americká revoluční válka za nezávislost, k níž došlo v letech 1776 až 1783, byla válkou mezi Velkou Británií a třinácti koloniemi v Severní Americe. Skončila porážkou Británie a uznáním Spojených států amerických pařížským mírem. Významnou roli sehrála Francie, která zásobovala povstalce financemi a zbraněmi a vyslala jim na pomoc námořnictvo, jež sehrálo rozhodující úlohu.

V čele vojsk třinácti kolonií stál George Washington (22. února 1732 – 14. prosince 1799)

Původně to byl farmář, který se na pronajaté farmě Mount Vernon a přilehlých pozemcích věnoval pěstování tabáku. Měl 316 až 421 černošských otroků.

Washington začal vojenskou kariéru u virginské milice. Tato dobrovolná polovojenská organizace pomáhala anglické armádě v bojích proti Indiánům, Španělům a Francouzům. Jeho kariéra stoupala a ve dvaadvaceti letech byl povýšen na plukovníka. Později mu byla dokonce propůjčena hodnost brigádního generála.

Když byl Washington vybrán jako velitel ozbrojených sil třinácti kolonií, zavedl v armádě kázeň, jednotnou uniformu a vedle partyzánského způsobu boje osadníků zavedl systematickou operační taktiku.

Za zásluhy o vítězství nad Británií byl zvolen prvním prezidentem Spojených států amerických.

Jako prezident vykonal několik cest po USA. Zažil vyhlášení nového hlavního města USA Filadelfie – do té doby plnil provizorně tuto úlohu New York. V té době Kongres rozhodl o výstavbě zcela nového hlavního města. Dokončení výstavby metropole se již Washington nedomáhal. V prosinci 1799 během projížďky na koni prochládl a na následky infekčního zánětu hrdla zemřel.

Na jeho počest bylo pojmenováno nově založené hlavní město USA, jeden z amerických států a v průběhu historie také čtyři plavidla amerického námořnictva.

V roce 1783, kdy skončila válka za nezávislost a Britské impérium definitivně uznalo existenci Spojených států amerických, zahájily USA dravou územní expanzi. Třináct původních kolonií se do konce 18. století rozšířilo o Vermont, Kentucky a Tennessee a roku 1803 přibyla odkoupením od Francie také rozsáhlá Louisiana.

Proudům osadníků směřujících do úrodných nížin kolem řek ale stály v cestě kmeny původních obyvatel. Snaha o mírové soužití přistěhovalců a „líných barbarů“, jak byli domorodci nazýváni, se však ukázala jako pouhé zbožné přání.

Jako první vpadli na území prérijních indiánů obchodníci s kožešinami ze Společnosti Hudsonova zálivu, Severozápadní společnosti a Americké kožešnické společnosti, což vedlo k obchodnímu vykořisťování Indiánů. Po obchodnících přišli chudí bezzemci, kteří se usazovali na půdě, kterou zabrali Indiánům.

Stále více bílých Američanů mířilo na západ, a tak se vytvořily ve 40. letech 19. století stezky, vedoucí napříč prériemi a lovišti kmenů, které zde žily. Některé kmeny se k cestujícím chovaly nepřátelsky, zatímco jiné jim pomáhaly, protože věděly, že jen procházejí a míří do jiných krajů. Když ale byla napříč prériemi postavena železnice, situace se začala měnit. Do oblasti se přistěhovali horníci, dobytkaři a sedláci. Výsledkem bylo období uzavírání smluv mezi etniky obývajícími prerie a vládou USA. Domorodí Američané podepisovali dohody, které však kolonizátoři často porušovali. Vláda USA byla přesvědčena o tom, že nejlepší možností pro domorodé Američany je soustředit je do rezervací, kde by mohli mít vlastní půdu a začít sedlačit jako osadníci. Postoj, který zaujímali k této myšlence domorodí Američané, shrnul náčelník Siouxů Velký orel, který řekl: „Bílí lidé se stále snažili přimět Indiány, aby se zřekli svého způsobu života a žili jako oni. To Indiáni neuměli ani nechtěli“. Pokud si Indiáni chtěli zachovat svou lovecko-sběračsko-válečnickou kulturu náročnou na prostor, museli se nevyhnutelně střetnout s osadníky a armádou.

V 19. století lovci bizonů nemilosrdně pobíjeli celá stáda těchto zvířat a zbavovali Indiány jejich obživy. Značné proslulosti v tomto směru dosáhl plukovník William Cody, zvaný Buffalo Bill. Bývá označen za hromadného vraha Indiánů, protože se zasloužil o masové vybití bizonů. V letech 1867–1868, za období 18 měsíců, Buffalo Bill zabil 4 280 kusů bizonů - 8 denně, z několikamilionových prérijních stád. Bylo to v době, kdy byl najat na zásobování dělníků bizoním masem při výstavbě železnice. Bez hlavního zdroje obživy byli Indiáni nuceni vzdávat se na milost a nemilost a odejít do rezervací.

Indiánské války je termín popisující sérii konfliktů mezi evropskými kolonizátory či později americkými osadníky a domorodými kmeny na území Severní Ameriky. Primárním důvodem konfliktů byla rostoucí poptávka po půdě, vyvolaná imigrací z různých evropských zemí. Ta vedla k osídlování západních teritorií bělošskými kolonizátory a vytlačování Indiánů stále více na západ.

Dalším problémem byla kulturní nekompatibilita obou etnických skupin. Při těsnějším soužití Indiánů a bělochů se objevovalo mnoho nedorozumění, nesrovnalostí a incidentů.

Ještě dříve, než začaly skutečné války, zdecimovaly indiánskou populaci z Evropy zavlečené choroby. Jednalo se o nemoci jako neštovice, spalničky, zarděnky a jiné, na něž organismy domorodců neměly vypěstovanou žádnou imunitu. Evropané šířili tyto choroby zprvu nevědomky, ale posléze si všimli, že účinky nemocí mají na domorodce daleko zhoubnější vliv než na ně. V několika válkách toho následně chtěli využít. Nejznámějším příkladem je pokus o rozšíření neštovic během obléhání pevnosti Pitt za Pontiacova povstání. Jedná se o jeden z prvních případů použití biologických zbraní.

Indiánské války začínají prvním útokem na Indiány v roce 1622 v Jamestownu, poté následovala válka s indiány (Algonquini) v Nové Anglii v letech 1635–1636 a válka v letech 1675–1676, která skončila zničením téměř poloviny měst v Massachusetts. Mezi lety 1790 a 1890 (včetně americké občanské války v letech 1861–1865) se odehrálo sedmnáct významných střetů s Indiány. Docházelo k nim napříč celým ohromným územím dnešních Spojených států, od Floridy po Oregon. V letech 1790–1795 se rozpoutal hon na kmeny

Lenapů, Mingů a Wyandotů v Ohiu, v úrodném trojúhelníku mezi Erijským jezerem a řekami Ohio a Scioto, který si vyžádal více než dva a půl tisíce životů. Boje pokračovaly válkou s Komanči a Apači v Novém Mexiku a se Siouxy v Minnesotě.

V roce 1836 vznikl na jihozápadě Severní Ameriky nový stát Texaská republika. Záhy měl konflikty s indiánskými etniky. Hlavními soupeři Texasanů se stali mocní Komančové. Boje se vyznačovaly značnou brutalitou na obou stranách. Právě zde nejvíce platilo z pohledu Euroameričanů heslo "Mrtvý Indián, dobrý Indián".

Skalpování, odříznutí kůže s vlasy z hlavy, nebylo vynálezem Indiánů. Převzali je od americké armády. Ta ve vyhlazovací válce proti Indiánům platila vojákům 10 dolarů za skalp muže, ženy i dítěte. Když vojáci rozřezávali skalp dospělého Indiána na polovinu, aby dostali dvojí odměnu, změnila se pravidla a za dětský skalp se platilo jen pět dolarů.

Války a potyčky s Indiány pokračovaly až do roku 1900. Američané zničili miliony Indiánů. Prakticky celou jednu etniku zbavili vlivu na vlastní osud a učinili z ní okrajovou záležitost bílých Američanů.

Stát pro Indiány vytvářel rezervace, zákonem vymezená území, kde se měli domorodci přizpůsobit civilizaci. První "protorezervace" vznikly už koncem 17. století ve Virginii. První rezervace ve správě federální vlády vznikly oficiálně roku 1786 na základě rozhodnutí Kongresu, nařízení prezidenta a také formálních smluv s kmeny.

V roce 1791 se do rezervace dobrovolně odebral kmen Čerokiů (Čerokézů) v Georgii a Severní Karolíně. Netušil, že jej o několik desetiletí později čeká další, tentokrát velmi brutální odsun.

V roce 1824 byl založen Úřad pro indiánské záležitosti. Měl zajišťovat dodržování vymezených hranic rezervací a v zimních měsících zabezpečovat dodávky zásob. Spojené státy expandovaly na západ a Kongres za souhlasu občanů připojoval stále nová teritoria.

Zastáncem tvrdé linie byl především prezident Andrew Jackson (v úřadu 1829–1837). Navzdory rozhodnutí Nejvyššího soudu podpořil úmysl státu Georgia přesídlit kmen Čerokiů z oblastí plánované těžby zlata. Indiáni se systematickému nátlaku a vydírání nemohli dlouho bránit a podepsali nevýhodnou smlouvu.

Na podzim roku 1838 se patnáct tisíc Čerokiů vydalo na více než tisícikilometrový pochod na západ, na planiny dnešní Oklahomy, kde měli v rezervaci nalézt nový domov. Tzv. slzavá stezka (Trail of Tears) však pro ně měla fatální následky. Kolonu napadali bandité a vojenský doprovod bezbranné zástupy vyhnanců nejen nechránil, ale sám se dopouštěl dalších krádeží a krutostí. Vyčerpávající cestu v chladném počasí nepřežily čtyři tisíce lidí.

Ulysses Simpson Grant, který byl prezidentem v letech 1869 až 1877, získal renomé jako generál ve válce s Indiány.

Konec indiánských válek přinesl až počátek 20. století, kdy Indiáni (kteří přežili) obdrželi americké občanství.

Dnes žije ve Spojených státech amerických kolem dvou milionů Indiánů a existuje zde asi dvě stě padesát rezervací. Největší z nich na pomezí Arizony, Nového Mexika a Utahu o rozloze okolo 44 400 km² obývá kmen Navajo.

V některých místech jsou podmínky otřesné. Například v rezervaci Pine Ridge, kde žije zhruba 45 tisíc Siouxů Oglala, dosahuje nezaměstnanost více než 80 %. V jednom domě tam bydlí v průměru patnáct lidí; polovina populace nad čtyřicet let má cukrovku, zhruba stejné procento trpí alkoholismem; ročně spáchá sebevraždu asi stovka lidí. Rezervace jsou otevřeným problémem. Usvědčují americkou „demokracii“ ze lži.

V roce 1968 bylo v Minneapolis založeno Americké indiánské hnutí (American Indian Movement), které zahájilo vzdělávací a zdravotní programy, upozorňovalo na policejní brutalitu a rasovou diskriminaci. Organizovalo také masivní protesty, jež zahrnovaly i obsazování opuštěných vojenských budov a lokálních úřadů. V roce 1972 vydalo hnutí manifest, v němž od Washingtonu požadovalo kompenzaci ve výši 450 km² pozemků za příkoří napáchaná v minulosti. Nedostalo samozřejmě nic.

Indiáni aktivně působí v obou vlivných komunistických organizacích Spojených států – Workers World Party a For Socialism.

Indiáni byli bojovní, nebylo je možno zotročit, učinit z nich bezprávnou, lacinou pracovní sílu. Když byli zotročováni násilím, páchali hromadné sebevraždy v celých rodinách včetně dětí. A tak souběžně s genocidou Indiánů dováželi američtí podnikatelé černošské otroky, hlavně z Afriky.

V dějinách existovalo několik otrokářských společností - starověké Řecko a Egypt, Římská říše nebo arabský svět. Otroctví však nikde nenabývalo takových rozměrů, jako v Americe.

Obchod s otroky z počátku kontrolovali Portugalci, kteří většinu otroků prodávali v Evropě a na ostrovech v Atlantiku. Od poloviny 16. století se stala hlavním odbytištěm otroků Amerika. Největšími obchodníky s otroky byli Britové, Portugalci, Francouzi a Nizozemci. Největším trhem se postupně stala Brazílie, kde se prodala třetina všech otroků mířících do Ameriky.

Do amerického Jamestownu ve Virginii bylo přivezeno prvních asi 20 afrických otroků před 400 lety, 20. srpna 1619. Za téměř 250 let do zrušení otroctví v USA v roce 1865 bylo do USA dovezeno na pět milionů otroků z Afriky.

Jen v letech 1661-1774 byl z Afriky do USA dovezen asi jeden milion živých otroků a více než devět milionů zemřelo po cestě. Příjmy otrokářů z této operace v cenách poloviny 18. století byly nejméně 2 miliardy dolarů, což na tu dobu byla astronomická částka.

Transatlantický obchod s otroky trval od 17. do 19. století. Do otroctví bylo uvrženo na 20 milionů Afričanů. Lodě s otroky uskutečnily 11 milionů cest přes Atlantik.

Na jihu USA se na počátku 19. století otrokářství rozvíjelo hlavně v souvislosti s pěstováním bavlny, a stalo se pilířem zemědělského sektoru.

Otroky mělo i 12 prezidentů USA. O otrokářství George Washingtona už zde byla zmínka. Dále např. Thomas Jefferson měl asi 200 otroků, Andrew Jackson méně než 200, James Madison přes 100. Otroky vlastnili kromě bělochů také černoši a indiáni. Například v roce

1830 bylo v USA téměř 3800 svobodných černochů, kteří vlastnili skoro 13 tisíc černošských otroků.

Otroctví bylo uzákoněno nejprve v roce 1661 ve Virginii, posléze v dalších státech. Od roku 1683 se k obchodu s lidským masem přidala i Nová Anglie, jádro pozdějších USA.

Vliv abolitionismu vedl postupně k zákazu otroctví. V roce 1833 ho zrušila jako první velmoc Británie, v roce 1848 zrušila otroctví ve svých državách Francie, v roce 1863 následovalo Nizozemsko a v Brazílii zrušili otroctví v roce 1888.

Tehdy si stále více lidí, hlavně na severu Spojených států, uvědomovalo, že otroctví je neudržitelné a na síle získávalo abolitionistické hnutí. Asi nejznámějším abolitionistou se stal John Brown. Jeho povstání si v roce 1859 vyžádalo několik mrtvých a idol radikálů skončil na šibenici. Další vzpoury a útoky zorganizovali sami otroci. Podle historiků se odehrálo 65 revolt, nejznámější vedli Gabriel Prosser (1800), Nat Turner (1831) a Denmark Vesey (1822).

Na politické scéně byla existence otroků předmětem sporů už od konce 18. století kvůli posouvání hranice oddělující otrokářský jih od severu. Problém eskaloval poté, co byl na podzim 1861 prezidentem zvolen republikán Abraham Lincoln.

Ten vydal v září 1862 předběžné Prohlášení o zrovnoprávnění otroků vyhlášující, že počínaje 1. lednem 1863 budou všichni otroci v konfederovaných státech nebo oblastech, dosud aktivně zapojených do vzpoury, „nadále a po všechny časy svobodní“. V té době již zuřila občanská válka, během níž se 13 jižních států (Konfederace) postupně odtrhlo od USA.

V předvečer občanské války, která skončila v dubnu 1865 vítězstvím Unie, žily na území USA čtyři miliony otroků, tedy asi 14 procent obyvatel USA, které měly na 31 milionů obyvatel. Lincolnovo prohlášení se tak stalo signálem k náboru černochů do armády Unie, kde jich pak sloužilo více než 180 tisíc (pětina z toho zahynula). Právní svobody se otroci dočkali v prosinci 1865, kdy se třináctý dodatek o zákazu otroctví stal součástí ústavy. Stát Mississippi ho ale ratifikoval až v roce 1995 a oficiálně zde vstoupil v platnost až v únoru 2013.

Konec otroctví nesli mnozí Jižané nelibě. V této době vznikla nechvalně známá rasistická organizace Ku Klux Klan. (Která v USA působí dodnes. Její náčelník David Duke v souvislosti s rasistickými šarvátkami v Charlottesville v září 2018 prohlásil, že podporují Donalda Trampa a pracují na plnění jeho slibů. Apeloval na prezidenta, aby si uvědomil, kdo ho zvolil: „Byli to bílí Američané, ne radikální levičáci.“)

Obchod s otroky přes Atlantický oceán představoval jednu z největších násilných migrací v dějinách. Během tisíce let trvání otrokářství ve světě bylo podle údajů Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu z Afriky násilím vyvezeno 24 milionů lidí.

Posuzovat jednoho amerického prezidenta po druhém nemá velký význam. Jeden je trochu lepší, jako např. Franklin Delano Roosevelt, nebo John Fitzgerald Kennedy, ale všichni jsou milionáři a miliardáři, od kterých může jen naivka čekat sociální pokrok. Celý volební

system Spojených států je ušitý tak, aby nemohl být zvolen prezidentem, nebo do parlamentu, prostý pracující člověk.

Západní demokracie, ať jde o tradiční anglickou, americkou, nebo kteroukoli jinou, v podstatě spočívá v soupeření mezi jednotlivými skupinami velkokapitálu. Sociální demokracie už dávno nemá se socialismem nic společného. A komunistické strany? Kdyby opravdu hrozilo, že získají většinu, našel by se způsob, jak jim podtrhnout židli. Panující kapitál má veškerou moc a nikdy se jí dobrovolně nevzdá.

Všimnout si současného prezidenta USA Donalda Johna Trumpa má jistý smysl. Ne proto, že by to byla zvlášť vynikající osobnost. Patří spíš k těm, za celou historii Spojených států, nejhorším. Ale sedí v Bílém domě právě nyní a má určitý vliv na to, co se ve světě odehrává, a co se týká i nás. Říkám opatrně jen „určitý“. Je těžké určit, kdo ve Spojených státech vládne. Mňhavě se to označuje jako „Deep State“. Je to jistě vojensko-průmyslový komplex, tajné služby a Wall Street.

Různé mocenské silokřivky skrze Trumpa působí a on podle nich tancuje. Z toho pramení, že jeden den říká a dělá jedno, a den na to pravý opak. Nedá se na něj spolehnout ani v dobrém, ani ve zlém. Není svým pánem. Však také politici ve světě, kteří něco znamenají, ho berou s rezervou.

Kdo udržuje svět do jisté míry v rovnováze a brání třetí světové válce

Jsou to masy pracujících, dělnická třída a ujařmené rasy a národy. Ti nemají důvod k vzájemné nenávisti a nepřátelství a sebemenší chuť vraždit se mezi sebou a umírat v termojaderné válce.

Ale nezmohly by mnoho, nebýt mocných a vlivných politiků, kteří jsou s to vést je k míru, k vzájemně prospěšné politické, ekonomické a kulturní spolupráci.

Pokrokových vůdčích osobností je víc, ale připomeňme si alespoň hlavní a rozhodující.

Jsou to především ti, kdo stojí v čele dvou mírových velmocí, Ruska a Číny - prezident Ruské federativní republiky Vladimír Vladimirovič Putin a prezident Čínské lidové republiky a generální tajemník ústředního výboru Komunistické strany Číny Si Ťin-pching.

Vladimír Vladimirovič Putin

Jak se dostal celkem neznámý Putin k moci?

Když už byl opilec Boris Jelcin jako prezident Ruské federativní republiky neúnosný, hledala se figura, jež ho měla nahradit.

Vladimír Vladimirovič Putin působil v roce 1996 při prezidentských volbách v Petrohradu v Jelcinově volebním štábu. Jinak se stranicky neangažoval, ale osvědčoval se jako svědomitý spolehlivý úředník ve všech funkcích až po tajemníka Rady bezpečnosti a šéfa tajné služby FSB.

Putin se narodil 7. října 1952 v Leningradu. Otec byl tovární dělník, za války partyzán. Děd kuchařem na dácě (rekreačním stavení) u Lenina a pak u Stalina.

V roce 1975 ukončil studium práv na leningradské univerzitě. V dalších letech sloužil jako důstojník sovětské tajné služby KGB. Po absolvování Vysoké školy KGB v Moskvě působil v Drážďanech. Po návratu z Německa v únoru 1990 – ženatý, otec dvou dětí – našel uplatnění v rodném městě nejprve na univerzitě a pak jako náměstek starosty. Z aktivní služby u tajné služby KGB odešel roku 1991 do zálohy v hodnosti podplukovníka.

Nepije, nekouří. Je aktivní sportovec, hraje hokej, jezdí na koni, rybaří, má slušnou úroveň v judo. Dobře mluví německy a anglicky.

V srpnu 1996 nastoupil v Moskvě jako náměstek vedoucího kremelské správy nemovitostí. Stoupal rychle po žebříčku funkcí a v červenci 1998 se vrátil k reorganizované tajné službě Ruské federace – nyní federální službě FSB – jako její ředitel. O rok později mu k tomu přibyla funkce tajemníka Rady bezpečnosti Ruské federace.

Tři měsíce před parlamentními volbami, jež se konaly v prosinci 1999, založil hnutí Jednota. Při hlasování v Dumě byl potvrzen jako předseda vlády 233 hlasy, 84 bylo proti. Většinu v parlamentu tvořila Komunistická strana Ruské federace.

9. srpna 1999 jmenoval Jelcin Putina ministerským předsedou a označil ho za svého nástupce v prezidentské funkci. Na Silvestra v televizním vystoupení oznámil, že odstupuje. Podle Ústavy se Putin jako premiér stal úřadujícím prezidentem.

Putin dostal zemi totálně rozkradenou, devastovanou a dezorganizovanou. Za Jelcinova prezidentství západní, zvláště americké finanční a mocenské kruhy hospodařily v bývalém Sovětském svazu podle libosti. Naleziště surovin, zlatý poklad, vědecké kapacity a patenty, trh, pracovní síly, všechno měly k volnému použití. Oligarchové v čele s Jelcinovou rodinou rozkradli národní bohatství a uložili je do západních, hlavně amerických bank. Nic nefungovalo, jak mělo. Ani výroba, ani správa, ani doprava, ani školství, o vědě nemluvě. Řádně nepracovaly ani policie a soudy.

K prvním Putinovým krokům patřilo obnovení státní správy. Obnovil centralizované řízení státu. Za prioritu označil obranu a zabezpečení zájmů Ruska, podporu zbrojního průmyslu a armády. „Silová ministerstva“ – vnitra a obrany obsadil spolehlivými lidmi.

Putinovou snahou bylo obnovit postavení Ruska jako respektované mocnosti. Věřil, že když američtí představitelé pochopí, že si Rusko nedělá výbojné ambice, nikoho neohrožuje a udržuje upřímné přátelství se všemi, kdo o ně stojí, odpoví stejnou.

Trvalo několik let, než se definitivně přesvědčil, že nemůže čekat poctivé jednání nebo dokonce upřímné přátelství od bohatých zemí Západu a zejména od Spojených států. Světovému velkokapitálu nestačilo, že skončil v Rusku socialismus. Jeho snahou zůstává zničit Rusko jako suverénní mocnost, opanovat je a získat jeho surovinové bohatství. Pentagon obkličuje Rusko vojenskými základnami v pobaltských republikách, v Polsku, na Ukrajině. Chystal se vytvořit námořní a raketovou základnu na Krymu, v samém podbříšku Ruska. Putin však americké záměry prohlédl. Na základě lidového hlasování připojil Krym k Rusku. Amerika spustila zuřivou propagandu, odsuzující ruskou „anexi“ Krymu. Jako kdyby sama neměla na svědomí desítky anexí bez referenda.

Námluvy se Spojenými státy skončily a zrodil se nový Putin. Takový, jakého známe dnes. Rozvážný, ale rozhodný a v rozhodnutích pevný. Usilující o mírové vztahy se všemi zeměmi, ale bez iluzí.

Putin od počátku jmenoval šéfem svého prezidentského úřadu petrohradského spolupracovníka Dmitrije Medvěděva. Později mu dopomohl k funkci ministerského předsedy.

Podle Ústavy Ruské federace je prezidentské období čtyřleté a týž člověk může být zvolen těsně po sobě jen dvakrát. V roce 2008 skončil Putin druhé období a jako šéf vítězné politické strany Jednotné Rusko se stal předsedou vlády. Funkce si vyměnili s Medvěděvem, který byl dosud premiérem a nyní na období do roku 2012 zvolen prezidentem.

Medvěděv se čím dál tím zřetelněji projevoval jako liberál, ale pod Putinovým vedením jako premiér sloužil překonání chaosu a anarchie v zemi. Jako prezident začal však projevoval nebezpečné sympatie pro Západ a obklopovat se stejně orientovanými poradci.

S Barackem Obamou uzavřel v dubnu 2010 v Praze dohodu o omezení zbrojení, jednostranně výhodnou pro Američany. V Organizaci spojených národů nezapomněl intervenci v Libyi. Vyhlášení tzv. bezletové zóny umožnilo zavraždit Muammara Kaddáfího a zničit suverénní stát, v němž občané žili v životních podmínkách, o jakých se lidem jinde ani nesnilo.

V roce 2012 Medvěděvovo čtyřleté období skončilo a prezidentem byl opět zvolen Putin. Medvěděv se stal premiérem. I v této funkci pokračoval v liberální politice ústupků americkému imperialismu.

Ve volbách v březnu 2018 byl Putin potvrzen prezidentem Ruské federace, tentokrát – po úpravě Ústavy – na šest let do roku 2024. Očekávalo se, že využije příležitosti a zbaví se Medvěděva. Putin to neudělal. Projevil se jako „váhavý střelec“? S odstupem času se ukázalo, že jeho trpělivost nebyla věcí na škodu. Operace proběhla o rok a půl později v klidu a bez vzruchu.

15. ledna 2020 podala ruská vláda s předsedou Medvěděvem demisi. Den na to jmenoval prezident Putin novým premiérem dosavadního vedoucího Federální daňové služby Michaila Mišustina. Medvěděv se stal místopředsedou Bezpečnostní rady státu, jíž je Putin předsedou.

Některé změny ústavy navrhl Putin už v lednu. Prohlašoval, že hodlá respektovat omezení počtu funkčních období.

Během jednání v Dumě však poslankyně Jednotného Ruska a první kosmonautka světa Valentina Těreškovová přišla s dodatkem, který vynuluje jeho předchozí funkční období. Putin tak může v nejvyšším úřadu zůstat další dvě období až do roku 2036. To mu bude 83 let a bude mít za sebou 36 let u kormidla moci. Tím by překonal i Josifa Stalina.

Pandemie koronaviru, hrozba ekonomické recese a současné válečné konflikty, to jsou podle mluvčího Kremlu důvody, proč Vladimir Putin v březnu 2020 změnil názor a souhlasil s ústavními změnami, které mu umožní ještě dvakrát kandidovat na prezidenta.

„V těchto složitých letech má stabilita úřadů, pevnost a stálost vlády nesmírný význam.“ vysvětloval Putinovy motivy Dmitrij Peskov.

Předseda Státní dumy označil Putina za největší ruskou výhodu v nejisté době. „Dnes je svět plný výzev a hrozeb. Naší hlavní výhodou není zemní plyn a ropa. Cena ropy i plynu může spadnout. Naší hlavní výhodou je Putin, a proto ho musíme chránit,“ uvedl Vladimir Volodin.

Ústavní změny, které Putinovi umožní kandidovat i v příštích volbách hlavy státu, schválily obě komory ruského parlamentu. (Ve chvíli, kdy píšete tyto řádky, zbývá ještě, aby je odsouhlasili Rusové v referendu. Mělo se konat 22. dubna, ale vzhledem k opatřením v souvislosti s koronavirem bylo odloženo.)

Putin je dnes v čele rozhodujících sil, jež čelí americkému imperialismu.

Není však světlem beze stínu. Je rozpornou osobností; zosobňuje jednotu a boj protikladů.

Respektuje sovětskou minulost Ruska. Vyrstl v sovětských podmínkách, byl členem Komunistické strany Sovětského svazu a nestydí se za to.

Zavedl znovu bývalou sovětskou státní hymnu se změněným textem. Vyjádřil se, že rozpad Sovětského svazu byl jednou z největších geopolitických tragédií dvacátého století. Že ten, kdo by rozpadu Sovětského svazu nelitoval, nemá srdce, ale kdo by ho chtěl nyní obnovit, nemá rozum.

Něco z hospodářského systému, který panoval v Sovětském svazu, opatrně přebírá, ale podle názoru Komunistické strany Ruské federace i Putinova poradce Glazeva příliš opatrně a pomalu.

Putin je prezidentem státu oligarchického kapitalismu. Neodřiká se sovětské doby, ale hlásí se také k carismu a k pravoslaví.

Ve starém Rusku platily tři nedotknutelné veličiny: Bůh, car a vlast. Revoluce propukla, protože s touto triádou bylo spojeno vykořisťování a nesvoboda většiny. Zakládat patriotismus na relikviích může být populární, ale stěží prospěje pokroku.

Putin podporuje pravoslaví. Chodí do kostela, spíná ruce, modlí se a křičuje se po ortodoxním způsobu: čelo, prsa, pravé rameno a srdce. Komunistická strana Ruské federace mu to nevytýká. „Kristus byl první komunista,“ poznamenal Zjuganov.

Vztah ruského státu a pravoslavné církve je jiný než Vatikánu a států západoevropských. V Rusku byl hlavou ortodoxní církve car. Putin na hlavu církve neaspiruje, ale pravoslaví uznává. Do jaké míry je to opravdové a nakolik je to populismus, se nám zpovídat nebude. Oblibu, zvláště na ruském venkově, tím získává.

V lednu 2016 Putin během setkání se svými příznivci ve Stavropolu kritizoval Lenina a bolševickou stranu za vraždu ruského cara a jeho rodiny a za represe proti pravoslavné církvi. Zároveň prohlásil, že když sloužil v KGB, věřil komunistickým ideálům o "rovné a spravedlivé společnosti", které se podle něj podobají tomu, co hlásá bible, ale že realita života v Sovětském svazu byla ideálům socialistických utopistů hodně vzdálená. Zároveň prohlásil, že komunistické a socialistické ideje o "rovné a spravedlivé společnosti", které mu svým myšlenkovým obsahem připomínají bibli, se mu líbí dodnes, a stále si uchovává stranickou legitimaci.

Putin v minulosti opakovaně odsoudil stalinské represe, ale zároveň chápe sovětské vítězství pod vedením Stalina ve druhé světové válce jako otázku přežití ruského národa a na setkání ve Stavropolu řekl: "Myslím, že kdyby neexistovala koncentrace celostátních zdrojů, Sovětský svaz by se nemohl připravit na válku s nacistickým Německem. A byla by tu velká pravděpodobnost porážky s katastrofálními důsledky pro naši státnost, pro ruský národ a další národy Sovětského svazu."

Podtrženo a sečteno, Putin je veliký, moudrý a obratný státník, ale pokud jde o ideologii a světový názor, má v hlavě to a zase ono, hromadu neslučitelných rozporů. Není to dialektické myšlení, ale řezanka.

Komunistická strana Ruské federace se po pádu Sovětského svazu nerozložila jako většina evropských komunistických stran. Nápravu rozvratu a pletich oligarchů a liberálů vidí jedine

socialismu. Nepropadá iluzi, že je to otázka dne. V dané situaci neexistuje ve prospěch občanů

Ruské federace jiná cesta než podpora pozitivních stránek politiky prezidenta Putina. To ovšem

neznamená souhlasit se vším, co Putin dělá a říká. To by znamenalo smířit se s kapitalismem, přistoupit na kompromis a maloměšťáckou fikci „třetí cesty“. K čemu by potom byla ještě strana dělnické třídy?

V Rusku vycházejí desítky knih pamětníků i mladých historiků, kteří se zabývají historií Sovětského svazu, Leninem, Stalinem a dalšími postavami. Minulost neztracují ani neidealizují. Snaží se podat pravdivý obraz a vyvodit poučení pro současnost a budoucnost.

Nejbližší Putinovi spolupracovníci.

Sám nikdo nic velkého nezmůže. Ani těžký kámen jeden člověk sám nezvedne.

Velké historické osobnosti nejsou sólisté. Nevedou životní boj jako svatý Jiří s drakem. Dovedou si najít moudré spolupracovníky a rádce, o něž se opírají.

V čele Ruska působí spolu s Putinem již řadu let především ministr zahraničí Sergej Lavrov a ministr obrany Sergej Šojgu. I když byli součástí vlády Dmitrije Medvěděva, nezdá se, že by je tento prozápadní liberál sebeméně ovlivnil. Působili jako přímí poradci a nástroje Putina. V některých momentech by bylo těžké určit, v jaké míře tvoří zahraniční politiku Ruska Putin nebo Lavrov, či vojenskou politiku Putin anebo Šojgu. V každém případě znamenitě spolupracují a tvoří úspěšné politické trio.

Sergej Viktorovič Lavrov

Sergej Viktorovič Lavrov se narodil 21. března 1950 v Moskvě. Otec byl, alespoň podle encyklopedických zdrojů a internetové stránky ministerstva zahraničí, Armén z gruzínského Tbilisi. Matka-Ruska pracovala na sovětském ministerstvu zahraničního obchodu.

Sergej byl extrémně nadaný žák, nejraději měl fyziku. Ovšem studovat ji nešel, po škole nastoupil na proslulý MGIMO, Moskevský státní institut mezinárodních vztahů, univerzitu ministerstva zahraničí, která je vlastně podmínkou pro vstup do nejvyšší ruské diplomacie.

Na univerzitě byl předsedou mládežnické organizace Komsomol (což něco znamenalo). Podle tehdejších spolužáků byl "přátelský a společenský". Jako student se podílel na stavbě moskevské televizní věže Ostankino.

Hned po promoci (1972) nastoupil do služeb ministerstva zahraničí. Jelikož uměl sinhálsky, odjel pracovat na sovětskou ambasádu na Šrí Lance. V 80. letech byl poradcem sovětské mise při OSN v New Yorku. V roce 1994, po několikaletém působení doma v Moskvě, byl do New Yorku poslán znovu, tentokrát už jako stálý představitel Ruska při OSN.

V největším americkém městě setrval deset let. Načež se stal šéfem Putinovy diplomacie.

Diplomaté, kteří se s Lavrovem potkávali během jeho newyorských let, vzpomínají, jak si při dlouhých jednáních vždy kreslil. Vypadal až nepřítomně. "Ale jeho mozek vždycky pracoval na plné obrátky," citovaly The New York Times amerického diplomata a zbrojního inspektora Charlese A. Duelfera.

Jiní diplomaté zase vyprávějí, jak Lavrov, silný kuřák, v roce 2003 bojkotoval nařízení generálního tajemníka OSN Kofiho Annana, jenž v ústředí organizace zakázal kouření. "Annan tuhle budovu nevlastní," prohlásil prý tehdy Lavrov.

„Dobrá paměť, stejně jako fyzická kondice, je nutnou podmínkou úspěšného plnění úkolů a maximálně produktivní práce“, řekl Sergej Lavrov, když odpovídal na otázky čtenářů časopisu Argumenty i fakta.

Řekl také, že na odpočinek mu zbývá jen málo času. „Avšak nehledě na dost nabitý pracovní program, hraji alespoň jednou týdně fotbal. Nezapomínám ani na rafting: snažím se vyšetřit si v roce několik dnů, abych sjížděl horské řeky“.

Ovšem především se tenhle vysoký muž v brýlích v USA zapsal jako extrémně schopný diplomat a tvrdý vyjednavatel, který do posledního detailu pochopil fungování gigantické organizace a světové diplomacie obecně.

Sergej Viktorovič Lavrov je člověk a diplomat vychovaný Sovětským svazem. Rozpad SSSR považuje, podobně jako Vladimir Putin, za chybu. Dodnes špatně snáší ztrátu prestiže Moskvy a jelcinovská 90. léta považuje za pro svou zemi ponižující období. Do ministerské funkce nastoupil s odhodláním obnovit prestiž a sílu Moskvy ve světě.

Za zásluhy v oblasti zahraniční politiky Ruské federace je nositelem pěti ruských řádů a obdržel rovněž řád od Arménie, Běloruska, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Laosu a Peru.

Je věrným spojencem Putinovým. Stejně jako Putin chová silnou "nelásku" k Západu. A ke Spojeným státům především. Přes všechna léta, která za oceánem strávil, přes všechnu svou zálibu v luxusním stylu života (drahých oblecích, skotské whisky, dobrém víně a nejlepších doutnících) zůstává Lavrov přesvědčeným "antiamerikanistou".

Málokdy vynechá příležitost na USA slovně zaútočit, zkritizovat je, rýpnout si. Říci jim jasné a srozumitelné NE. Díky tomu si také vysloužil přezdívku "nový mistr Nět" - podle "klasika" sovětské diplomacie Andreje Gromyky, který na půdě Rady bezpečnosti s oblibou používal právo veta.

"V OSN měl vždy dva cíle, které zůstávaly pořád stejné: využívat práva veta ve prospěch slávy Ruska a 'sejmout' Američany, kdykoliv to bylo možné," řekl žurnálu Foreign Policy John Negroponte, bývalý vyslanec USA při OSN.

Za deset let v čele ministerstva Lavrov - ve spolupráci s Putinem - změnil styl ruské diplomacie. Stejně jako jeho šéf využívá ruskou nevraživost vůči USA jako politický nástroj.

„Pokud jde o změny v ruské zahraniční politice, ano, jsme teď silnější na domácím poli," řekl Lavrov v rozhovoru pro magazín Foreign Policy. "Jsme ekonomicky silnější, úspěšně řešíme sociální problémy, zvyšujeme životní úroveň populace. Ano, ještě toho musíme mnoho udělat. Ale změna už je teď velmi patrná. Rusko se cítí asertivněji. Nikoliv agresivněji, asertivněji. Dostáváme se ze situace, v níž jsme se nacházeli v 90. letech, kdy se rozpadl SSSR a Rusko se ocitlo bez hranic, bez rozpočtu, bez peněz a s obrovskými problémy, včetně nedostatku jídla. Ted' jsme úplně jiná země. A samozřejmě tak můžeme věnovat více pozornosti oblastem, v nichž jsme nějakou dobu po rozpadu SSSR nebyli přítomni." dodal.

Sergej Lavrov je jedním z nejbližších spolupracovníků ruského prezidenta Vladimira Putina. Patří do Putinova nikoliv jen vnitřního, ale (dá-li se to tak říci) nejvnitřnějšího kruhu. "Pracují spolu léta. A pokud mohu soudit, poutá je naprostá vzájemná důvěra. Lavrov je k Putinovi stoprocentně loajální," řekla iDNES.cz Anna Arutunjanová, ruská novinářka a autorka knihy Putinovo tajemství.

Sergej Kužugetovič Šojgu

Sergej Kužugetovič Šojgu se narodil 21. května 1955 v Čadanu v Rusku. Je po otci tuvinského původu. Šojgu vyrůstal na vesnici a původně chtěl být řidičem kamionu. Vystudoval Akademii národního hospodářství. Je ženatý, má dvě dcery, Julii a Xeniju. Má hodnost armádního generála. Je nositelem medaile Za navrácení Krymu a Hrdinou Ruské federace.

V letech 1991–2012 byl ruským ministrem pro mimořádné situace. Ve funkci řešil energetickou krizi na Kamčatce, z televize uklidňoval Rusy při požárech a záplavách a koordinoval také pomoc Jugoslávii. V té době ovládal ankety popularity.

Na přelomu tisíciletí stál Šojgu u zrodu strany Jednota. Z ní později vzniklo Jednotné Rusko, které je pilířem Putinovy moci.

Po krátkém působení v roli gubernátora Moskevské oblasti se v listopadu 2012 stal ruským ministrem obrany. Po svém jmenování ministrem obrany získal pozornost skromným vystupováním; namísto uniformy běžně obléká koženou bundu.

Koncem února 2014 Šojgu navrhl výrazné posílení ruské vojenské přítomnosti ve světě pomocí zjednodušení podmínek kotvení lodí, umožnění natankování letadel za letu a budování nových základen ve státech jako jsou Singapur, Venezuela, Kuba, Nikaragua nebo Vietnam či Seychely. Je považován za strůjce reformy ruských ozbrojených sil. Provádí nečekané prověrky bojové pohotovosti, na něž se velitelé nemohou připravit.

Šojgu je často vídán v neoficiální přátelské společnosti Putina. Bylo tomu tak i 7. října 2019.

Putin podnikl o svých narozeninách výlet do sibiřských hor republiky Tuva, kam ho už poněkolkáté doprovázel právě místní rodák Šojgu. Dovolenu spolu strávili i v době, kdy Putin zahájil svůj poslední řádný prezidentský mandát. O Šojguovi se začalo spekulovat jako o možném nástupci šéfa Kremlu.

Mnoho konkurentů na cestě do vrcholné funkce v Kremlu Šejgu nemá. Přichází v úvahu ještě šéf diplomacie Sergej Lavrov, nebo ředitel zbrojařského gigantu ROSTOC Sergej Čemezov. Potíže může působit Šojgův věk. Je jen o tři roky mladší, než Putin. U věřících Rusů by mu mohly škodit jeho buddhistické kořeny. Zřejmě ne náhodou se při vojenské přehlídce na Rudém náměstí v roce 2019 veřejně pokřižoval, a televize to vysílala.

Putina si Šojgu definitivně získal jako ministr obrany. Perfektně zvládl konfrontaci se Západem v případě východní Ukrajiny, Krymu nebo Sýrie. Mluví se často o tom, že je jeho zásluhou, že ruská armáda, zejména speciální jednotky, jsou akceschopné, a že rozhodující zbraně má Rusko lepší než Američané.

Si Ťin-pching

Si Ťin-pching byl od listopadu 2012 generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Číny; od října 2017 je Komunistické strany Číny předsedou. Od března 2013 je čínským prezidentem a předsedou Ústřední vojenské komise. Z titulu své funkce je členem stálého výboru politbyra Ústředního výboru Komunistické strany Číny.

Narodil se 15. června 1953 v Pekingu, ale podle čínských zvyklostí je uváděna provincie Šen-si, odkud pochází jeho rodina. Je podruhé ženatý. Má dceru Xi Minaze.

Otec Si Čung-sün, hrdina Dlouhého pochodu, se podílel na založení partyzánského komunistického hnutí v provincii. Po založení Čínské lidové republiky stanul ve vysokých funkcích, v letech 1959–1962 byl místopředsedou vlády. Později, během kulturní revoluce, byl uvězněn, po rehabilitaci stanul v čele provincie Kuang-tung.

Si Ťin-pching vystudoval na pekingské univerzitě Čching-chua chemické inženýrství. Podle internetové Čínské encyklopedie China ABC postgraduálně absolvoval marxistické teorie a ideologicko-politickou pedagogiku na Fakultě humanitních a sociálních věd Univerzity Čching-chua a získal titul doktor práv.

V komunistické straně, do které vstoupil v roce 1974, postupně zastával několik vedoucích funkcí. Stal se tajemníkem Če-t'iangského provinčního výboru, tajemníkem městského výboru v Šanghaji a působil také jako guvernér provincií Fu-t'ien a Če-t'iang. Před nástupem do funkce generálního tajemníka měl ve své gesci politiku Hongkongu a Macaa.

Vyjadřuje tvrdý odmítavý postoj ke korupci a je nakloněn tržním reformám. V době, kdy byl guvernérem provincie Fu-t'ien, se zasadil o investiční stimuly pro tchajwanské podnikatele. V roce 2008 řídil přípravy letních olympijských her v Pekingu. Časopis *Time* jej roku 2009 zařadil mezi sto nejvlivnějších lidí na světě.

Do listopadu 2012 zastával pozici místopředsedy Ústřední vojenské komise a byl ředitelem Ústřední stranické školy. V říjnu 2010 zasedání Ústředního výboru KS Číny došlo k závěru,

že v roce 2012 nahradí prezidenta Chu Ťin-tchaa v klíčových pozicích a stane se novým čínským vůdcem, k čemuž také na sjezdu strany došlo.

Vedení Komunistické strany Číny, zvolené v roce 2013 s generálním tajemníkem Si Ťin-pchingem v čele přijalo generální linii vytváření společenského systému, který definují jako socialismus s čínskými rysy. Odpovídá národním podmínkám a potřebám. Nazývají jej „Čínský sen národního obrození“.

Čína je rozvojová země obrovské rozlohy s mnoha odlišnými geologickými i klimatickými podmínkami, složená z desítek národností s různou kulturní tradicí a na odlišném stupni vývoje. Proto i projekt socialismu nemůže směřovat po všech stránkách k tomu, co existovalo v Sovětském svazu, u nás, nebo v dalších evropských socialistických zemích. Dosažení v podstatě shodných výrobních vztahů vyžaduje respektování v řadě ohledů i odlišné cesty. Komunistická strana Číny je vládnoucí stranou. Podporuje činnost dalších stran, jež se podílejí na výstavbě socialismu. Socialismus je v počátečním stadiu. Čína má málo rozvinuté a nerovnoměrně rozložené výrobní síly. Hospodářský systém prochází zásadní transformací. Hlavní je veřejné vlastnictví. Vedle něj existují i jiné formy. Socialistické hospodářství využívá plánování i trh. Důraz je kladen na makroekonomické řízení. V hospodářství má velkou roli vláda. Důležité sektory výroby a služeb – energetika, doprava a finance – jsou pevně řízeny státem.

Většina státních podniků má rozmanitou podílnickou strukturu. Mění se v akciové společnosti, jež se snaží vytvářet moderní operativní systém. Ve smíšeném vlastnictví je rozhodující složkou vlastnictví veřejné.

Půda je vlastnictvím všeho lidu. Je smluvně pronajímána domácnostem. Není předmětem trhu.

Rozvoj soukromého podnikání je žádoucí a není v rozporu se státním sektorem, který je rozhodující.

Čínská lidová republika je jako světová laboratoř socialismu. Buduje jej na veliké části glóbu při respektování rozličných národních a konkrétně historických podmínek.

K uskutečnění socialismu potřebuje nutně mír.

Na 19. sjezdu KS Číny, který se konal v Pekingu ve dnech 18. až 24. října 2017, byl Si Ťin-pching, dosavadní generální tajemník ústředního výboru, jmenován předsedou KS Číny. Tím byl postaven na roveň Mao Ce-tunga.

V březnu 2018 byl čínským parlamentem Si Ťin-pching zvolen prezidentem na následující, pro něj druhé, pětileté období. Vzápětí, v tomtéž roce, parlament schválil změnu ústavy. Vypustil omezení funkce prezidenta a viceprezidenta na dvě funkční období. Tím Si Ťin-pching získal možnost zůstat ve funkci i po vypršení druhého funkčního období r. 2023.

Čína s Ruskem a Rusko s Čínou jsou rozhodující silou, jež brání americkému imperialismu rozpoutat třetí světovou válku.

Světová socialistická revoluce se nezastavila

Mezi vyvrcholením světového socialistického vývoje za života Stalina a dneškem je období těžkých a složitých sociálních zápasů.

Největší katastrofou byl pád Sovětského svazu. Tento zločin založil Chruščov a dovršili Gorbačov s Jelcinem.

Rozpadlo se světové socialistické společenství a imperialismus Spojených států se vrhl do úsilí zmocnit se panství nad lidstvem.

Velikou ránu utrpělo mezinárodní komunistické a revoluční dělnické hnutí. Nejen co do početnosti, ale oslabením vlivu a autority. Reakční propaganda vydává konec Sovětského svazu za fiasko pokusu o svržení kapitalismu a důkaz, že je mu souzeno trvat navěky.

Světový revoluční proces byl otřesen, ale zastaven nebyl. Nezáleží na vůli jedinců. Je projevem objektivních zákonitostí, jež objevili klasici marxismu. Tyto zákonitosti se uskutečňují prostřednictvím nesmiřitelného zápasu mezi vykořisťovanými a vykořisťovateli.

Světová revoluce působí v dnešním světě na stále širší frontě. Strhuje sebou četné sociální vrstvy, promítá se do národně osvobozenického boje, do úsilí států o suverenitu, do zápasu proti usurpátorům za mír a lidské podmínky k životu. Úběžníkem je boj proti imperialismu Spojených států a jejich vazalů a kompliců.

Jak sílí dravá ziskuchtivost velkoburžoazie, stupňuje se revoluční vzdor, aktivní obrana a protiofenziva mas pracujících. Celoplanetární duel světového přechodu od kapitalismu k socialismu se promítá tím či oním způsobem do všech velikých událostí našeho věku.

Jaké vůdčí osobnosti dnešní doba žádá.

Absolutně dokonalí lidé se nerodí. Géniové jsou vzácní.

Předpoklady člověka pro určitou funkci se plně poznají teprve tehdy, když se jí ujme.

Nicméně určité dispozice jsou a-priori nutné.

Musí chápat objektivní potřeby a oprávněné zájmy společnosti, jíž má sloužit.

Musí mít inteligenci, znalosti a odvahu řešit strategické úkoly dané společnosti.

Musí být oddán internacionalismu pracujících, myšlence míru a spolupráce všech národů a států.

To ve svém celku vyžaduje, aby si byl vědom, že žijeme v epoše socialistické revoluce a aby chápal úlohu, kterou v ní plní společnost, jíž má sloužit.